

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vendula Procházková

Vyjadřování meziprozodických vztahů v překladu kunsthistorických textů

Expression of interpropositional relationships in the translation of art historical texts

Praha 2010

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Děkuji profesorce Králové, že mi pokaždé poradila správný směr.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne

Podpis

Anotace

Autorka diplomové práce se zabývá převodem prostředků pro vyjadřování propozic a mezipropozičních vztahů při překladu kunsthistorických textů ze španělštiny do češtiny. Při studiu reálných, synchronních a reprezentativních textů uplatňuje deskriptivně-kontrastivní přístup za použití kvalitativní a kvantitativní metody. Důraz je kladen na žánrové konvence jakožto významný determinant sevřenosti výrazu.

Klíčová slova

Propozice, mezipropoziční vztahy, žánrové konvence, sevřenost výrazu, transpozice, implicitnost, explicitnost, kondenzace.

Annotation

The author of this paper focuses on the transfer of interpropositional relations in the translation process of art-historical texts from Spanish into Czech language. When analysing the real, synchronic and representative texts, she applies the descriptive-contrastive approach using both qualitative and quantitative descriptive methods. The emphasis is placed on the genre conventions, interpreted as a determining factor of the compactness of the expression.

Key words

Proposition, interpropositional relation, genre convention, compactness, transposition, implicit expression, explicit expression, condensation.

Obsah

Úvod.....	7
I. Stav zkoumané problematiky	8
I.1 Základní pojmy.....	8
I.1.a Úvodem.....	8
I.1.b Primární a sekundární predikace	9
I.1.c Sevřenost větné stavby	9
I.1.d Mezipropoziční vztahy	10
I.1.e Poznámka k pojmu nasycenost výrazu.....	11
I.1.f Míra dějovosti výrazu	12
I.2 Stylistické hledisko.....	12
I.2.a Syntax odborného textu: všeobecné tendence s přihlédnutím ke slohovému postupu.....	12
I.2.b Textgenre, Texttyp, Textklasse, Textsorte?!	13
I.2.c Závěr	15
I.3 Translatologické hledisko.....	16
I.3.a Aj odborný překlad je stylistická operácia	16
I.3.b Trichotomie výrazových prostředků odborných textů	16
I.3.c Filtr mateřského jazyka	18
I.3.d Stylistické normy: shodné tendence a dílčí modifikace	19
II Téma a cíle	21
II.1 Stanovení problému	21
II.2 Stanovení hypotézy	23
II.2.a Všeobecné předpoklady.....	23
II.2.b Důsledky pro překlad	25
II.3 Metoda.....	25
II.3.a Metoda – všeobecné úvahy.....	25
II.3.b Vlastní metoda.....	28
III. Analýza textů	30
III.1 Stylistická analýza původních textů	30

III.2 Analýza dvojjazyčného páru.....	39
III.2.a Španělský původní text.....	39
III.2.b Český původní text	48
III.2.c Komparativní analýza dvojjazyčného páru.....	53
III.2.d Ověření hypotézy.....	59
III.3 Analýza páru srovnatelných vzorků	60
III.3.a Český překlad.....	60
III.3.b Komparativní analýza páru srovnatelných textů.....	64
III.4 Analýza paralelních vzorků	67
III.4.a Komparativní analýza páru paralelních vzorků	67
III.5 Závěry	73
III.5.b Typ syntaktického celku	74
III.5.c Sevřenost výrazu	74
III.5.d Syntaktické vztahy	75
III.5.e Mezipropoziční vztahy.....	75
IV. Translatologická analýza	76
IV.1 Hlavní věta.....	77
IV.2 Nepravá hypotaxe	78
IV.3 Věta vedlejší	80
IV.4 Vsuvka	85
IV.5 Apozice	86
IV.6 Španělské polovětné vazby.....	87
IV.7 Deverbativní kondenzátory.....	91
IV.8 Závěry.....	93
V. Shrnutí.....	95
Resumen.....	97
Bibliografie	98

Úvod

Stačí podrobnější nahlédnutí do katalogů Národní knihovny České republiky a zjistíme, že za poslední dvě desetiletí se počet překladů ze španělštiny do češtiny, které u nás za rok vyjdou, více než ZDVACETINÁSOBIL. Zatímco v roce 1987 byly publikovány pouze čtyři knihy přeložené ze španělštiny, o pět let později jich už bylo deset, v roce 1997 dvacet sedm, v roce 2002 čtyřicet sedm a v roce 2007 dokonce osmdesát šest. Tato tendence je jednoznačná, nepopíratelná a potvrzuje naše přesvědčení, že překlad hraje v dnešní kulturně, politicky a ekonomicky propojené společnosti stále důležitější úlohu. Julio César Santoyo situaci trefně popisuje těmito slovy: „Vivimos así inmersos, querámoslo o no, en una cultura cuyo rasgo más característico, más señalado y decisivo es el de ser una cultura traducida“ (in Merino 1997, s. 52).

Texty se překládají každý den. Překládají je „dobří“ i „špatní“ překladatelé, vznikají „kvalitní“ i „nekvalitní“ překlady, a jedno je jisté: existenci neupřeme jedněm ani druhým. Kromě toho, ať se nám to líbí nebo ne, na dnešní překladatele ve významné míře působí tlak trhu; kvalita odvedené práce ani zdaleka nebývá jediným požadavkem ze strany zadavatele a ten často přihlíží spíše k její rychlosti a ekonomičnosti. Prohlubováním teoretických poznatků o překladu na univerzitách a vysokých školách pracujeme jednoznačně ve prospěch „dobrých“ překladů a „kvalitních“ překladatelů. O překlad je třeba dbát, pečovat, zabývat se jím, mluvit o něm. Je třeba zdokonalovat a doplňovat teoretické vědění o překladu a nabízet jej studentům i profesionálům, protože teoretické poznatky aplikované na každodenní praxi usnadní, zefektivní a zkvalitní jejich práci.

„The study of traduction, like the study of cultures, needs a plurality of voices,“ píše Susan Bassnett (in Merino 1997, s. 54). Rádi bychom k těmto hlasům připojili ten svůj, ačkoli nebude znít nijak hlasitě.

I. Stav zkoumané problematiky

I.1 Základní pojmy

I.1.a Úvodem

V této práci budeme věnovat pozornost mezipropozičním vztahům a dalším jevům, které se odehrávají na úrovni syntaxe a úzce s nimi souvisejí. Zajímá nás,

1. jak se realizují v promluvě,
2. jakým způsobem a do jaké míry jsou ovlivňovány konvencemi žánru,
3. zda se eventuální rozdíly mezi češtinou a španělštinou projeví při překladu textů konkrétního žánru.

Za těžiště této práce považujeme část věnovanou stylistickému pohledu a aplikaci teoretických poznatků na autentický jazykový materiál. S. Geck (2002, s. 73) vystihuje naše stanovisko, když píše „*der parole wird diesmal vor der langue Vorzug gegeben*“. Stejně jako ona se domníváme, že to je jediná správná cesta při hledání „*zwischen-sprachlicher Entsprechungen*“.

Pro naši práci je nezbytné, nikoli však prvořadé, abychom se problematikou zabývali i z hlediska jazyka jako systému, a proto v následující kapitole nechceme zacházet do detailů a porovnávat přístup jednotlivých jazykovědců k sledovaným jevům. Z pohledu naší práce, zaměřené na analýzu reálných textů, lze říci, že každý z těchto lingvistů popisuje též objektivní jazyková fakta a liší se pouze úhlem pohledu a použitou terminologií. Jevy musíme pojmenovávat, protože to usnadní jejich klasifikaci a vyvození důsledků pro překlad.

V naší práci bychom také neradi charakterizovali rozdíl v chápání věty složené a souvětí podřadného či popisovali tvorbu španělského gerundia, neboť je považujeme za základ vědomostí každé osoby obeznámené s naší problematikou.

A konečně bychom měli upozornit, že v následující kapitole nepředkládáme ani popis druhů syntaktických vztahů a prostředků k jejich vyjadřování; jednak se domníváme, že pro potřeby našeho výzkumu, orientovaného na překladatelská řešení, by zacházení do přílišných detailů bylo jen plýtváním času a prostoru a jednak to už za nás, navíc velmi kvalitně, učinili jiní a bylo by to pouhým omíláním téhož.

Stylistické a translatické hledisko je pro nás podstatně atraktivnější. Následující kapitolu proto omezíme pouze na výklad pojmů všeobecnějšího charakteru, které si podle našeho názoru zaslouží bližší pozornost, a bude-li třeba vrátit se v souvislosti

s výzkumem ke gramatickým kategoriím, učiníme tak přímo u konkrétního jevu. Existující literaturu věnovanou otázkám syntaxe ve své diplomové práci ostatně nedávno velmi kvalitně zpracovala M. Novotná (2008). Rádi bychom na její poznatky navázali a rozšířili je o další aspekty. Budeme pracovat se stejnými kategoriemi, avšak naprosto odlišným žánrem než zmiňovaná diplomantka a díky tomu získáme ucelenější pohled na problematiku meziprozodických vztahů v češtině a španělštině.

1.1.b Primární a sekundární predikace

Pojmem, se kterým v této práci budeme neustále operovat, je propozice neboli „lexikálně specifikovaná predikáto-participantní struktura, jejímž primárním jazykovým výrazem je věta“ (Čechová 2000, s. 338). Vycházíme-li z toho, že se propoziční obsah realizuje v hloubkové rovině textu, pak je jedině logické, že věta představuje sice jeho základní, ale zdaleka ne jediný možný způsob jazykového vyjádření. Přítomnost gramatického predikátu (jakožto organizačního jádra větné výpovědi) není nezbytnou podmínkou toho, abychom mohli hovořit o propozici. Organizačním centrem těchto struktur je totiž sémantický (nikoli gramatický) predikát (Hrbáček 1994, s. 28).

V. Hrabě (1964, s. 16) popisuje nutnost „dosáhnout přesnějšího vyjádření logických vztahů mezi jednotlivými myšlenkami a jejich těsnějšího sepětí“. Při tvorbě textu v důsledku této potřeby využíváme kondenzačních prostředků. S jejich pomocí lze v rámci téže věty vyjádřit tzv. druhé sdělení (ibid., s. 16). Při tomto procesu dochází k transpozici větné predikace do funkce determinace, tedy do funkce větného členu, a ta je poté vyjádřena pomocí nefinitních a jmenných prostředků (ibid., s. 15). Jde o jev funkční synonymie, přičemž dochází k pohybu na ose implicitnost – explicitnost (Jelínek 1995, s. 754) a konkurenci větného a nevětného vyjadřování.

1.1.c Sevřenost větné stavby

Jaké konkrétní podoby nabývají prostředky se schopností vyjadřovat propozici? V této práci kombinujeme klasifikaci polovětných vazeb V. Hraběte s Jelínkovými poznatky o syntaktické kondenzaci a Bečkovou stupnicí sevřenosti výrazu. Nabízíme tuto klasifikaci, řazenou od nejvolnějšího k nejtěsnějšímu vyjadřování:

1. Primární predikace – gramatická, větná

Věta jednoduchá

Verbum finitum v hlavní větě

Verbum finitum ve vedlejší větě

2. Sekundární predikace – sémantická, nevětná (kondenzátory)

Slovesné tvary nefinitní

Transgresiv (pouze v češtině)

Přítomný

Minulý

Infinitiv

Participium

Gerundium (pouze ve španělštině)

Nominální vazby

Deverbativní substantiva

Deverbativní adjektiva.

J. V. Bečka (1992, s. 235) včleňuje mezi *slovesné tvary nefinitní a nominální vazby* ještě jednu kategorii – *nevětné predikáty vyjádřené jménem* s elipsou transgresivu sponového slovesa, do níž zahrnuje volný přístavek, volný přívlastek a volný doplněk. V této práci bychom však neradi kombinovali slovně-druhové/morfologické hledisko s větně-členským. Volný přívlastek a volný doplněk ostatně zpravidla bývají vyjádřeny některým ze způsobů, které již figurují v našem paradigmatu. To ovšem neplatí o vztazích povahy apoziční, tedy zmiňovaném přístavku volném, který pro nás z tohoto hlediska bude zajímavý.

Pro naše potřeby postačí výše uvedený přehled kondenzačních prostředků. Uvědomujeme si, že není vyčerpávající. „Při širším pojetí kondenzace lze mezi kondenzační prostředky zahrnout i některá nedějová substantiva a také některá adjektiva a adverbia s abstraktním významem,“ říká M. Jelínek (1995, s. 754). J. V. Bečka (1992, s. 234) explicitně upozorňuje, že z důvodů gramatických a významových není možné vytvořit dokonalou stupnici sevřenosti. Četné případy kondenzace není snadné v textu identifikovat. Translatologická analýza by měla přispět k detekci alespoň některých z nich.

Sevřenost větné stavby tedy vypovídá o míře syntaktického sepětí vět, větných členů a jejich částí, o poměru větného a nevětného vyjadřování propozic neboli o využití gramatické a sémantické predikace, parataxe, hypotaxe, vazeb polovětných a nominálních (Bečka 1977, s. 97).

1.1.d Mezipropoziční vztahy

V hloubkové rovině textu se mezi propozicemi formují vztahy, které v povrchové rovině nabývají podobu relací mezi

1. samostatnými větami (výpověďmi) v textu,
2. větami (výpověďmi) v souvětí,
3. mezi větami ve větě složené,
4. uvnitř jednoduché věty (Hrbáček 1994, s. 28).

Sevřenost větné stavby od bodu 1 stoupá a nás budou primárně zajímat body 1 – 3.

1.1.e Poznámka k pojmu nasycenost výrazu

V Bečkově pojetí (1992, s. 217) nasycenost výrazu označuje míru a způsob formálního vyjádření vztahu mezi propozicemi neboli „do jaké míry se gramatikalizované vztahy mezi částmi výpovědi nechávají nevyjádřeny, nebo se naznačují prostředky gramatikalizovanými (spojkami, zájmeny), anebo se plně vyjadřují lexikálně“ (Bečka 1977, s. 97). V tomto smyslu hovoří (Bečka 1992, s. 219–222) o čtyřech stupních nasycenosti:

1. výraz nenasycený,
kdy vnitřní vztah mezi propozicemi není formálně vyjádřen (případy spojkové a nespojkové juxta pozice),
2. výraz formálně nasycený,
kdy je tento vnitřní vztah naznačen gramatickými slovy (předložkou, spojkou, zájmenem, zájmeným příslovcem) nebo gramatickými prostředky (tvary slov ohebných v případě nevětného vyjádření propozice), přičemž jde o základní způsob vyjadřování vztahů mezi propozicemi, ať už v rámci jedné věty nebo mezi dvěma větami.
3. výraz lexikálně nasycený,
kdy vztahy mezi jednotlivými propozicemi výslovně naznačují slova významová. Ta nahrazují nebo zesilují gramatické prostředky, zmíněné v předchozím bodě. Uvedme několik případů: z toho důvodu, že – v důsledku toho, že – v případě, že – pod tou podmínkou, že – na druhé straně – naproti tomu – v podobě apod.
4. výraz sémanticky nasycený,
který bude v textu obtížné detektovat, neboť jde hlouběji do stavby věty. Na ose implicitnost – explicitnost se jednoznačně přiklání k pólu explicitnosti a výslovně vyjadřuje i takové vztahy mezi částmi myšlenky, které celkem jednoznačně vyplývají ze smyslu věty a vyjadřovat se nemusí.

Ve španělštině se tímto posledním bodem zabýval J. Dubský v rámci kapitoly věnované transpozicím (1988, s. 13–19). Pracuje s termínem „explicitación oracional“, která podle něj představuje velmi častý jev, kdy „el hablante español siente la

necesidad de apoyar una parte de su comunicación en una forma verbal que explicita la relación entre los elementos del mensaje“ (Dubský 1988, s. 42).

1.1.f Míra dějovosti výrazu

Na závěr naší první kapitoly popíšeme dějovost výrazu, a sice jako „poměr mezi vyjádřením slovesným a nominálním, přičemž lze sledovat rozličné posuny v užití slovních druhů ve výpovědi“ (Bečka 1977, s. 97). Vidíme, že jde opět o jazykový prostředek související s vyjadřováním propozic, ale také délkou vět a rozvinutostí větných členů.

Tento nárys základních pojmů považujeme pro naše účely za dostačující a domníváme se, že nyní můžeme přesunout pozornost na stylistický a translátologický pohled na problematiku.

I.2 Stylistické hledisko

Nahlížeje nyní distribuci meziprozicičních vztahů a poměr verbální a nominální složky jako výrazové prostředky s určitou stylistickou hodnotou. Čechová explicitně zdůrazňuje, že „výrazovým prostředkem je míněno nejen slovo, ale i (...) syntaktická stavba výpovědi a celková stavba textová“ (1997, s. 10). Plynule přecházíme do oblasti stylistiky.

Abychom mohli obsah této kapitoly dále rozvinout, musíme předeslat, že se budeme zabývat textovým typem, jež označujeme jako „katalog k výstavě“, tzn. společensko-vědním (uměnovědným) textem, který náleží funkčnímu stylu odbornému. Dále bude nezbytné předeslat stěžejní součást hypotézy - předpoklad, že se oba sledované jevy odvíjejí od konvencí stylu a žánru.

1.2.a Syntax odborného textu: všeobecné tendence s přihlédnutím ke slohovému postupu

Odborný styl se vyznačuje bohatou vnitřní diferenciací, ať už podle formy sdělování, funkce, zaměření na teorii či praxi, oboru, tématu či podobně. „Vcelku se do značné míry rozlišuje styl projevů věd exaktních a styl projevů věd společenských,“ upozorňuje Bečka (1992, s. 32) na rozdíl, který španělská stylistika popisuje pojmy *Humanidades* a *Ciencias Técnicas y Naturales*. Čmejková (1999, s. 122) ve své příručce „Jak napsat odborný text“ porovnává dva odborné články – biologický a historický, na nichž demonstuje souvislost mezi distribucí meziprozicičních vztahů a tématem odborného

komunikátu. V prvním z nich převládá vztah příčinný, důsledkový, odporovací a konfrontační, zatímco ve druhém vztah kontrastivně srovnávací, účelový, důvodový, časový, odporovací a přípustkový. „Můžeme důvodně soudit, že rozdíl mezi oběma ukázkami souvisí s rozdílností tematických oblastí (...) těchto textů“ (ibid., s. 123). Přesto lze jak u společensko-vědních, tak u přírodovědných a technických textů sledovat na úrovni syntaxe podobné rysy (Ilek 1977, s. 13).

Jak tuto skutečnost vysvětlit? Můžeme předpokládat, že společné tendence ne-souvisejí pouze s odborností a tématem textu, nýbrž také se slohovým postupem, který je tomuto druhu projevů vlastní. (Máme na mysli zejména postup výkladový, *composición expositiva*.) „Slohové postupy a druhy, popř. slohové útvary náleží buď výhradně, nebo převážně do oblasti jen jednoho funkčního stylu (... sloh pojednávací¹ do stylu odborného),“ podotýká Bečka (1992, s. 36). Dále Bečka uvádí, že se od sebe jednotlivé druhy slohu odlišují volbou lexikálních prostředků (mimo jiné substantiv a sloves), jejich frekvencí, volbou druhů a typů vět a způsobem jejich řazení (ibid., s. 36). Bečka tedy usouvztažňuje slohový postup se sevřeností a dějovostí výrazu.

Obou jevů si všímá také Ilek ve stati, kde všeobecně charakterizuje odborný text (1977, s. 13–16). Říká, že odborný projev charakterizuje obliba substantiv verbale, přídavných jmen slovesných, preference jmenného vyjadřování před slovesným, časté jsou také polovětné vazby. „Jsou spory o tom, zda odborný styl má svoji zvláštní syntax. Snad by bylo možno leccos uvést: Uplatnění logického principu ve výstavbě větších celků a vět, (...) jednostrannost buď ve využití nejprostší souřadné stavby v družích, kde se vyskytuje hojně výčtů; na druhé straně je tu hojnost složitých souvětí s velikou diferenciací podřadných spojek a vůbec hojná frekvence spojovacích prostředků. (...) Časté jsou polovětné vazby. (...) Hutné faktické náplni odpovídá bohatá rozvitost, uplatňuje se snaha o úplnost, neeliptičnost výpovědi.“

1.2.b Textgenre, Texttyp, Textklasse, Textsorte?!

V průběhu naší kvalitativní analýzy budeme sledované jevy neustále hodnotit z hlediska příslušnosti textu k žánru „katalog výstavy“. Lze však vůbec uvažovat v kategoriích žánrovosti, nedisponujeme-li dosud všeobecnou typologií textů (Loureda 2003, s. 49), která by plně uspokojila hlasy volající po univerzálnosti, operativnosti, abstraktnosti a definitivnosti takové klasifikace? Jsou autoři, kteří se k otázce existence a užitečnosti textových typů staví skepticky (Hurtado Albir, Rabadán). Rosa Rabadán je dokonce

---

¹ Tj. úvahový.

označuje za „una trampa metodológica que no responde a la realidad“ (1991, s. 184). José M. Bustos Gisbert (1996, s. 18) se staví kriticky ke snaze vytvořit model za každou cenu všeobecný: „Muchos trabajos dedicados a la tipología textual (...) se mueven en el campo de la generalidad extrema...”

Terminologie je v této oblasti velmi rozkolísaná. Pojmy textový typ a žánr u některých autorů splývají (viz Loureda 2003, s. 31), u jiných označují klasifikaci podle odlišných kritérií (Hurtado Albir 2001, s. 470) a další nadřazují jeden pojem druhému (Lvovskaya). U německých autorů se navíc setkáváme s pojmem textová třída. V naší práci budeme těchto výrazů požívat synonymicky. Souhlasíme s R. García López, že potíže při sestavování kritérií, která by unesla definitivní a univerzální strukturu textových tříd, by nám neměly bránit ve snaze popsat jednotlivé typy komunikátů alespoň v jejich komunikačním a textovém rozměru (2000, s. 86). Domníváme se, že stavit definitivní textovou typologii je téměř nemožné, pro praxi je však uznání existence textových typů (tříd, žánrů) nezbytné.

Žánr považujeme za produkt kultury (Graciela Reyes 1999, s. 18), žánrovost za důležitou vlastnost textu vyplývající z tradice jazykového společenství. Oscar Loureda Lamas (2003, s. 30) přisuzuje každému komunikátu tři rozměry: univerzální (vlastnosti společné všem textům), tradiční² (vlastnosti společné textům jednoho žánru) a individuální (vlastnosti, které text odlišují od ostatních). Také autor myšlenky výrazové struktury, František Miko (1977, s. 43) konstatuje, že výrazovou hodnotu jazykového prostředku determinují jeho vztahy ke skupinovým, žánrovým, dobovým a celojazykovým konvencím dané společnosti. Dále říká, že se jednotlivé jazyky přibližně shodují počtem výrazových kategorií, ale liší se v jejich využití. Ve stejném smyslu uvažuje Jan Šabršula (1974, s. 8): „Při abstraktním srovnání dvou různých jazykových systémů a jejich inventářů by však náš pohled často mohl být falešný, našli bychom vlastně velké množství paralel (...), ale teprve stylistický pohled, opřený o rozbor využití³ a frekvence jazykových prostředků v textech nás poučí, že paralely končí, přihlédneme-li k diskurzu, k textu a ovšem i k funkčnímu rozvrstvení daných jazyků.“ K této úvaze se Šabršula vrací (ibid., s. 14), když říká, že jazyk není pouhým souborem (systémem) paradigmat, ale také systémem možných relací mezi těmito paradigmaty. Připomíná dříve užívaný termín „gramatická synonymie“, přičemž však může existovat také synonymie mezi prostředky gramatickými a lexikálními.

---

² Podtržení autorka DP.

³ Podtržení autorka DP.

Uvědomujeme si, že obsahem tohoto oddílu přesahujeme do kapitoly věnované translátologickému pohledu na problematiku. Podobným přesahům někdy není možné, ba ani žádoucí bránit. Existuje zde reciproční vztah: Jednak platí, že teorie překladu čerpá z poznatků stylistik národních jazyků, a zároveň také „teória prekladu prehľbuje štylistiku odborného prekladu, pohľad na jej problematiku“ (Mlacek 1978, s. 39). Obohacení pohledu spočívá v tom, že se při srovnávání projevů různých jazyků dostávají do popředí fakta, která se při srovnávání projevů uvnitř jednoho jazyka zdají samozřejmá, a tudíž zanedbatelná (Bečka 1977, s. 92).

Shrme-li naše dosavadní úvahy, žánr v různých jazycích predstavuje proměnnou veličinu. Textové typy nejsou, a ani nemohou být, konstantní či symetrické, neboť, jak jsme právě popsali, vyrůstají z odlišného kulturního, společenského a dobového substrátu.

Jakou funkci plní žánry v národních jazycích? Loureda označuje žánr za „soprite del hablar“, a podle našeho názoru tak zdařile vystihuje situaci (2003, s. 31). „Los géneros (...) han codificado las maneras en que se expresan ciertos significados,⁴ y por eso provocan ciertas expectativas que automáticamente deben cumplirse para lograr la construcción del significado intentado,“ píše Reyes (1999, s. 18).

Žánr předpokládá existenci dohody mezi účastníky komunikačního aktu, za nějž text považujeme. Je tedy přirozené, že u příjemce sdělení vyvolává jistá očekávání. „Reading a text that follows conventional syntactic and lexical patterns, the reader can concentrate on the contents of the message. On the contrary, stylistic originality attracts the readers' attention to the form in which the message is presented“ (Nord 2000, s. 200). U odborných textů stojí v popředí obsah sdělení. V tomto případě proto platí, že stane-li se vnější podoba výrazových prostředků předmětem čtenářovy pozornosti, dochází k nežádoucímu narušení komunikačního procesu (Ilek 1977, s. 16).

1.2.c Závěr

V této kapitole jsme se zabývali stylem odborného projevu, neboť si, spolu s M. Sotákem (1977, s. 51), uvědomujeme, že „ak chceme (...) skúmať otázky odborného prekladu v ich špecifickom zreteli, nevyhnutne sa musíme zapodievať odborným štýlom.“ Nechceme pouze opakovat poučky a poznatky stylistik národních jazyků a porovnávací stylistiky, nýbrž zaměřit se na kritické výrazové aspekty, tj. případy, kdy se výchozí a cílový jazyk neshodují ve výrazových normách (Miko 1977, s. 48).

---

⁴ Podtržení autorka DP.

I.3 Translatologické hledisko

I.3.a Aj odborný preklad je štylistická operácia

Mikovo pojetí překladu (1977, s. 39) se zakládá na představě, že převod probíhá na dvou rovinách zároveň – na všeobecné rovině jazyka a na specifické rovině stylu. Za základ stylu odborného je považován termín (Soták 1977, s. 55; Chloupek 1994, s. 61). Nebylo by však správné podlehnout při překladu iluzi, že se odborné sdělování omezuje pouze na výrazovou kategorii pojmovosti (hovoříme-li v termínech Mikovy teorie výrazových kategorií), a přistupovat k němu, jako by nešlo o nic víc než jen převod odborné terminologie. Jinými slovy, nebylo by správné oddělovat (ať už cíleně či nevědomě) obsah od formy. U uměleckých textů překladatel tomuto svodu nepodlehne tak snadno, protože na neodlučitelnosti formy a obsahu spočívá samotná definice uměleckého textu: „Forma je nedílnou součástí uměleckého díla právě tak jako obsah a nemůže být od něho oddělena“ (Bečka 1992, s. 31). V tomto smyslu kritizoval J. Mlacek (1977, s. 39) své kolegy, kteří dříve vycházeli z přesvědčení, „že odborný preklad je z hľadiska štylistiky takmer bez problémov, treba len dbať na terminologickú stránku vo východiskovom i v prekladovom texte“. V témže roce vyšla Popovičova stať věnovaná typologii odborného a uměleckého překladu, v níž autor upozorňuje (s. 192), že „aj odborný preklad je vo svojej podstate štylistická operácia, aj keď sa tu neprenášajú estetické, ale vecné informácie.“

I.3.b Trichotomie výrazových prostriedkú odborných textú

„Východiskem obecných úvah o překladu je objektivní fakt, že týž obsah sdělení může být uskutečněn různými prostředky,“ píše Ilek (1977, s. 11). V této práci nás zajímá různá míra sevřenosti větné stavby, více či méně nasycený výraz, vyšší či nižší poměr verbální složky a různé druhy propozic, krátce: sémanticko-syntaktické vztahy. Čeština nám v této oblasti poskytuje nesmírně tvárný materiál. García Yebra (1983, s. 106–107) píše: „(...) la diferente estructuración sintáctica de la misma materia lingüística, en las lenguas que la permiten, es irrelevante para el sentido o contenido del enunciado, aunque pueda tener, por otra parte, efectos estilísticos. (...) La libertad sintáctica es, en efecto, uno de los principales recursos estilísticos de las lenguas que la disfrutan.“ Svoboda, kterou syntax nabízí, je však podmíněna jednou zásadní okolností, a sice jednoznačností a srozumitelností sdělení. Při odborné komunikaci je tento aspekt významný, protože

příjemci usnadňuje, nebo naopak komplikuje pochopení často velmi odborných obsahů. „La lengua debe servir al hablante para emitir mensajes que el oyente pueda entender con facilidad” (García Yebra 1983, s. 107).

Také Dubský (1988, s. 8) hovoří o svobodě výběru, kterou autor (a překladatel) disponuje. Neomezuje ji však pouze na syntax: „El autor (...) tiene la libertad de hacer la selección. Pero esta libertad de selección se halla limitada por el contenido y la función del comunicado /uso opcional/ y, además, por la norma lingüística respectiva /uso obligatorio/. La libertad de selección es, pues, relativa, pero permite al autor expresar su pensamiento utilizando la forma que juzga más adecuada a su intención.“ J. Šabršula (1974, s. 9) mu přizvukuje, když říká, že výběr jazykových prostředků je věcí jedince, a jindy věcí kolektivu. Poukazuje na to, že i mluvčí jednoho jazykového systému z něj vybírají převážně některé prvky, zatímco jiné se vlastně ocitají na periférii, přičemž v různých systémech bude vztah k centru a periférii u každého z jinak srovnatelných prostředků jiný.

Dubský (1992, s. 10) uvažuje o vícesložkovosti výrazových prostředků u odborných textů. Dělí je na:

1. konstantní
2. potenciální
  - a. příznakové - nabývá-li daný prostředek funkčně stylistické platnosti
  - b. nepříznakové – neutrální.

Při překladu se trichotomie odborného textu výrazně komplikuje. Zatímco konstantní složka zůstává nezměněna, potenciální složka je vzhledem k existenci stylistické synonymie vlastně DVOJNÁSOBNĚ potenciální: Vyskytuje-li se ve výchozím jazyce potenciální prostředek nepříznakový, v cílovém jazyce mu může odpovídat jak prostředek se stejnou hodnotou (tzn. potenciální nepříznakový), tak s odlišnou (potenciální příznakový). Totéž platí o potenciálních prostředcích příznakových. Autor španělského originálu si například může libovolně vybrat mezi substantivní vazbou a gerundiem jakožto potencionálními prostředky příznakovými pro odborný styl. Překladatel do češtiny má však na výběr z prostředků s nestejnou hodnotou: Volí mezi substantivní vazbou (potenciální prostředek příznakový, shoda se španělštinou) a slovesnou vazbou, která je na rozdíl od španělského gerundia nepříznaková. „Při konkrétní realizaci si výchozí a cílový jazyk mohou volit jiné prostředky odpovídající jejich běžnému výrazovému repertoáru“ (Dubský 1992, s. 11).

Další aspekt představuje fakt, že příznakovost mnohdy spočívá nejen v kvalitě výrazových prostředků, ale také v jejich kvantitě, v tendenci preferovat určitý typ prostředků. „Potenciální složka nepřízaková a potenciální složka přízaková se mnohdy odlišují jen frekvencí některých syntaktických či sémantických struktur, které sice odpovídají obecnému užití, ale svou početností výskytu naznačují vhodnost pro vyjádření některé funkčně a komunikačně specifické tendence charakterizující odborný text“ (ibid., s. 15).

Jestliže jsou zmíněné struktury ve výchozím jazyce součástí obecného užití, zatímco v cílovém jazyce jsou zatíženy odlišnou stylistickou a komunikační hodnotou, nebo dokonce vůbec neexistují, nastává při překladu posun. Takový posun je nutný, a náhrada, která přichází v úvahu, je často několikerá – překladatel si mezi danými možnostmi vybírá. „Jev gramatický při převodu je vázán s jevem stylistickým“ (Bečka 1977, s. 92). Popovič (1974, s. 132) upozorňuje, že vedle těchto objektivně nevyhnutelných (konstitučních) posunů, k nimž dochází v důsledku rozdílů mezi dvěma jazyky a styly, existují posuny „individuální“, které jsou způsobeny výrazovými sklony a subjektivním idiolektem překladatele. Dále je možné, že cílový jazyk disponuje prostředky, které výchozí jazyk zcela postrádá. Tato kategorie specifických prostředků cílového jazyka je, slovy Levého (1998, s. 73), mnohem ošidnější a záludnější než předchozí. Překladatel by ji při své práci neměl opomíjet. V opačném případě se vystavuje nebezpečí, že „bude výrazová škála překladu chudší, než bývá v původní literatuře, která je sepsána v jazyce překladu“ (ibid.).

1.3.c Filtr mateřského jazyka

Vraťme se k Mikovu pojetí překladu jako procesu probíhajícího na dvou souběžných rovinách. Čeština a španělština disponují na rovině jazyka srovnatelným spektrem prostředků, kterými se sémanticko-syntaktické vztahy v textu realizují (viz kpt. I.1.c). Překladatelova svoboda volby je však omezena skutečností, že se lingvistická synonymie nekryje se synonymií na rovině stylu. Proto je v našem zájmu „odhalit systém stylistických hodnot (...) v danom jazyku“ a „explicitne a detailne určit špecifickosť jednotlivých textov, stanovit inventár, typy a systém rozdielov medzi nimi (...) a špecifikovať ich ustálenú preferenciu v jednotlivých funkčných oblastiach spoločenskej aktivity“ (Miko 1978, s. 40).

Fakt, že obdobný výrazový prostředek může mít v různých jazykových (slohových) společenstvích různou stylovou hodnotu, je třeba mít během překladatelského

procesu neustále na paměti a poměřovat s ním každé překladatelské rozhodnutí. Rádi bychom v této souvislosti upozornili na Sotákovu stať (1977, s. 51–57) věnovanou metodice odborného překladu. Poukazuje v ní na skutečnost, že cizí jazyk vždy přijímáme filtrem mateřského jazyka. „Optika vlastního jazyka působí aj v oblasti syntaxe. Ide tu predovšetkým o syntaktické modely. V syntaxi viacej ako v lexike a morfológii badať univerzálne tendencie v jazyku. Viacej to teda môže zvädzať k homologickému prekladu konštrukcií, v ktorých sa jazyky v skutočnosti líšia.“ Citovaný úryvek by mohl zavádzať k představě, že mateřština funguje jedine jako brzda a pramen interferencí. Podle M. Sotáka je však také pomocníkem všude tam, kde se jazyky shodují.

F. Miko (1977, s. 42) používá označení „hrubá“ a „výrazová“ ekvivalence. Navážeme-li na Sotákovu myšlenku, lze říci, že v případě „hrubé“ ekvivalence je filtr mateřského jazyka skutečně nastaven „nahrubo“. Získaný produkt poté prochází hustším filtrem stylistickým a výsledkem je „jemnější“ ekvivalencia, pri ktorej sa prihliada na špecifické výrazové odtienky prostriedkov, vstupujúcich do vzťahu ekvivalencie“ (ibid.). Výrazová ekvivalence je tedy jakýmsi završením „hrubé“ jazykové ekvivalence. Zatímco „hrubá“ ekvivalence je předpokladem každého překladatelského počínu, jemnější „výrazová“ již nespočívá ve všeobecných vlastnostech zpracování tématu v textu, nýbrž v jeho jemném vypracování a propracování jeho specifického aspektu. (Připomínáme Mikovo pojetí stylu (1977, s. 40) jako „špecifické jazykové a tematické štruktúry textu, ktorá sa konštituuje s tým cieľom, aby text mohol plniť osobitnú funkciu“.) „Nezřídka doslovný překlad je možný (v obou jazycích je ekvivalentní prostředek), ale není výhodný, zní nezvykle, tvrdě. Není tu rozdíl v normě gramatické, ale je rozdíl v normě stylistické,“ píše J. V. Bečka (1977, s. 93) a v podstatě nepřímou charakterizuje Mikovu „hrubou“ ekvivalenci.

1.3.d Stylistické normy: shodné tendence a dílčí modifikace

Pozastavíme se u pojmu stylová/ stylistická norma. Budeme opět kombinovat poznatky stylistické, kontrastivně-stylistické a translátologické. Čeští stylisté a jazykovědci se shodují, že stylová norma je oproti té jazykové pohyblivější (Bečka 1977, s. 93; Jedlička 1977, s. 31) a méně závazná (Čechová 1997, s. 23). Působí na ni řada faktorů. My zdůrazníme roli

1. společenských (mimojazykových) komunikativních potřeb,
2. jazykového základu, ze kterého vyrůstá,
3. tradice (Bečka 1977, s. 93).

Komunikativní potřeby (1) jsou v různých jazycích podobné. Mají tudíž na stylovou normu v různých jazykových (a stylových) systémech unifikační charakter. Specifika jazykového systému (2) působí opačným směrem. Totéž platí o nestejném stupni vývoje v tradici slohové tvorby (3); stylová norma je ostatně kategorie historická (Bečka 1977, s. 93). V souvislosti se stylovou normou hovoří A. Jedlička (1977, s. 31–33) o shodných tendencích, které „jdou napříč jazykovým rozdílem“, a dílčích modifikacích, které „jsou do jisté míry závislé na vývoji daného stylového typu v národním společenství“. „Tyto modifikace stylových norem jsou častější v textech společenskovedních než v matematických a přírodovědných,“ naráží Jedlička na problematiku, kterou jsme se zabývali v předchozí kapitole.

J. V. Bečka věnuje úvahám o stylové normě většinu svého příspěvku z roku 1972⁵ a přitom kriticky podotkne: „Pojem stylistická norma, který je pracovně zajisté výhodný, je sám o sobě, přes všechny definice a další omezení, přec jen příliš široký a dosti mlhavý.“ Navrhuje proto přejít od obecných teorií k exaktnějším závěrům - navrhuje subjektivní metody hodnocení a kladně se vyjádří k použití kvantitativní metody, výhodné, jak říká, zejména pro texty z oblasti vědy a relativně snadno aplikovatelné na syntax.

Konference v Nitře se konala před více než třiceti lety a od té doby vzniklo nezanedbatelné množství srovnávacích a translatických prací, z nichž dnes můžeme čerpat. Jedním z jejich zdrojů je Ústav translatické FF UK. Ukázalo se, že vývoj sledoval tendenci, kterou naznačil J. V. Bečka.

---

⁵ Příspěvek pronesený roku 1972 na 1. celostátní konferenci věnované překlada odborného textu, která se konala v Nitře. V bibliografii uveden jako součást sborníku *Preklad odborného textu*, vydaného roku 1977.

II. Téma a cíle

II.1 Stanovení problému

Dosud jsme apriorně vycházeli z toho, že žánr, který zde označujeme jako katalog k výstavě, spadá do funkčního stylu odborného. Odpovídá však tento předpoklad realitě? Vždyť když Ilek definuje odborný překlad (1977, s. 13), ochotně jej vztahuje na texty z oblasti přírodovědy a techniky, ale pouze na některé oblasti společenských věd. Jmenovitě přitom uvádí pouze ekonomii, sociologii, psychologii a pedagogiku. Zároveň upozorňuje na existenci plynulých přechodů mezi odbornými a uměleckými texty. A když I. Poldauf (1977, s. 78) aplikuje poznatky konfrontační lingvistiky na odborné texty, záměrně opomíjí „přechodnou oblast mezi textem odborným a uměleckým, kterou běžně reprezentují různé obory věd o umění a historie, zvláště dějiny umění“. Tento bod je pro náš výzkum zásadní. V kapitole 1.2 jsme analyzovaný text označili za uměnovědný a Poldauf naznačuje, že existuje možnost přiřadit jej jak ke stylu odbornému, tak ke stylu uměleckému, ačkoli podle Bečky (1992, s. 33) „styl umělecký a styl odborný stojí vůči sobě v kontrastu“. Položíme si proto stejnou otázku jako P. Martino Alba, která se, tak jako my, ve své studii zabývá texty z oblasti dějin umění. Analyzuje žánr, jež označuje jako *fichas de obras*, a ptá se, „si este tipo de textos pueden considerarse como textos técnicos, científicos, literarios“ (2005/2006, s. 36).

Až vyjasníme tuto problematiku, budeme svou činnost směřovat k translatologické analýze českého překladu a jeho španělského originálu. Tuto analýzu chceme využít k detekci a analýze obligatorních i optativních změn, ke kterým dochází na sémanticko-syntaktické rovině textu při převodu syntagmatických celků ze španělštiny do češtiny. Tento postup nám umožní identifikovat druhy překladatelských řešení, z nichž vyjdeme a na jejichž základě naznačíme strategie, které při překladu ze španělštiny do češtiny přicházejí v úvahu. Naším dílčím cílem je prokázat, že kvantitativní metoda má v translatologických studiích nezastupitelnou úlohu a představuje jedinečný prostředek pro popis překladu jako procesu i jako produktu tohoto procesu. Nacházejí-li se v překladu překladatelská klišé a jiné projevy překladovosti, kombinace kvalitativní a kvantitativní metody rozboru nám poslouží jako relativně spolehlivý nástroj pro jejich identifikaci. Na užitečnost kvantitativní metody, zejména na úrovni syntaxe odborných textů, poukazuje již J. V. Bečka (1977, s. 97), když zdůrazňuje tu výhodu, „že počet větných modelů, schémat a konstrukcí a možný počet jejich transformací a transpozicí je přec jen omezen“.

Součástí našeho stylistického poznávání textu bude nevyhnutelně analýza jeho mikrolingvistické roviny. Lingvistický rozbor nám má posloužit k

1. zmíněnému zařazení našich textů do příslušného stylu,
2. odhalení systémových a strukturních rozdílů mezi češtinou a španělštinou,
3. anticipaci překladatelských problémů, vyplývajících z odlišného charakteru jazyků,
4. naznačení možných řešení, jak jsme uvedli v předchozím odstavci (Martino Alba 2005/2006, s. 36).

Od 70. let 20. století lingvistika stáčí svůj pohled k nadvětným strukturám a převládá tendence vnímat text jako celek. S tímto přístupem se ztotožňujeme. Zároveň si však uvědomujeme, že text představuje velmi komplexní strukturu – natolik komplexní, že nevidíme jiné východisko než jej roztříštit a vnímat jej na několika úrovních, kterým budeme postupně věnovat pozornost. Identifikujeme se se stanoviskem J. M. Bustose Gisberta a dovolíme si v této souvislosti citovat úryvek z jeho knihy (1996, s. 17):

„El análisis textual y el estudio lingüístico no son formas de planteamiento independientes y/ o divergentes, sino claramente convergentes y, por lo tanto, interdependientes. Demasiadas voces en el campo de la Lingüística Textual olvidan que el texto se construye, entre otras cosas, a partir de útiles de origen lingüístico. Superar la oración como unidad de estudio no implica abandonar de raíz los métodos de estudio desarrollados en el campo de la Lingüística General. (...) Dicho de otro modo, superar la oración como base de análisis no implica olvidar que todo texto se construye, entre otras cosas, mediante oraciones.”

Výzkum zaměříme praxeologicky. Budeme pracovat s reálnými texty a soustředit se na kritické aspekty, vznikající při vyjadřování propozic a mezipropozičních vztahů v originálu a překladu - tj. na případy, kdy si výrazové prostředky výchozího a cílového jazyka neodpovídají (Miko 1977, s. 48). Nejprve explicitně popíšeme specifičnost původních textů a poté učiníme totéž u překladu. Na základě těchto údajů stanovíme typy a systém rozdílů mezi jednotlivými texty. Slovy R. Merino (1997, s. 52): budeme se ptát, „qué, cómo, cuándo, porque, en qué circunstancias se ha traducido“ a naším cílem bude pokusit se „describir y explicar los textos traducidos“.

Nejprve však budeme potřebovat teoretický základ, od kterého bychom se odrazili. Budou jím poznatky předních lingvistů a translatologů. F. Štícha rozlišuje mezi lingvistikou teoretickou a empirickou (neboli funkční) a kriticky podotýká „... teoretická lingvistika jazyk nezkoumá, nýbrž si z něj (většinou velmi střídmě) vybírá již poznané a

na něm buduje svou teorii. Empirik chce naproti tomu jazyk lépe poznat v jeho obecných i specifických vlastnostech, komunikativních funkcích, restrikcích atd.“ (1994, s. 141). My se považujeme za empiriky. Teoretický pohled na jazyk jako systém (langue) však považujeme za nezbytný a zmíněnému výběru poznatků se, alespoň v počáteční fázi studia, nebudeme bránit. Nechceme na nich ale zakládat teorii, nýbrž vlastní výzkum, ze kterého poté vyvodíme praktické důsledky. Podaří-li se nám ukázat, že si v určitých podmínkách odpovídají určité typy ekvivalentů, dojdeme zobecněním poznatků z oblasti parole zpět do oblasti langue, kde zformulujeme vlastní teoretické závěry.

II.2 Stanovení hypotézy

V návaznosti na úvodní citát S. Bassnett („plurality of voices“, in Merino 1997, s. 54) konstatujeme, že na Ústavu translatologie FF UK postupně vznikl celý sbor hlasů. Hypotézu již můžeme plně založit na materiálu, který nám poskytují autoři diplomových prací z posledních let.

Všichni autoři vybraných prací používají obdobnou metodologii – metodologii, s níž se ztotožňujeme a kterou budeme v této práci aplikovat způsobem, jež posléze popíšeme.

Jak tedy vypadá naše hypotéza pro výzkum způsobu vyjadřování propozic a vztahů mezi nimi?

II.2.a Všeobecné předpoklady

1. Sevřenost větné stavby, distribuce jednotlivých druhů meziprozodických vztahů i dějovost výrazu silně závisí na funkčním stylu a konvencích konkrétního žánru. Typy vztahů mezi propozicemi budou podle našeho názoru ovlivněny také slohovým postupem, který se v textu uplatní.
2. Autoři diplomových prací, na jejichž základě formulujeme hypotézu, studují zcela odlišné textové typy než my (beletrie, právní text, recenze). Je možné, ba dokonce pravděpodobné, že numerické výsledky, ke kterým pomocí kvantitativní analýzy dojdeme, se od jejich budou do značné míry lišit; tendence, které odhalíme, však budou podle našeho názoru podobné jejich závěrům. Na tomto předpokladu je vystavěna celá naše hypotéza.

3. Očekáváme, že se v českém textu setkáme s vyšší mírou sevřenosti větné stavby. Tento předpoklad zakládáme na výsledcích, ke kterým došly M. Novotná (2008) a K. Karásková (2001): V českých textech se objevuje méně verb finit než ve španělských. Rozdíl není nijak velký, ale tendenci zdůrazňuje fakt, že všechny diplomantky ÚTrl docházejí k závěru, že v analyzovaných českých textech se vyskytuje nejen méně určitých slovesných tvarů, ale že výrazně nižší je i počet nefinitních slovesných tvarů, a to dokonce několikanásobně. Vyplývá to ze systémové odlišnosti češtiny a španělštiny: Ve španělštině polovětné vazby s nefinitními verbálními tvary slouží jako plnohodnotný prostředek pro vyjádření propozice (Karásková 2001, s. 43), zatímco čeština tento rozdíl kompenzuje častým užitím deverbativních jmen, která na Bečkově stupnici sevřenosti výrazu platí za vyjádření kondenzovanější.
4. K. Karásková (2001) se dále zabývá poměrem verb finit a kondenzačních prostředků. Zjišťuje, že v češtině připadá na jedno verbum finitum o tři desetiny kondenzátorů více než ve španělštině a to opět potvrzuje naši hypotézu. Sama Karásková zdůrazňuje, že její výsledek mohl ovlivnit fakt, že původní texty, které analyzovala, měly pouze pracovní charakter. Budeme mít příležitost tuto možnost potvrdit nebo vyvrátit.
5. Na jednu stranu jsme vyjádřili přesvědčení, že distribuce různých druhů syntaktických celků a mezipropozičních vztahů v souvětí do značné míry souvisí s žánrem a slohovým postupem a ty budou u mezinárodní smlouvy, recenze a katalogu k výstavě samozřejmě odlišné. Na druhou stranu očekáváme, že převládne všeobecná tendence a že náš výzkum přinejmenším ty nejvýraznější tendence zjištěné Novotnou a Karáskovou potvrdí. Práci P. Pokorné v tomto případě ponecháme stranou, protože omezuje svůj výzkum pouze na jeden druh hypotaxe.
6. Ukáže-li se, že tento náš předpoklad je správný, pak
  - a. se v českém textu oproti španělskému častěji setkáme s větou jednoduchou. Zároveň očekáváme, že syntaktické celky budou v češtině všeobecně kratší, a sice zhruba o jednu propozici.
  - b. původní české texty budou oproti španělským upřednostňovat koordinaci a asyndetické spojení na úkor subordinace.
  - c. se distribuce různých druhů mezipropozičních vztahů v původním českém a původním španělském textu nebude zásadním způsobem lišit.

- d. v původních textech obou jazyků budou převládat vedlejší věty vztažné a poměr slučovací. Vysokou frekvenci podmínkových vět v textech analyzovaných Novotnou jednoznačně přiřítáme žánru mezinárodní smlouvy a při formulaci hypotézy k ní vůbec nepřihlížíme.

II.2.b Důsledky pro překlad

1. Překladatel se neubrání tlaku originálu a jeho syntax do určité míry ovlivní skladbu českého překladu.
2. Druhy mezipropozičních vztahů v českém překladu se nebudou výrazně lišit ani od původního textu ani od originálu.
3. Domníváme se však, že všeobecná tendence k volnějšímu výrazu, charakteristická pro španělštinu, bude interferovat do českého překladu a ten bude při porovnání s původním českým textem slovesnější.

Co se týče procesu překladu, očekáváme do značné míry opačný jev: Zjištění M. Novotné a P. Pokorné naznačují, že při převodu mezipropozičních vztahů ze španělštiny do češtiny překladatel v naprosté většině případů zachová stupeň sevřenosti výrazu a rozhodne-li se pro transpozici, pak většinou směrem k těsnějšímu vyjádření, přičemž se výrazně uplatní deverbativní jména. Obě diplomatky došly k identickému závěru a to i přesto, že první se zabývala všemi druhy mezipropozičních vztahů, zatímco druhá omezila svůj kvantitativní výzkum pouze na věty vztažné. Znamená to, že ačkoli si je překladatel vědom odlišností panujících mezi oběma jazyky, v určité míře podléhá tlaku originálu a větná stavba českých překladů ze španělštiny bývá nepatrně volnější než v textech původních.

Splní-li analýza naše očekávání, budou tyto tendence v našem případě obdobné. V důsledku vlivu španělštiny, kde je frekvence jednoduchých vět nižší, odhalí porovnání českého překladu s původním českým textem pokles jejich četnosti.

II.3 Metoda

II.3.a Metoda – všeobecné úvahy

Než vysvětlíme, jak budeme postupovat při vlastním zpracování textů, rádi bychom učinili několik poznámek souvisejících s pojmy *korpus* a *korpusová lingvistika*. Zaměříme se na fakta, která jsou z našeho pohledu relevantní pro metodologii našeho výzkumu - několik termínů z tohoto dynamického oboru v něm totiž chceme použít. Slovo

korpus se v dnešních jazykovědných pracích objevuje stále častěji. Řada odborníků v něm spatřuje budoucnost lingvistiky. A nejen jí. M. Olohan ve své knize (2004, s. 22) cituje K. Malmjaer, která říká: „The use in translation studies of methodologies inspired by corpus linguistics has proved to be one of the most important gate-openers to progress in the discipline since Toury’s re-thinking of the concept of equivalence.“

V jazykovědě přitom tento termín není ničím novým (Pizarro Sánchez 1997, s. 194). V jeho významu ovšem došlo k určitému posunu: „The word corpus has often been used in translation studies proper to refer to fairly small collections of text which are not held in electronic form and which are therefore searched manually“ (Baker 1995, s. 241). Dnes tímto pojmenováním označujeme „a collection of texts, of the written and spoken word, which is stored and processed on computer for the purposes of linguistic research“ (Pizarro Sánchez 1997, s. 194), přičemž je lze automaticky/ poloautomaticky zpracovávat.

V případě našich textů o korpusu v dnešním smyslu slova hovořit nelze. Nemají elektronickou podobu, využití PC programů pro jejich zpracování se zatím nachází mimo naši kapacitu, texty zdaleka nejsou dost rozsáhlé, ani dost rozmanité. Vzhledem k rozměru této práce a našim možnostem a schopnostem se proto spokojíme pouze s jejich ručním zpracováním a vyhodnocením. Budeme je označovat jako vzorky textu. Spolu s R. Merino (1997, s. 54) si přitom uvědomujeme, že izolované studium jediného páru textů a omezeného jevu nemůže odrážet realitu překladu stejným způsobem jako rozsáhlý výzkum komplexnější problematiky. Útěchou nám však bude, že „la naturaleza limitada y parcial de una investigación o de una hipótesis no reduce en absoluto su valor, ya que todo estudio, por muy restringido que sea, puede ser relevante para el desarrollo de la teoría general“ (Álvarez Lugrís 2001, s. 62). A je zde další aspekt: Náš výzkum bude součástí většího celku prací vznikajících na ÚTřl podle téhož konceptu.

Samozřejmě se nabízí otázka, do jaké míry může být náš výzkum objektivní. Nebyli bychom zdaleka jediní, kdo pocítuje nejistotu v souvislosti s ověřitelností výsledků deskripce. Alberto Álvarez Lugrís (2001, s. 61) ve své stati věnované problematice překladatelské jednotky cituje Delabatistu: „Observations – descriptions of a segment of reality – can never be theoretically neutral. The very selection of the historical objects to be described, i. e. the assumption that their examination will yield relevant information, and the way in which the actual description is conducted will always be directed by certain a priori assumptions which often remain unspoken“ (Delabatista 1991, s. 140). Álvarez dodává následující: „Pero esto no significa (...) que nuestro estu-

dio sea científico (...), sino más bien todo lo contrario. No se trata de falsear una investigación confirmando artificialmente nuestras hipótesis mediante una selección interesada de ejemplos.“

V této práci se zachováme podle Lugrísových doporučení (2001, s. 62) a výběr konkrétních vzorků provedeme na základě předem definovaných kritérií, která tudíž nepředpokládají žádné apriorní závěry, jež by uměle potvrdily naši hypotézu. To znamená, že všechny výsledky, ke kterým náš výzkum povede, budou stejně pravděpodobné. Uvědomujeme si, že vzhledem k rozsahu naší práce budou pouze dílčí a velmi omezené. Nemáme však ambice zevšeobecňovat je pro celý systém. Spokojíme se s naznačením tendencí, které se prosazují při převodu předem vymezených jazykových jevů u jediného typu textu, a případně formulujeme doporučení, jež z nich vyplynou.

V roce 2007 (Procházková, Projekt diplomové práce) jsme se zabývali metodami, které ve svých kontrastivních a translatologických analýzách aplikují autoři přispívající do lingvistických a translatologických periodik (*Hermeneus* a *Linguistica Pragensia*). Zjistili jsme, že většina z nich kombinuje kvalitativní hledisko (jaké konkrétní podoby nabývá daný prostředek?) s kvantitativním (v jaké míře je zastoupen?) (Sánchez Nieto 2006, s. 131), a my budeme postupovat stejným způsobem. Dále jsme po kritickém vyhodnocení zmíněných materiálů došli k závěru, že chceme-li dosáhnout cílů vytyčených v kapitole II.1, musíme nevyhnutelně pracovat se třemi sadami vzorků, a sice

1. dvojjazyčnou,
2. se sadou srovnatelných vzorků,
3. se sadou paralelních vzorků.

Tyto pojmy přebíráme od M. Baker (1995), která je používá pro označení různých typů korpusu.

Hovoříme-li v této práci o dvojjazyčné sadě vzorků, pak máme na mysli dva původní jednojazyčné vzorky textu v různých jazycích (původní český text a původní španělský text), které jsme zvolili na základě stejných kritérií (týž žánr, rozsah, adresát, prostředí). Kontrastivní porovnání těchto vzorků umožňuje bližší poznání mezipropozičních vztahů na pozadí jejich domácího jazykového prostředí.

Pojmem sada srovnatelných vzorků označujeme dva různé vzorky v témže jazyce – původní český text a překlad španělského textu do češtiny. Zatímco díky dvojjazyčné sadě vzorků získáme představu o typech rozhodnutí, ke kterým došlo při tvorbě původního textu, srovnatelné vzorky nám přiblíží chování překladatele. Představují ces-

tu k odhalení eventuálních rysů překladovosti a potenciálně také mohou přispět k formulaci doporučení pro řešení konkrétních překladatelských situací. Analýzu srovnatelných vzorků považujeme za podnětnou a účinnou metodu, která nás přiblíží k poznání překladatelských rozhodnutí.

Někteří autoři, kteří v poslední době publikovali v odborných časopisech, omezili svůj výzkum na analýzu paralelních vzorků, což se nám v kontextu předchozího sdělení jeví jako nedostačující. Termínem paralelní vzorky označujeme kombinaci španělského originálu a jeho českého překladu, jejichž porovnáním můžeme dojít k odhalení posunů při překladu.

Než podrobně popíšeme metodu vlastní analýzy, ještě nám zbývá pozastavit se krátce u její jednotky. Stejně jako A. Lugrís (*Hermeneus* 3, s. 72) se domníváme, že by bylo pro náš výzkum kontraproduktivní pokoušet se o apriorní vytyčení formální jednotky. Naše jednotka musí být operativní, musí vznikat ad hoc. Vždy tedy půjde o funkční, bitextový fragment (Lugrís, *Hermeneus* 3, s. 74), přičemž očekáváme, že bude mít minimálně délku jedné propozice a maximálně jednoho syntaktického celku formálně ukončeného tečkou.

II.3.b Vlastní metoda

Nejprve provedeme stylistickou analýzu obou původních textů z perspektivy výchozích kultur. Tato analýza nám umožní nahlížet vzorky z širší perspektivy a ověřit, zda jsou skutečně reprezentativní a především srovnatelné.

Jak jsme naznačili v předchozí kapitole, poté budeme pracovat se třemi páry textů, a sice:

1. dvojjazyčným párem = původní český + původní španělský text,
2. srovnatelnými vzorky = původní český + překladový český text,
3. paralelními vzorky = původní španělský + překladový český text.

Základem pro porovnání jejich charakteristik budou výsledky kvantitativní analýzy zaměřené na vyjadřování propozic a mezipropozičních vztahů v původních textech a v překladu. Proto musíme zjistit počet všech

1. slov, přičemž se pro účely naší analýzy spokojíme s definicí slova jako grafické jednotky, tedy jako „řady grafémů (...) ohraničené mezerami“. (Příruční mluvnice češtiny 2001, s. 66) Za jedno slovo považujeme také letopočet a údaj vyjádřený číslicí. Jsme si vědomi, že tato metoda není dokonalá, ale budeme-li postupovat obdobným způsobem ve všech vzorcích, výsledky nijak negativně neovlivní.

2. větných celků, vět jednoduchých a souvětí,
3. základních druhů predikace, tj. primární a sekundární, kterou budeme definovat v jedné z příštích kapitol,
4. prostředků určujících sevřenost výrazu,
5. druhů syntaktických vztahů mezi propozicemi,
6. jednotlivých druhů mezipropozičních vztahů v souvětí.

Poté přikročíme ke komparaci kvantitativních výsledků v rámci dvojjazyčného, srovnatelného a paralelního páru textů. Pokusíme se vyvodit závěry stran slovesnosti, nasycenosti a sevřenosti výrazu, a sice na základě

1. průměrného počtu primární a sekundární predikace připadajícího na větný celek
2. průměrného počtu vět v souvětí.
3. vzájemného poměru jednotlivých druhů mezipropozičních vztahů

U všech párů textů budeme postupovat analogicky a výsledky porovnáme s hypotézou. U paralelních vzorků navíc provedeme translatologickou analýzu a na jejím základě formulujeme závěry.

III. Analýza textů

III.1 Stylistická analýza původních textů

V této kapitole pomocí kvalitativní stylistické analýzy ověříme, zda naše texty bez námitek můžeme řadit k funkčnímu stylu odbornému. Bez předchozího rozboru konkrétních vzorků přicházejí v úvahu další možnosti, a sice styl umělecký (viz Ilek 1977, s. 13) a ze sekundárních stylů styl reklamní. Tuto druhou možnost hned vysvětlíme: Katalog k výstavě vždy doprovází akci organizovanou muzeem nebo jinou institucí. V obou případech platí, že „se trata de empresas que deben promocionar la cultura como fuente de ingresos, es decir buscan potenciales clientes para aumentar los ingresos anuales de estas instituciones organizadoras de exposiciones por el concepto de entradas y venta de catálogos“ (Martino Alba 2005/2006, s. 35).

Zdůrazňujeme, že se zabýváme českým a španělským původním textem a jejich situací v domácím polysystému. V tuto chvíli ještě neprovádíme kontrastivní analýzu textů!

Zatím pouze chceme

1. blíže poznat naše texty.
2. získat základ, abychom je mohli s definitivní platností přiřadit k odpovídajícímu stylu. V podstatě očekáváme, že se u obou textů setkáme s obdobnými tendencemi (viz Bečka 1977, s. 93) a vnětetovými faktory. Proto se nebráníme paralelní (nikoli kontrastivní!) analýze obou textů.
3. pomocí této kvalitativní analýzy popsat žánr „katalog k výstavě“. Spolu se Sánchez Nieto (2006, s. 126) „nos hacemos eco de la llamada de atención de Hurtado Albir (2001) acerca de la importancia del estudio de los géneros textuales para el avance de los estudios descriptivos de traducción y de la traductología en general.“

Věnujme nejprve pozornost faktorům komunikační situace, v níž (a z níž) se naše texty zrodily. Španělský katalog byl vydán při příležitosti konání putovní výstavy nazvané „*Imprenta valenciana. Siglos XVIII-XIX*“, kterou v roce 2006 zorganizovalo *Museo Valenciano de la Ilustración y de la Modernidad* ve spolupráci s *Real Academia de San Carlos de Valencia*. Svou roli při jeho publikaci sehrál také orgán státní administrativy, a sice *Diputación Valenciana*, která muzeum spravuje. Expozici tvořila významná sbírka dřevěných tiskových desek pocházejících z různých tiskáren ve Valencii. V místě svého vzniku byla výstava součástí souvislého bloku akcí, které pojilo společné téma - „umění na papíře“. Poté se přesunula do Madridu (*Fundación Carlos de Ambe-*

res) a do Strahovského kláštera v Praze. Výstava měla široké veřejnosti i odborníkům přiblížit umění tištěné na papíře a zdůraznit kulturní a historický význam Valencie v Evropě 18. a 19. století.

Český katalog doprovázel výstavu grafiky ze sbírek Uměleckoprůmyslového musea v Praze. V úvodu ke katalogu o ní její autoři říkají (Royt 1991, s. 3): „Tato výstava je pokusem ukázat proud barokní kultury, který je úzce spjat s kultem světců a poutěmi. (...) Naší snahou je ukázat prostřednictvím děl shromážděných na této výstavě rozsah i podoby úcty k českým zemským patronům a poutním místům, tak jak (...) vypadala celé barokní období (...).“ Mezi vystavenými předměty byla v první řadě zastoupena devoční grafika a dále také obrazy, sochy, plastiky a předměty uměleckého řemesla.

Autoři tyto okolnosti a prostředí ve svých textech zohledňují; jejich sdělení je veřejné, formální, v úvodní a závěrečné části textu až slavnostní. Povšimneme si hodnotících adjektiv: *esta importante colección de matrices de madera* (ŠT 1)⁶, *gracias a la generosa donación de Milagros Barceló* (ŠT 1), *la donación de esta espléndida y nada habitual colección* (ŠT 38) či *nádherná plastika krásného slohu Panny Marie* (ČT 18).

Své projevy si předem pečlivě připravili a propracovali je. Zajisté můžeme vyjádřit přesvědčení, že jejich tvorbě předcházelo dlouhodobé sbírání, třídění a kritické hodnocení informací, materiálů, podkladů. Texty obsahují velké množství údajů z různých oblastí společenských věd (dějiny umění, všeobecná historie, antropologie /ČT/ a literatura /ŠT/). Takové pensum informací nelze při tvorbě textu aktivovat a strukturovat spontánně a bez rozsáhlé předchozí přípravy, jež se projevuje mimo jiné v intertextualitě (doslovné citáty a celé úryvky z děl jiných autorů, viz např. ŠT 1 a 16, ČT 11 a 22), metatextovosti (viz ČT 3) a přesných, často mnohoslovných, názvech vystavených artefaktů.

Španělský katalog tvoří dva samostatné texty od dvou různých autorek: „*Imprenta valenciana. Siglos XVII-XIX.*“ a „*Aproximación a la literatura popular de los siglos XVIII y XIX en Valencia*“. První z autorek, Adela Espinós Díaz, byla komisařkou výstavy. Pracuje jako konzervátorka kreseb a grafiky v *Museo de Bellas Artes de Valencia* a je členkou *Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia*. Specializuje se na dějiny umění. Autorka druhého textu, Rosa Cañada Solaz, působí v jiném oboru - je doktorkou španělské filologie a profesorkou španělské literatury na valencijs-

---

⁶ Číselný údaj v závorce označuje, na jaké straně českého (ČT) či španělského (ŠT) textu se konkrétní příklad nachází.

ské univerzitě a není důvod předpokládat, že má s dějinami umění společného více než kterýkoli z jejích kolegů - hispanistů. K obsahu jejího příspěvku se vzápětí dostaneme.

Český katalog se skládá ze čtyř relativně nezávislých textů („Čeští zemští patroni“, „Barokní poutní místa“, „Devoční grafika“, „Autoři devoční grafiky“) a, stejně jako španělský, vznikl za spolupráce dvou odborníků. V tomto případě jde skutečně o spoluautorství – na základě poskytnutých informací nelze jednotlivé texty přisoudit jednotlivým autorům. První z nich, Jan Royt, je profesorem UK pro dějiny umění a vede její Ústav pro dějiny umění. Jeho působení na univerzitě doprovází bohatá redakční činnost. Jan Mlčoch je teoretik umělecké fotografie a kurátor sbírek fotografie pražského Uměleckoprůmyslového muzea.

Máme-li dokončit popis komunikační situace našich textů, zbývá přiblížit charakter adresáta, k němuž se autor obrací, a vztah mezi oběma účastníky komunikace. Hovoříme-li nyní o adresátovi, máme samozřejmě na mysli adresáta ideálního. Všeobecně nemůžeme nikdy s jistotou říci, „who the target audience will be and what their expectations are. (...) There is no way to predict who will eventually receive the text.“ (Nord 2000, s. 195–196) Výstavu grafiky, která se koná v prostředí prestižní instituce (muzea, nadace), shlédne široké spektrum osob, ve kterém můžeme rozlišit několik typů:

1. odborník - grafik, historik, kunsthistorik apod., disponující znalostmi z některého příbuzného oboru,
2. osoba veřejně činná, reprezentující např. státní instituci (město, kraj atd.), která se v zorganizování výstavy angažovala,
3. neoborník se zájmem o výtvarné umění, devoční předměty, kulturu apod.,
4. turista, který se v prostorách expozice ocitl omylem (i to ovšem svědčí minimálně o jeho zaujetí pro pamětihodnosti).

V každém případě pravděpodobně půjde o kultivovanou osobu se zájmem o kulturní dění, ale odlišným množstvím odborných znalostí. Autor by to měl v textu zohlednit a vyrovnávat způsobem, který bude přijatelný pro všechny potenciální příjemce, aniž by sám dával nepřiměřeně najevo, že ví o tématu víc než ostatní, a nepřímo tím adresáta urážel.

Proč muzeum investuje do nelevné publikace katalogu? Proč katalog vychází v tak atraktivním a nákladném provedení? (Všimněme si: kvalitní papír, nakladatel nešetří místem, obálka s reliéfním znakem, četné reprodukce vystavených děl...) Muzeum prostřednictvím katalogů reprezentuje sebe a svou činnost. Postupuje-li správně, inves-

tice se mu vrátí – částečně formou prodaných vstupenek a katalogů a zejména pak v podobě podpory ze strany sponzorů a dotací od města, státu apod. Zdroje prostředků, podpora i prestiž muzea jsou podmíněny spokojeností návštěvníků a v první řadě příslušné instituce se způsobem, jakým muzeum prezentuje kulturní bohatství národa (případě jiného státu).

Věnujme se nyní otázce, jak se popsané vnější faktory odrážejí v textu.

Jde o psané, uspořádané sdělení. To se projevuje následovně:

1. promyšlená struktura textu bez zbytečných digresí či redundancí
2. dlouhé syntaktické celky
3. vsuvky

(ŠT 18) Agustín Laborda (nacido en Barbastro) debió establecerse ...

(ČT 14) ... z kostela sv. Jana Křtitele v Oboře na Malé Straně (zbořen v roce 1974) ...

4. četné odkazování

- v rámci textu
- k vnější realitě (uvádění katalogového čísla u popisovaných děl)
- k jiným textům (výrazný rys našich textů)
  - intertextovost – komunikát obsahuje
    - jiné kompletní texty
(ŠT 39 - 44) viz dokumenty, které tvoří přílohu katalogu
    - doslovné citáty
(ŠT 3) citát Agustína Durán-Sanpereho
(ČT 4) citát Kašpara Arsenia s Radbuzy
    - částečné citáty
(ŠT 50) Compartimos las preferencias de Joaquín Marco por una clasificación „mínima y literaria“ basada en la distinción inicial de Caro Baroja entre „romancero“ y „cancionero“ y subdividiendo el primero en „literario“ e „histórico“.
(ČT 9) ..., která sv. Václava „od dětinství ... k sobě na starost přidala“.
    - parafráze
(ŠT 34) Según Caro Baroja, algunos de los pliegos de esta aleluya contaron con un dístico impreso al pie del grabado.
  - První španělský text je metatextem ve vlastním smyslu slova, tedy „textem o textu“. Na stranách 26 až 33 autorka uvádí úryvky z pretextu a poté svůj komentář.

5. ve španělském textu případy, kdy verbum finitum ve větě předchází subjekt

(ŠT 10) También son numerosas y variadas sus diferentes advocaciones ...

(ŠT 50) Incluye Marco, dentro de los „literarios“, los que ...

Oblast lexika je nápadná častým výskytem odborných výrazů pocházejících z různých oborů společenských věd, jako dějiny umění, výtvarné umění, literární věda či historie. Autorky španělských textů většinu těchto termínů vysvětlují jejich tematizací nebo vsuvkou v závorce. V tomto smyslu jsou oba španělské texty didaktičtější než český. Významná část termínů přitom pochází z latiny a pro španělského adresáta je, vzhledem k románskému původu jeho mateřštiny, průhlednější, než je obdobný a podobně znějící termín v češtině. (Porovnejme např. *las matrices de tema profano* (ŠT 12) či *versos octosílabos* (ŠT 13) ve španělském textu a oproti tomu *devoční grafika* (ČT 12) v češtině.) Termíny se pohybují na stupnici od velmi odborných (jako *hagiografická literatura* (ČT 5), *rocheta* (ČT 7), *albuca* (ČT 7)) až po semitermíny, které dnes v podstatě tvoří součást všeobecné slovní zásoby (např. *seguidilla* (ŠT 57), *homogeneidad* (ŠT 37), *patriotismus* (ČT 4)). Ve španělském a zejména českém textu je patrný častý výskyt částic hodnotících (*také, tedy, mimochodem, jen, prý, především, también, incluso, sobre todo, quizás, luego, simplemente*) a částic propojujících text („orientátorů“, „marcadores del discurso“). Tyto prostředky usnadňují čtenáři orientaci v textu, ucelují jej a „zosobňují“. K otázce interakce v textu, do níž zahrnujeme i zmíněné *marcadores*, se posléze vrátíme.

Na gramatické rovině si ve španělském textu všímáme tendence k multiverbizaci (*las impresas ... tuvieron una intensa actividad* (ŠT 2), *esto ... produjo su desaparición* (ŠT 3), *hacer una distinción* (ŠT 46)). V obou textech je hojně zastoupeno opisné pasivum; u českého katalogu jde o nepřehlédnutelný a velmi charakteristický rys celého textu. Syntax se v obou případech vyznačuje častým výskytem výčtu. Několikanásobný větný člen je běžnou součástí věty, následuje po dvojtečce nebo jej graficky vyznačují odrážky. Typická jsou dlouhá souvětí a výrazná tendence k nominálnímu vyjádření. Svědčí o potřebě sdělit často poměrně složité myšlenky v „kompaktní“ formě.

Autorův projev je ve všech případech monologický, objektivní, explicitní, přesný a jednoznačný. Autor zároveň usiluje o interakci s receptorem textu. Volí například autorský plurál, čímž do sdělení zahrnuje jak sebe, tak čtenáře. Snaží se komunikovat s příjemcem a tak mu usnadnit recepci textu. Podívejme se na několik příkladů:

(ŠT 47) Descrito el „pliego“ en su dimensión de soporte físico de la literatura de cordel, procede ahora hacerlo en relación de su contenido. Los textos, que genéricamente se designan con la expresión „romances de ciego“ aunque no sea solamente romances lo que

los pliegos contienen y los ciegos recitaban y vendían, presentan ciertas características comunes que vamos a comentar.

(ŠT 51) ... que acabamos de mencionar...

(ŠT 51) ... nuestro corpus...

(ŠT 51) ... por citar un ejemplo, hemos encontrado...

(ŠT 57) Veamos algunos ejemplos: ...

(ŠT 65) Citaremos, para terminar, ...

(ČT 5) ... můžeme spatřit...

(ČT 7) Tak můžeme vidět Vintíře uprostřed sboru...

(ČT 10) ..., která je také na naší výstavě.

Obdobnou funkci v textu plní zmíněné *marcadores del discurso*. Mívají podobu částic, ale i jiných slovních druhů a spojení (*lo primero - en segundo lugar* (ŠT 50), *por otra parte* (ŠT 55), *en el primer caso - en el segundo* (ŠT 57), *finalmente* (ŠT 58), *en definitiva* (ŠT 59), *asimismo* (ŠT 62), *sin embargo, por otra parte* (ŠT 63), *para terminar* (ŠT 65)).

Další charakteristický rys našich textů spočívá v častém oslabování platnosti výpovědi:

(ŠT 37) ... se les clasificaba junto a los carpinteros, debido, *en parte*, a que...

(ŠT 47) Bajo éste, normalmente, aunque a veces varía la ubicación, se encuentra lo que podríamos denominar...

(ČT 5) ... prý ...

(ČT 8) ... snad všichni svědci...

(ČT 8) Je téměř jisté, že...

(ČT 9) ... poněkud...

K témuž účelu autoři používají i další prostředky, které se ovšem v češtině a španělštině liší. Ve španělštině relativizace sdělení často spočívá v použití různých slovesných způsobů slovesa:

(ŠT 54) ... cualquier tipo de composición escrita en esta lengua o que formase parte del repertorio de un col.loquier.

(ŠT 63) La importante proporción de imprentas valencianas en nuestro análisis podría atribuirse a que es un estudio realizado en Valencia y, hasta cierto punto, es lógico pensar que...

Autor českého textu pro změnu často využívá modálního slovesa a příslušného tvaru slovesa *být*:

(ČT 9) Podle dekorativního pozadí obrazu mohlo jít o...

(ČT 10) ... zobrazována bývá...

(ČT 10) K patronům Moravy bývá přiřazován i...

A konečně se dostáváme k poslednímu rysu, který bychom rádi zmínili a který je pro jazykový projev našich autorů neméně typický. Jde o příznakové užití slovesných časů, konkrétně:

1. historického přítomku

(ŠT 46) En el siglo XIX su proliferación es muy notoria...

2. budoucího času

(ŠT 2) Será en el siglo XVIII cuando ... comiencen a salir ... gran cantidad de impresor ...

(ŠT 9) En ocasiones, la hoja puede ser doble y formará un pliego...

Kód sdělení je prestižní až velmi prestižní. Toto tvrzení zakládáme na zmiňované vysoké frekvenci hodnotících adjektiv a pořadí verbum finitum – subjekt (viz výše) ve španělských textech. V českém textu se taktéž setkáváme s hodnotícími přídavnými jmény (viz výše) a dále pak s knižními výrazy a tvary (*jehožto* (ČT 4), *ku příležitosti* (ČT 7), *vzpomenout obraz Panny Marie* (ČT 19), *můžeme spatřovat* (ČT 21)), velmi častým výskytem opisného pasiva a příznakovým slovosledem, jako např.:

(ČT 7) Kánonická podoba s křížem, nesčetněkrát potom opakovaná v různých variantách...

(ČT 16) Poslední naší zastávkou...

(ČT 21) Z vyšivačské tradice středověké...

Ani v jednom z textů není kód sdělení homogenní. Ve všech objevíme stopy latiny (zejména názvy děl a citáty – *Summa Artis* (ŠT 3), *Septem gaudia* (ŠT 9), *Hymnorum sacrorum Libri tres* (ČT 5), *Bohemia pia* (ČT 6)). Ve španělských textech se valencijské prostředí projevuje přítomností katalánských proprií (*Milagros Barceló* (ŠT 1), *Nuestra Señora de Albuixech* (ŠT 12)), ale i apelativ (*de canya i cordill*, *romanços de cego* (ŠT 46), *col.loquier* (ŠT 54)). Do českého textu pro změnu, vzhledem k prorůstání českého a německého živelu v minulosti, v odborných výrazech proniká jazyk našich západních sousedů (*Teigdruck*, *Schrottschnitt*, *Klappbildchen* (ČT 21)), přičemž dochá-

zí k jejich adaptaci (v tzv. *památnících*, „*Stammbuchách*“ 16. až 18. století (ČT 21); „*Hausprotocoly*“ (ČT 12)). Vzhledem ke zmiňované intertextovosti a metatextovosti, která se v obou katalozích projevuje ve vysoké míře, se v nich objevují nejen synchronní, ale také diachronní varianty jazyka – kastilština (ŠT 8, 11) a valencijská katalánština (ŠT 17, 18) používaná v 18. a 19. století, kastilština generace 98 (ŠT 16 – úryvek, jehož autorem je Pío Baroja), v příloze (administrativní) kastilština ze 40. let a řada dalších. V českém textu viz např. citát Kašpara Arsenia s Radbuzy a J. A. Komenského na str. 4 (čeština počátku 17. století) či citát Jana Kryštofa Třeboňského (ČT 22) ze druhé poloviny 18. století.

Co se týče grafického členění textu, je patrné, že se emisor textu snaží spolupracovat s jeho příjemcem a grafiku používá jako další z prostředků pro usnadnění recepce textu. Povšimneme si různých druhů písma (ČT 4), kurzívy (pro termíny), tučného písma (zdůraznění), výrazných nadpisů, dílčích nadpisů a mezer mezi relativně uzavřenými sémantickými celky (ČT 13). Dále zde máme rozsáhlý poznámkový aparát, v němž autoři uvádějí bibliografii a případně svůj komentář. Ve španělském textu jsou poznámky umístěny na okraji příslušné stránky, v českém katalogu se použitá literatura uvádí v příloze. Za zmínku dále stojí přepis veršů (ŠT 53) a zpívaných „chistes“ na straně 58. Nezastupitelnou úlohu v obou katalozích mají vyobrazení (fotografie a reprodukce) artefaktů, které autoři v textu popisují. Díky tomu má příjemce nenahraditelnou možnost konfrontovat informace obsažené v textu s popisovanou realitou a snáze si text konkretizuje. Španělský katalog navíc doprovází audiovizuální médium – disk CD, který obsahuje ještě rozsáhlejší vizuální dokumentaci.

Zdá se, že téma textů je dosti jednoznačně vymezeno předmětem výstavy. V případě španělského katalogu by mělo jít o valencijskou grafiku 18. a 19. století a v případě toho českého o umělecká díla spjatá s kultem světců a poutěmi v 17. a 18. století. Již po prvním přečtení si však uvědomujeme, že toto tvrzení není pravdivé, nebo alespoň ne zcela. Nyní máme na mysli jednak administrativní texty, které tvoří přílohu prvního textu ve španělském katalogu, a jednak (a především) druhý španělský text, jehož autorka se věnuje otázce lidové literatury 18. a 19. století ve Valencii. Zatímco P. Martino Alba (2005/2006, s. 36) může žánr, který označuje jako *fichas de obra*, bez váhání klasifikovat jako „un subgénero dentro de un género superior (el histórico-artístico)“, v případě katalogu k výstavě nelze učinit totéž. Ukazuje se, že věcný obsah takového katalogu nemusí být nutně uměnovědný. Zásadní je pouze to, aby návštěvníkovi muzea poskytl zajímavé informace, které s vystavenými předměty budou nějakým

způsobem přirozeně souviset. Může jít např. o poznatky historického, etnologického či technického rázu, související historické dokumenty, úryvky z knih, kronik apod.

Autorka prvního španělského textu čtenáři poskytuje informace, které bezprostředně souvisejí s vystavovanými předměty. Druhá autorka píše o žánrech lidové literatury, které se objevovaly na území Valencie v 18. a 19. století. Látka českého textu také přesahuje rámec výstavy – autoři nabízejí čtenáři množství informací z oblasti antropologie a dějin umění, které se týkají kultu světců a lidových poutí v českých zemích. Ze slohových postupů jednoznačně převládá výklad, který alternuje se statickým popisem. (Stranou ponecháme texty v příloze a pretexty ve španělském katalogu.)

Zaměříme-li se na sdělovací funkci našich textů, podle příspěvku Sánchez Nieto (2006, s. 125–151), v němž shrnuje poznatky Capusci/ Kugel, Sauera a Lange-Müller, se každý text vyznačuje určitou funkční hierarchií, tj. organizací funkcí, jež podléhají primárním a sekundárním pragmatickým cílům textu. Jak je to s našimi texty? V první řadě mají kognitivní funkci – primárním cílem je poskytnout návštěvníkovi poznatky související s vystavenými předměty a historickým a kulturním prostředím jejich vzniku. V katalogu se však zároveň velmi dbá o sociální aspekty komunikace (viz výše). Sekundární pragmatické cíle našich textů mají tedy interakční, komunikační povahu, a tato funkční hierarchie je v textech zohledňována. Autory jsou v našem případě vědci, nikoli spisovatelé nebo novináři. Kdyby však disponovali pouze kognitivními kompetencemi, nestačilo by to. Měli by disponovat i dostatečnými komunikačními a sociálními kompetencemi, aby byli schopni vyvinout strategii odpovídající vněttextové situaci, jež jim usnadní výběr prostředků, které budou pro dosažení daného záměru nejvhodnější.

Chceme-li konečně náš žánr přiřadit k odpovídajícímu funkčnímu stylu, nesmí nás sekundární pragmatické cíle komunikace zmýlit. Poté co jsme dokončili stylistický rozbor textů, tedy konstatujeme, že „katalog k výstavě“

1. vykazuje naprostou většinu rysů stylu odborného.
2. použijeme-li Bühlerovy terminologie, může mít kromě funkce informativní (šíření poznatků z oblasti dějin umění, literatury a antropologie), která je pro odborný styl charakteristická, také funkci persuazivní (přimět návštěvníka k zakoupení katalogu; pozitivně ho naladit na další výstavy organizované muzeem; reprezentovat kulturní bohatství na odpovídající úrovni; uspokojit přání instituce, která výstavu zaštitila). Španělským textům lze také prisuzovat funkci popularizační, která je opět vlastní

stylu odbornému. (Jejich text je méně nasycený, autorky vysvětlují většinu odborných výrazů, jejich styl je didaktičtější.)

3. chápeme-li jej v širším smyslu slova, není vždy subžánrem žánru uměnovědných textů. Nemůžeme totiž tvrdit, že pokaždé pojednává o tématu z oboru umění či dějin umění, přičemž společný tematický okruh v naší práci považujeme za jedno ze zásadních kritérií pro definici žánru.

III.2 Analýza dvojjazyčného páru

III.2.a Španělský původní text

Materiál výzkumu

Vycházíme-li z předpokladu, že příslušnost k žánru má zásadní vliv na realizaci mezi-propozičních vztahů a je-li do určité míry podmíněna obsahem, bude nezbytné, abychom pojem „katalog k výstavě“ chápali v užším smyslu, tj. abychom jej aplikovali pouze na texty uměnovědného obsahu. Z tohoto důvodu, a také vzhledem ke skutečnosti, jež jsme přiblížili v předchozí kapitole, kvantitativní analýzu původního španělského textu omezíme pouze na text, který v našem španělském katalogu figuruje na prvním místě.

Materiál pro výzkum se tím redukuje na 8437 slov. Vyloučili jsme z něj nadpisy a poznámky pod čarou, neboť jejich stavba je natolik specifická, že by mohla narušit objektivitu výsledků. Dále vynecháme úryvky z jiných textů a citáty, protože ty mohou náležet jiným žánrům a stylům a dokonce se lišit dobou vzniku.

Několik poznámek k sledovaným jevům

Jak jsme vysvětlili v kapitole I.1., v této práci rozlišujeme dva druhy predikace – primární (gramatickou, větnou) a sekundární (nevětnou, kondenzátory). Jako primární predikaci označujeme všechny určité slovesné tvary (verbum finitum ve větě jednoduché, hlavní či vedlejší). Sekundární predikace v našem pojetí zahrnuje jak slovesné tvary nefinitní, tak deverbativní kondenzátory. Domníváme se, že při studiu překladu je širší interpretace této kategorie na místě.

Zároveň si uvědomujeme, že u jmen odvozených od slovesa se objevují situace, kdy je diskutabilní, do jaké míry je na místě tvrdit, že vyjadřují propozici, a do jaké míry

ry byl propoziční význam abstrahován a jméno jej ztratilo. Při překladu však dochází k situacím, kdy na první pohled nepropoziční vyjádření je převedeno na propozici a naopak, a proto se přiklání k zmiňovanému širšímu pojetí.

U deverbativních adjektiv vzniká potřeba odlišovat zejména situace, kdy skutečně vyjadřují vlastnost substantiv, od situací, kdy vykonávají funkci předložkových výrazů. Máme na mysli výrazy typu *referente a, correspondiente a, siguiente* či *diferente*. Ukázalo se, že frekvence těchto spojení je natolik častá, že kdybychom se k této problematice nevymezili, mohlo by to negativně ovlivnit kvalitu našich výsledků. Je tedy třeba rozlišovat situace typu „*De todas ellas se conservan en el Museo las correspondientes matrices.*“ (deverbativní adjektivum) od výskytu jako např. „...*la entalladura correspondiente a la imagen de Nuestra Señora*“ (předložkový výraz).

Infinitiv se v analyzovaném textu vyskytoval jednak jako součást přísudku a jednak jako samostatný větný člen. V prvním případě se objevoval ve spojení s modálními slovesy (32)⁷, fázovými slovesy (3) a jako součást opisné vazby (25), kdy *tener que* klasifikujeme jako opisnou vazbu. Coby samostatný větný člen nejčastěji zaujímal pozici přívlastku neshodného (10), dále také předmětu (9) a podmětu (8). Pozici příslovečného určení obsadil ve 23 případech a vyjadřoval účel (9), čas (7), „nepravý účel“ (2), kdy stál na místě nepravé věty účelové, příčinu (1), způsob (1), míru (1), zřetel (1) a účinek (1).

Participium se, stejně jako infinitiv, vyskytovalo v analyzovaném textu na nepropozičních pozicích, totiž jako součást opisného pasiva (33) a opisných vazeb (23), do kterých řadíme i spojení *estar + participium*. V polovětné vazbě se participium objevilo pouze ve 3 případech a pokaždé vyjadřovalo časový údaj.

Gerundiální tvar slovesa jsme zaregistrovali ve 12 opisných vazbách, přičemž v porovnání s participiem bylo jeho zastoupení ve vazbách polovětných výrazněji – 24 případů.

V analyzovaném textu jsme se setkali s překvapivě vysokým zastoupením apozic, celkem 27 výskytů plus jeden přívlastek volný vyjádřený substantivem neodvozeným od slovesa.

Z hlediska formy sepětí vět rozlišujeme jednak těsnější spojení, označované čárkou, a jednak spojení volnější, signalizované středníkem (22) nebo dvojtečkou (4).

---

⁷ Číslice uvedená v závorce udává absolutní počet výskytu daného prostředku ve studovaném textu. Platí pro celou kapitolu.

Analýza ukázala, že u parataktických forem souvětí dochází k relativně častému využití spojovacích prostředků primárně hypotaktických. Ačkoli spojovací výraz naznačuje opak, tento typ vět není začleněn do jiné věty jako její člen. Na rozdíl od běžných vět vedlejších totiž navazuje na celý obsah této věty a dále rozvíjí její děj. Jde o syntaktický vztah, který se realizuje v takzvaných nepravých větách vedlejších. V této práci o něm budeme hovořit jako o vztahu hypotaktické koordinace. Vedle koordinace, subordinace, apozice a parenteze je jedním z možných způsobů vyjádření vztahu mezi dvěma propozicemi. Poté co jsme prostudovali konkrétní případy v našem textu, rozhodli jsme se, že pro svou analýzu vytvoříme 3 kategorie nepravé hypotaxe:

1. nepravé vedlejší věty vztažné

Tento typ vět je třeba odlišovat od vět nerestriktivních. Zatímco věta nerestriktivní je větou determinující, která svůj řídicí člen zpřesňuje, a plní tedy větně-členskou funkci přívlastku, u nepravé vedlejší věty jde o jiný typ situace. Nepravá vedlejší věta řídicí člen nedeterminuje, přestože formální vyjádření vztahu to naznačuje.

Jinými slovy, u nepravých vět vedlejších nám vyjádření syntaktického vztahu v povrchové rovině textu sugeruje vztah, který v hloubkové rovině mezi jednotlivými obsahy vět není. Místo implikovaného vztahu determinace jde ve skutečnosti o koordinační poměr slučovací, eventuálně odporovací.

Tato charakteristika nepravých vět vztažných se projevují tím, že se pomocí hlavní věty nelze zeptat na větu vedlejší a že formálně závislou větu lze vyjádřit paratakticky.

2. parataxe se souřadícím relativem typu *lo que/ por lo que*, která vyjadřuje poměr slučovací/ důsledkový.
3. nepravá hypotaxe s původně časovým spojovacím výrazem *mientras que/ al tiempo que/ hasta que*.

Zejména v posledním případě se jednalo o nesnadné rozhodnutí, ztížené vědomím, že frekvence tohoto typu vět je natolik vysoká, že téměř určitě ovlivní výsledky, ke kterým dojdeme. Podívejme se proto na tuto problematiku podrobněji: Zatímco Králová (1999, s. 159) upozorňuje, že „časový význam vět spojených výrazem *mientras que* se často oslabuje“, María Moliner (1971, s. 412) jde ještě dál a pod heslem *mientras que* uvádí pouze „expresa contraste entre dos acciones“. Grepl a Karlík (1989, s. 367) tento typ vět přiřazují k hypotaktickému vyjádření poměru konfrontačního, což je stanovisko, které bereme za své, s tím že v některých případech bude do jisté míry diskutabilní. Jestliže u věty „*Se trataba de unas imágenes realizadas con la finalidad de di-*

fundir el arte y la cultura, hasta que queden relegadas y comiencen a decaer con la Restauración“ není vcelku pochyb, zda jde o nepravou hypotaxi, u věty „... *el hombre en actitud de bajar lleva en su mano la bolsa con dinero ..., mientras que un lobo permanece sentado a sus pies: ...*“ o tom lze polemizovat. Na základě analýzy textu jsme došli k závěru, že časový rozměr tohoto spojovacího výrazu byl ve většině případů skutečně potlačen a že toto spojení klade obsah vět do kontrastu, čímž se blíží k poměru konfrontačnímu/ odporovacímu. Toto tvrzení však nelze vztahovat na všechny případy bez výjimky.

Naše další poznámka se týká korelativního spojování vět typu „...*una de las /matrices/ más conocidas ... es la que representa a un hombre con la nariz tan larga que...*“ (ŠT 17) Přísně vzato, jde o spojovací výrazy uvozující vedlejší věty vztažné restriktivní. V naší analýze je však klasifikujeme podle větně-členské pozice, kterou zaplňují; jde tedy o věty vztažné podmětné/ předmětné korelativní. Obdobně je tomu u vět účelových a předmětných/ podmětných neobsahových se spojovacím výrazem *de modo que, con la finalidad de que* a *el hecho de que*. I v tomto případě bychom mohli uvažovat o restriktivním vyjádření vztažného spojení, avšak relativum zde rozvíjí slovo sémanticky vyprázdněné a podle našeho názoru jde v podstatě o variaci korelativního spojení. Proto bude vhodnější, budeme-li tato spojení interpretovat jako další projev tendence k nasycenému výrazu - tentokrát ve smyslu lexikálním, kdy jsou vztahy mezi jednotlivými prvky výpovědi naznačovány pomocí slov významových - místo gramatických prostředků.

Analýza textu také ukázala, že asyndetické spojení je ve španělštině časté zejména u volněji sepnutých vět, tj. u vět se středníkem a dvojtečkou, a často se v nich objevují částice, respektive konektory, naznačující důsledek či navazování (*por eso, y este...*). Pouze ojediněle se asyndetické navazování objevilo u věty spojené poměrem slučovacím a u věty obsahové podmětné.

Souvětné spojování propozic samozřejmě není jediné možné. Jedna věta může být do druhé vložena jako parenteze a, jak vyplývá z naší analýzy, jde o možnost hojně využívanou. Kvantitativní analýza klade vysoké nároky na přesné vymezení kategorií a, podobně jako u nepravé hypotaxe se spojkou původně časovou, nebylo snadné v tomto případě učinit definitivní rozhodnutí. U vsuvek se podle našeho názoru často nabízí možnost kvalifikovat je jako věty způsobové (zejména jsou-li uvozené vztažným příslovcem *jak*) či jako nepravou hypotaxi, neboť stejně jako nepravé věty vztažné navazují na celý obsah předchozí věty a většinou je lze nahradit souřadícím relativem *což*.

Souvislosti mezi propozicemi přirozeně přesahují jednotlivé věty, což umožňuje vznik koherentního textu. Některé české příručky hovoří o textovém spojování propozic, přičemž nejčastějšími *explicitními* konektory v našem španělském textu byly výrazy *así, de este modo, por esta razón, por consiguiente a por el contrario*.

Analýza původního španělského textu

Počet slov: 8437

Tabulka č. 1: Typ syntaktického celku

Typ syntaktického celku	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Věta jednoduchá	99	45,2%
Souvětí	120	54,8%
Celkem	219	100,0%

Tabulka č. 2: Typ predikace

Typ predikace	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Primární predikace	527	49,4%
Sekundární predikace	540	50,6%
Celkem	1067	100,0%

Tabulka č. 3: Syntaktická sevřenost vyjádření

Prostředek vyjádření	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
VF ve VH	268	25,1%
VF ve VV	205	19,2%
VF v nepravé VV	31	2,9%
Vsuvka	23	2,2%
Apozice	28	2,6%
Gerundium	24	2,2%
Participium	3	0,3%
Infinitiv	51	4,8%
Deverbativní adjektivum	195	18,3%
Deverbativní subst.	239	22,4%
Celkem	1067	100,0%

Tabulka č. 4: Syntaktické vztahy mezi propozicemi

Vztah	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Asyndetické spojení	22	6,2%
Koordinace mezi VH	41	11,6%
Koordinace mezi VV	7	2,0%
Hypotaktická koordinace	31	8,8%
Subordinace	205	57,9%
Vsuvka	20	5,6%
Apozice	28	7,9%
Celkem	354	100,0%

Tabulka č. 5: Mezipropoziční vztahy v souvětí ŠO

Druh HV/ VV	Absolutní četnost	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe
Slučovací	40	14,1%	16,9%
Odporovací	4	1,4%	
Vysvětlovací	4	1,4%	
Podmínková reálná	1	0,4%	72,3%
Přípustková	8	2,8%	
Přísluvečná časová	6	2,1%	
Způsobová	3	1,1%	
Měrová	1	0,4%	
Příčinná	13	4,6%	
Zřetelově vymežovací	2	0,7%	
Účinková	2	0,7%	
Účelová	2	0,7%	
Obsahová předmětná	11	3,9 %	
Obsahová podmětná	5	1,8 %	
Neobsahová podmětná	6	2,1%	
Pravá vztažná restr.	54	19,0%	
Pravá vztažná nerestr.	87	30,6%	
Přísudková	4	1,4%	
Nepravá vztažná	14	4,9%	10,9%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	7	2,5%	
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	10	3,5%	
Celkem	284	100,0%	100,0%

Komentář k výsledkům analýzy původního španělského textu

V původním španělském textu připadá na 8437 slov 219 větných celků a 1067 propozic. Souvětí téměř o 10% převládají nad větami jednoduchými (54,8% souvětí oproti 45,2% větám jednoduchým).⁸

Jestliže přistoupíme na širší pojetí kondenzačních prostředků, rozložení primární (49,4%) a sekundární (50,6%) predikace v textu je rovnoměrné - rozdíl činí pouze jedno procento.⁹

Jmenné kondenzátory slovesného původu jsou v textu o mnoho častější než nefinitní slovesné tvary: Na 100 verb finit připadá 40,7 deverbativ, ale jen 7,3 nefinitních slovesných tvarů.

Nejčastějším způsobem vyjádření propozice je ten vůbec nejvolnější, tj. použití verba finita v hlavní větě (25,1%), a poté následuje určitý tvar slovesný ve větě vedlejší (19,2%).

Sevřenost výrazu je vyvážená - po verbech finitech v hlavní větě následuje vyjádření, které považujeme naopak za nejtěsnější možné, deverbativní substantivum (22,4%), a po verbech finitech ve vedlejší větě se nejčastěji objevuje deverbativní adjektivum (18,3%) a infinitiv (4,8%). Méně časté, ale nikoli zanedbatelné, je použití verba finita v nepravé hypotaxi (2,9%) a vsuvce (2,2%), dále pak apozice (2,6%), gerundium (2,2%) a participium (0,3%).¹⁰ Ačkoli je procentuálně vyjádřený podíl posledně jmenovaných kategorií nízký a blíží se relativní odchylce, jejich přítomnost v textu je podle našeho názoru jedním z jeho charakteristických rysů. Vysvětlujeme si to tak, že jde všeobecně o méně frekventované prostředky, a proto jako příjemci textu vnímáme jejich výskyt ostřeji.

Frekvenci zastoupení jednotlivých druhů nefinitních slovesných tvarů a španělských polovětných vazeb ilustruje následující tabulka:

---

⁸ Viz tabulka č. 1.

⁹ Viz tabulka č. 2.

¹⁰ Viz tabulka č. 3.

Tabulka č. 6: Nefinitní slovesné tvary s propozičním obsahem

Slovesný tvar	Druh výskytu	Absolutní četnost výskytu
Infinitiv	Jako součást španělské <i>polovětné vazby</i>	23
	Samostatný větný člen	28
Participium	Jako součást španělské <i>polovětné vazby</i>	3
	Adjektivizované	140
	Adjektivizované ve funkci doplňku	9
Gerundium		24

Na 120 souvětí připadá v textu 169 souvětých vět hlavních, 205 vět vedlejších a 31 nepravých vět vedlejších, tj. celkem 405 vět. Jedno souvětí tedy obsahuje průměrně 3,4 vět. Při spojování a navazování propozic v souvětí jednoznačně převládá subordina-
ce (57,9%) nad koordinací mezi větami hlavními (11,6%), hypotaktickou koordinací (8,8%), apozicí (7,9%), asyndety (6,2%) a parentezí (5,6%).

Zaměříme-li se pouze na vyjadřování vztahů mezi propozicemi v souvětí, hypotaxe (72,3%) jednoznačně převládá nad parataxi (16,9%), ale zanedbatelná není ani již zmiňovaná nepravá hypotaxe (10,9%).¹¹ Vysoké zastoupení pravé hypotaxe nutno přičítat zejména velmi častému využití vět vztažných (restriktivních i nerestriktivních), které dohromady tvoří celých 68,9% subordinačních vztahů. Pro přehlednost si na pomoc opět vezmeme tabulku s hodnotami uspořádanými v sestupném pořadí:

Tabulka č. 7: Vedlejší věty pravé

Druh hypotaxe	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Nerestriktivní	87	42,4%
Restriktivní	54	26,3%
Obsahová předmětná	11	5,4%
Příčinná	13	6,3%
Přípustková	8	3,9%
Časová	6	2,9%
Neobsahová podmětná	6	2,9%
Obsahová podmětná	5	2,4%
Přísudková	4	2,0%
Způsobová	3	1,5%
Zřetelově vymežovací	2	1,0%
Účinková	2	1,0%
Účelová	2	1,0%
Podmínková	1	0,5%
Měrová	1	0,5%
Celkem	205	100,0%

¹¹ Viz tabulka č. 5

Vztažné věty představují nejčastější formu hypotaxe, protože jsou svou podstatou nejuniverzálnější. Jejich funkce spočívá v charakterizaci, přiblížení, zpřesnění větného členu, který rozvíjejí, a jejich frekvence se proto nijak výrazně neliší v souvislosti se slohovým postupem.

Na pozadí celkových výsledků lze říci, že velmi častý je v našem textu také výskyt vět příčinných, což opět můžeme snadno odůvodnit. Tyto věty slouží k argumentaci - vysvětlují, co daný fakt vyvolalo, z jakého důvodu k situaci došlo, co zapříčinilo určitý děj či stav apod. Je naprosto pochopitelné, že frekvence tohoto druhu vztahů je ve výkladovém slohovém postupu, který má čtenáři vysvětlovat a přibližovat jistou problematiku, jedním z nejběžnějších.

Přítomnost obsahových vět předmětných je oproti tomu vyžadována obligatorně, a sice valencí sloves, která potřebují doplnění takzvaným propozičním participantem. V textu se tato věta vyskytuje jedenáctkrát, a tak lze snadno vysledovat, po jakých slovesech se objevuje. Jde o verba *pensar, decir, advertir, saber, suponer, deducir, demostrar, deberse a, hacer posible, a permitir*. Opět se jedná o prostředky, kterými autor argumentuje či vysvětluje, a jejich užití ve výkladovém postupu je proto zcela na místě.

Totéž platí i o větách přípustkových, s jejichž pomocí odesílatel sdělení připouští, že existuje okolnost, navzdory níž došlo k určitému faktu. Odesílatel textu jejich použitím relativizuje své sdělení a předchází možnému nedorozumění či komunikačnímu konfliktu. Přítomnost těchto vět ve výkladových textech je naprosto oprávněná, neboť jejich autoři problematiku často nazírají z různé perspektivy a připouštějí, že existují okolnosti, vzhledem k nimž je daná skutečnost zarážející, překvapivá.

Věty časové jsou v textu zastoupeny méně a podle našeho názoru to vyplývá zejména ze dvou důvodů. Jednak tomuto druhu vět konkuruje celá řada jiných prostředků od deverbativních substantiv až po gerundium, participium a infinitiv a jednak se domníváme, že výkladovému postupu, který v našem textu jednoznačně převládá, nejsou nijak vlastní. O tom svědčí i skutečnost, že většina vět časových se objevuje v pasážích, kde autor popisuje nějaký děj - např. jak probíhal proces tisku či jak se vyvíjely majetkové vztahy v tiskárně.

Výskyt neobsahových vět podmětných považujeme v první řadě za otázku stylu, neboť jejich užitím autor předchází nežádoucímu opakování některých výrazů. Jejich frekvenci proto neklademe do souvislosti s žádným slohovým postupem.

Zastoupení ostatních druhů vět v textu je natolik nízké, že se jim nebudeme podrobněji věnovat. Poslední poznámka patří větám přísudkovým, které fungují jako vytýkací konstrukce, tj. zdůrazňují platnost informace obsažené v určité části věty. Jejich frekvence v textu nebyla sice na pozadí celkových výsledků nijak vysoká, ale přesto byly častější, než jsme očekávali.

Totéž lze říci o zastoupení jednotlivých druhů nepravých vedlejších vět:

Tabulka č. 8: Vedlejší věty nepravé

Druh nepravé hypotaxe	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Nepravá vztažná	14	45,0%
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	10	32,4%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	7	22,6%
Celkem	31	100,0%

Vycházíme-li z výsledků naší analýzy, můžeme klást nepravé věty vztažné do přímé souvislosti s použitým slohovým postupem – v textu dochází k akumulaci těchto vět v pasážích, kde autor popisuje určitý děj (např. proměny majetkových vztahů v tiskárně, průběh tisku). Autor navíc při výstavbě nepravých vět vztažných často postupuje podle téhož schématu, přičemž mění pouze jména osob či letopočty. (Např.: *A los tres años de regentar el negocio, se lo traspasó a Vicente ..., quien se ocupó del establecimiento desde 1867 hasta 1876...* (5) Tato věta se v textu objevuje v různých obměnách několikrát.)

Je možné, že vysoká frekvence nepravé hypotaxe se spojkou původně časovou souvisí s věcným obsahem původního španělského textu. Autor tohoto textu často konfrontuje dva různé děje a klade je do protikladu, přičemž zdůrazňuje jejich souběžnou platnost. Na následujících stránkách budeme mít příležitost tuto domněnku ověřit.

III.2.b Český původní text

Materiál výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsme se rozhodli omezit původní španělský text přibližně na osm a půl tisíce slov, měli bychom tomuto rozsahu přizpůsobit také původní text český. Shodou okolností dojdeme k velmi podobnému počtu lexikálních jednotek, vynecháme-li

z naší analýzy první Mlčochův a Roytův text a zaměříme-li se na zbývající tři příspěvky. Jestliže (stejně jako v případě první analýzy) opomineme nadpisy a citáty, získáme text, který čítá 8596 slov. Analyzovaný vzorek tedy ve skutečnosti tvoří tři dílčí texty, přesto jej v této práci budeme pro jednoduchost označovat jednotným číslem, tedy jako „původní český text“.

Několik poznámek k sledovaným jevům

Analýza textu nás opět dovedla k několika poznatkům, u nichž bychom se rádi pozastavili.

Infinitiv se objevoval jak v predikátu, tak jako samostatný větný člen. Propozici vyjadřoval ve větně-členských pozicích podmětu (2), předmětu (4) a přívlastku neshodného (2). Nepropoziční postavení pak zaujímal ve spojení s fázovými slovesy, modálními slovesy, ale také ve spojení s příslovcem *lze* a elipsou transgresivu (2). Překvapivě časté bylo spojení infinitivu se slovesem *dát* (7), což podle našeho názoru souvisí s obsahem textu (*dát postavit/ namalovat/ zobrazit...*).

I zběžné pročtení textu postačí, abychom si povšimli autorovy záliby v používání opisného pasiva. Tento slovesný tvar není českým odborným textům nikterak cizí, ale v tomto případě jsme zaznamenali 104 výskytů ve 407 větných celcích, a zřejmě si tedy můžeme dovolit hovořit o nadužívání trpného rodu. Propozici vyjadřovalo participium ve třech případech, a to jako vsuvka graficky vyznačená závorkami.

V původním českém textu se nám také podařilo objevit jeden tvar transgresivu přítomného, který v dnešních textech představuje relativně vzácný jev: ... *předlohy pro ně navrhovali významní barokní umělci, Karla Škrétu a Petra Brandla nevyjímaje*. (ČT 23) Přechodník *lze* považovat za archaizující polovětný útvar, ale v některých případech svůj propoziční obsah ztrácí a přechází k neslovesným slovním druhům. Tento proces lze ostatně ilustrovat právě na uvedeném příkladu, kdy přechodník směřuje k předložkovému výrazu.

Při pohledu na spojování vět v souvětí je patrná autorova záliba v korelaci. V textu se vyskytuje celkem 5 restriktivních vět korelativně spojených s řídicím substantivem, např. *Svědectví o tom, jakým způsobem byly obrázky šířeny...* (ČT 21) či ... *zpráva o tom, že na přání jezuitského koadjutora navštívil kapucín P. Alex svatá místa v Jeruzalémě...* (ČT 17). Jako korelaci jsme se rozhodli hodnotit i věty obsahové se spo-

jením *skutečnost, že*, ačkoli jsme si vědomi, že se nabízí také možnost hodnotit jej jako restriktivní.

Další zajímavý moment představuje použití vztažného zájmena *který*, vlastního větám vztažným, pro vyjádření vztahu příčinného: *Domnívám se proto, že bude lépe používat ... název devoční grafika, který lépe vyjadřuje účel této grafiky.* (ČT 21)

Větu vztažnou naopak ve dvou případech uvozuje časové příslovce *kdy*, a to aniž by obsahovala výraz s časovým významem, což Grepl a Karlík (1989, s. 457) hodnotí jako znak nekultivovaného projevu. (Např. *Zárodky amsambláže můžeme spatřovat v technice tzv. mozaikových obrázků, kdy rytina či malovaný obrázek je kombinován s vystříhaným ornamentem...* (ČT s. 21)).

Analýza původního českého textu

Počet slov: 8596

Tabulka č. 9: Typ syntaktického celku

Typ syntaktického celku	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Věta jednoduchá	246	60,4%
Souvětí	161	39,6%
Celkem	407	100,0%

Tabulka č. 10: Typ predikace

Typ predikace	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Primární predikace	623	58,3%
Sekundární predikace	445	41,7%
Celkem	1068	100,0%

Tabulka č. 11: Syntaktická sevřenost vyjádření

Prostředek vyjádření	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
VF ve VH	458	42,8%
VF ve VV	138	12,9%
VF v nepravé VV	18	1,7%
Vsuvka	9	0,8%
Apozice	18	1,7%
Transgresiv	1	0,1%
Participium (vsuvka v závorce)	3	0,3%
Infinitiv	8	0,7%
Deverbativní adjektivum	251	23,5%
Deverbativní subst.	164	15,3%
Celkem	1068	100,0%

Tabulka č. 12: Syntaktické vztahy mezi propozicemi

Vztah	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Asyndetické spojení	15	5,8%
Koordinace mezi VH	56	21,7%
Koordinace mezi VV	4	1,6%
Hypotaktická koordinace	18	7,0%
Subordinace	138	53,5%
Vsuvka	9	3,5%
Apozice	18	7,0%
Celkem	258	100,0%

Tabulka č. 13: Mezipropoziční vztahy v souvětí

Druh HV/ VV	Absolutní četnost	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe
Slučovací	42	19,4%	27,3%
Odporovací	5	2,3%	
Stupňovací	1	0,5%	
Důsledkový	1	0,5%	
Důvodový	7	3,2%	
Vysvětlovací	3	1,4%	
Konfrontační	1	0,5%	
Přísluvečná časová	1	0,5%	64,3%
Přísluvečná způsobová	1	0,5%	
Vyjádření míry	2	1,0%	
Přísluvečná příčinná	1	0,5%	
Účelová	1	0,5%	
Obsahová předmětná	8	3,7%	
Neobsahová předmětná	-	-	
Obsahová podmětná	4	1,8%	
Pravá vztažná restr.	35	16,1%	
Pravá vztažná nerestr.	85	39,2%	
Přísudková	1	0,5%	
Nepravá vztažná	10	4,6%	8,4%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	6	2,8%	
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	2	1,0%	
Celkem	217	100,0%	100,0%

Komentář k výsledkům analýzy

V původním českém textu o 8596 slovech se vyskytuje 407 větných celků a 1068 propozic. V tomto případě počet vět jednoduchých (60,4%) převyšuje počet souvětí

(39,6%) přibližně o jednu pětinu ¹² a primární predikace (58,3%) je o 16,6% častější než sekundární (41,7%).¹³

Propozici opět nejčastěji vyjadřuje verbum finitum v hlavní větě (42,8%). Co se týče sevřenosti výrazu, s velkým odstupem za ním následuje použití deverbativních adjektiv (23,5%) a substantiv (15,3%). Teprve pak se objevují verba finita ve větách vedlejších pravých (12,9%) a nepravých (1,7%). Dále je v textu výrazněji zastoupena už jen apozice a nepravá hypotaxe (obojí 1,7%). Za zmínku stojí snad ještě použití infinitivu (0,7%) a vsuvky (0,8%), ačkoli četnost těchto prostředků je již velmi nízká.¹⁴

Sevřenost výrazu je evidentně ovlivněna nezvykle vysokým zastoupením vět jednoduchých v textu. Ty představují příčinu vysoké relativní četnosti verba finita v hlavních větách a působí ve smyslu „zředování“ textu. Zároveň se však text vyznačuje vysokou frekvencí deverbativních jmen, která působí v přesně opačném směru a výraz textu svírají. Obojí pak vede jednak k redukci počtu vět vedlejších a jednak k výraznému ochuzení pestrosti škály subordinačních vztahů, jak ostatně dokazuje tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Vedlejší věty pravé

Druh hypotaxe	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Pravá vztážná nerestr.	85	61,2%
Pravá vztážná restr.	35	25,2%
Obsahová předmětná	8	5,8%
Obsahová podmětná	4	2,9%
Vyjádření míry	2	1,4%
Přísluvečná časová	1	0,7%
Přísluvečná způsobová	1	0,7%
Přísluvečná příčinná	1	0,7%
Účelová	1	0,7%
Predikativní	1	0,7%
Celkem	139	100,0%

V původním českém textu připadá na 161 souvětí 212 souvětých vět hlavních, 138 vět vedlejších a 18 nepravých vět vedlejších – dohromady 368 vět, takže jedno souvětí obsahuje v průměru 2,3 vět. Subordinace (53,5%) převažuje nad koordinací mezi

¹² Viz tabulka č. 9.

¹³ Viz tabulka č. 10.

¹⁴ Viz tabulka č. 11.

věťami hlavními (21,7%), hypotaktickou koordinací (7%), apozicí (7%), asyndetickým spojováním (5,8%) i parentézí (3,5%).¹⁵

Tabulka č. 15: Vedlejší věty nepravé

Druh hypotaxe	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Nepravá vztážná	10	55,6%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	6	33,3%
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	2	11,1%
Celkem	18	100,0%

Vidíme, že v původním českém textu se objevují tytéž druhy nepravé hypotaxe jako ve španělském. Frekvenci jejich výskytu si porovnáme v následující kapitole.

III.2.c Komparativní analýza dvojjazyčného páru

Výsledky, ke kterým jsme došli v analýze původních textů, naznačují, že distribuce mezi-propozičních vztahů a sevřenost výrazu v původním španělském a původním českém textu se bude v některých ohledech zásadním způsobem lišit. Provedme tedy přímou konfrontaci výsledků u dvojjazyčné sady vzorků.

Tabulka č. 16: Rozsah textů

	Španělský původní text	Český původní text
Počet slov	8437	8596
Počet větných celků	219	407
Počet propozic	1067	1068
Středník a dvojtečka	22 + 4	3 + 2

V tabulce č. 16 vyniká skutečnost, že počet větných celků v původním českém textu je bezmála dvojnásobný než ve španělském, ačkoli objem textu, na které tyto věty připadají, je v obou případech téměř stejný. Zároveň vidíme, že i přes tento výrazný rozdíl je množství propozic v obou textech prakticky identické.

Z tabulky také vyplývá, že původní španělská věta je všeobecně delší než česká a obsahuje v průměru 38,5 slov oproti 21,1 slovům ve větě české. Takový závěr by však byl příliš povrchní, protože průměrný počet slov připadajících na jednu větu může být ovlivněn již samotným charakterem obou jazyků, tj. španělštiny jako analytického

¹⁵ Viz tabulka č. 12

jazyka (existence členu, složených slovesných tvarů, předložkové vyjadřování pádů atd.) a češtiny jako flexivního jazyka. Uvažujme tedy dál: Počet propozic připadajících na (přibližně stejný) počet slov a (naprosto odlišný) počet vět se prakticky neliší - jak se to projeví na kondenzovanosti textu? Z předchozích kapitol vyplývá, že na průměrnou španělskou větu vychází 4,9 propozic, zatímco na českou pouze 2,6 propozic. Česká věta je tedy kratší nejen co do počtu slov, ale i co do počtu propozic, a sice o celých 2,3 jednotek! Vzhledem k tomu, že celkový počet vět je v českém textu vyšší, znamená to, že se v češtině musí vyskytovat více vět jednoduchých, což potvrzuje tabulka č. 17. Vidíme, že podíl vět jednoduchých na českém textu je o více než 15% vyšší než na španělském.

Tabulka č. 17: Typ syntaktického celku

Typ syntaktického celku	Španělský původní text	Český původní text
Věta jednoduchá	45,2%	60,4%
Souvětí	54,8%	39,6%
Celkem	100,0%	100,0%

Naše předchozí úvahy korespondují s výsledky týkajícími se průměrné délky souvětí, ke kterým jsme došli při analýze jednotlivých textů. Zatímco průměrné španělské souvětí obsahovalo 3,4 vět, v českém textu bylo o více než jednu větu kratší (2,3 vět). Nyní nás zajímá, jak bude vypadat rozložení primární a sekundární predikace, proto jsme sestavili následující tabulku:

Tabulka č. 18: Typ predikace

Typ predikace	Španělský původní text	Český původní text
Primární predikace	49,4%	58,3%
Sekundární predikace	50,6%	41,7%
Celkem	100,0%	100,0%

Ve španělském textu je sekundární predikace zastoupena pouze nepatrně častěji než primární. V českém textu je tomu naopak a rozdíl dosahuje téměř sedmnácti procent. Jak je to možné? Podívejme se na rozložení predikace podrobněji.

Tabulka č. 19: Syntaktická sevřenost vyjádření

Prostředek vyjádření	Španělský původní text	Český původní text
VF ve VH	25,1%	42,8%
VF ve VV	19,2%	12,9%
VF v nepravé VV	2,9%	1,7%
Vsuvka	2,2%	0,8%
Apozice	2,6%	1,7%
Gerundium	2,2%	-
Participium	0,3%	0,3%
Infinitiv	4,8%	0,7%
Transgresiv	-	0,1%
Deverbativní substantivum	22,4%	15,3%
Deverbativní adjektivum	14,0%	23,5%
Celkem	100,0%	100,0%

Z tabulky vyplývá, že

1. počet vět vedlejších je v českém textu o 6,3% nižší než ve španělském.
2. počet nepravých vět vedlejších je v českém textu o 1,2% nižší než ve španělském.
3. počet vsuvek je v českém textu o 1,2% nižší než ve španělském.
4. počet apozic je v českém textu o 0,9% nižší než ve španělském.
5. španělština, na rozdíl od češtiny, disponuje hojně využívanou možností vyjadřovat propozice pomocí tzv. polovětných vazeb, což vede k tomu, že počet neinfinitivních verbálních tvarů je ve španělském textu dokonce několikanásobně vyšší (4,8% oproti 0,7%) než v českém.
6. počet deverbativních substantiv je v českém textu o 7,1% nižší než ve španělském.
7. deverbativní adjektivum je naopak v českém textu o 9,5% častější. Je možné, že poslední dva jevy spolu souvisejí, protože ve španělštině lze, na rozdíl od češtiny, vlastnost vyjadřovat pomocí deverbativního substantiva v postpozici za rozvíjeným jménem s předložkou *de*.
8. český text kompenzuje všechny výše uvedené rozdíly jediným prostředkem, a sice použitím verba finita v hlavní větě. Rozdíl oproti španělskému textu činí celých 17,7%. Protože již víme, že zastoupení vedlejších vět je v českém textu přibližně o 6% nižší než ve španělském, potvrzuje se, že vysoké zastoupení primární predikace v češtině musíme přičítat vysokému počtu vět jednoduchých v původním českém textu.

Nyní se již můžeme zaměřit na vyjadřování meziprozodických vztahů uvnitř vět-ných celků.

Tabulka č. 20: Syntaktické vztahy mezi propozicemi

Vztah	Španělský původní text	Český původní text
Asyndetické spojení	6,2%	5,8%
Koordinace mezi VH	11,6%	21,7%
Koordinace mezi VV	2,0%	1,6%
Hypotaktická koordinace	8,8%	7,0%
Subordinace	57,9%	53,5%
Vsuvka	5,6%	3,5%
Apozice	7,9%	7,0%
Celkem	100,0%	100,0%

Jak vidíme, platí, že

1. asyndetické spojování propozic je ve španělském textu o 0,4% častější.
2. vztah koordinace mezi vedlejšími větami je v původním španělském textu o 0,4% častější než v českém.
3. hypotaktická koordinace je ve španělském textu o 1,8% častější.
4. subordinace je ve španělštině o 5,4% častější.
5. apozice je ve španělském textu o 0,9% častější.
6. vsuvka je ve španělském textu o 2,1% častější.
7. český text opět vyrovnává všechny tyto dílčí rozdíly způsobem jediným - formou koordinačního vztahu mezi hlavními větami, který je o celých 10,1% častější než ve španělském původním textu.

V další tabulce porovnáme konkrétní druhy mezipropozičních vztahů v souvětí.

Tabulka č. 21: Mezipropoziční vztahy

Poměr/ Druh VV	Původní španělský text			Původní český text		
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe	Absolutní četnost	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe
Slučovací	40	14,1%	16,9%	42	19,4%	27,3%
Odporovací	4	1,4%		5	2,3%	
Vysvětlovací	4	1,4%		3	1,4%	
Stupňovací	-	-		1	0,5%	
Důsledkový	-	-		1	0,5%	
Důvodový	-	-		7	3,2%	
Konfrontační	-	-		1	0,5%	
Podmínková	1	0,4%	70,2%	-	-	64,3%
Přípustková	8	2,8%		-	-	
Časová	6	2,1%		1	0,5%	
Způsobová	3	1,1%		1	0,5%	
Měrová	1	0,4%		2	1,0%	
Příčinná	13	4,6%		1	0,5%	
Zřetelově vymežovací	2	0,7%		-	-	
Příslopečná účinková	2	0,7%		-	-	
Účelová	2	0,7%		1	0,5%	
Obsahová předmětná	11	3,9%		8	3,7%	
Obsahová podmětná	5	1,8 %		4	1,8%	
Neobsahová podmětná	6	2,1%		-	-	
Pravá vztážná restr.	54	19,0%		35	16,1%	
Pravá vztážná nerestr.	87	30,6%		85	39,2%	
Predikativní	4	1,4%	1	0,5%		
Nepravá vztážná	14	4,9%	10,9%	10	4,6%	8,4%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	7	2,5%		6	2,8%	
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	10	3,5%		2	1%	
Celkem	284	100,0%	100,0%	217	100,0%	100,0%

Shrňme si na závěr nejvýznamnější rozdíly. Zaměříme-li se na parataktické a hypotaktické spojování propozic v souvětí, vidíme, že

1. ve španělském textu je poměr parataxe : pravá hypotaxe : nepravá hypotaxe přibližně 2 : 7 : 1, v českém textu je tento poměr přibližně 3 : 6 : 1.
2. spektrum koordinačních vztahů, které se objevují v českém textu, je pestřejší než ve španělském. Příčinou může být, že
3. v češtině je druhým nejčastějším způsobem vyjádření koordinačního vztahu poměr důvodový (příčinný), který však španělština vůbec nezná a vyjadřuje subordinacím vztahem příčinným.
  - vztah důsledku je ve španělském textu naznačován konektory typu *así, de este modo, por esta razón* či *por consiguiente*, nikoli však spojkami.
  - vztah konfrontace se ve španělském textu vyskytuje, je dokonce velmi častý, jenže nebývá vyjádřen koordinačně, nýbrž výhradně pomocí nepravé hypotaxe se spojkou původně časovou (*mientras que*).
4. věty příslovečné přípustkové a časové jsou v českém textu zastoupeny jen zcela minimálně (0,5%), zatímco ve španělském textu jde o relativně častější druhy vztahů (přípustková 2,8%, časová 2,1%).
5. ve španělském textu jsou příčinné věty po vztažných větách nejčastějším subordinacím vztahem, ale v češtině se téměř nevyskytují. Vztah příčiny je v českém textu vyjadřován koordinačně, poměrem důvodovým, který ve španělštině neexistuje.
6. přísudkové věty (vytýkací konstrukce) jsou častější ve španělské textu, ale to neznamená, že by se v češtině nemohly vyskytovat.
7. nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou ve smyslu konfrontace je častější ve španělském textu.

Náš závěr pro dvojjazyčnou sadu vzorků je tedy následující: Pokud se týká prostředků pro vyjadřování propozic, čeština je všeobecně systémově chudší než španělština. Zatímco španělština s oblibou využívá tzv. polovětných vazeb, v češtině je možnost využití tohoto druhu konstrukcí minimální. Dále lze říci, že autoři českého textu využívají možností disponibilních v obou jazycích v nižší míře než autorka španělského textu a při vyjadřování propozičních obsahů raději volí věty jednoduché. Platí to také o vyjadřování meziprozičních vztahů. Jejich spektrum je v českém textu chudší než ve španělském a tato tendence je zdůrazněna skutečností, že kvantitativní zastoupení jednotlivých druhů hypotaxe bývá v češtině o mnoho nižší než ve španělštině. V původním

českém textu jsou tyto rozdíly kompenzovány častějším použitím koordinace a zejména zmiňovaných vět jednoduchých, tedy krátkých, málo rozvinutých konstrukcí.

Otázkou je, do jaké míry jde o konvenci žánru a do jaké míry o uplatnění idiolektu a stylistických návyků autorů českého textu. Závěry bychom mohli činit teprve po prozkoumání většího množství textů stejného žánru od více autorů.

Objektivním faktem je, že v porovnání se španělským textem se český text více zaměřuje na prosté předání informace. Proto se vyznačuje větší strohostí a menší stylistickou propracovaností. Jeho autoři nevyjadřují vztahy mezi větami explicitně, nýbrž ponechávají na příjemci textu, aby si je domýšlel.

III.2.d Ověření hypotézy

Nyní můžeme výsledky porovnat s hypotézou, kterou jsme formulovali, než jsme přikročili k vlastní kvantitativní analýze.

Kvantitativní analýza dvojjazyčné sady vzorků zcela vyvrátila náš předpoklad, že se v českém textu setkáme s vyšší mírou sevřenosti větné stavby. Ukázalo se, že původní český text naopak obsahuje o celých 8,9% verb finit více než španělský. V této souvislosti jsme původně vyslovili domněnku, že v českém textu bude počet kondenzátorů připadajících na jedno verbum finitum vyšší než ve španělském, ale po provedení analýzy jsme zjistili, že je tomu právě naopak. V českém původním textu připadá na jedno verbum finitum pouze 0,7 kondenzátorů, zatímco ve španělštině je jejich počet o tři desetiny vyšší, tzn. na jedno sloveso v určitém tvaru vychází přibližně jeden kondenzátor.

Na druhou stranu se potvrdila naše domněnka, že se v českém textu bude vyskytovat méně nefinitních slovesných tvarů - zatímco ve španělském původním textu představují tyto tvary 7,3% proposit, v českém textu jde pouze o 1,1%.

Tuto část hypotézy jsme poté rozvedli ve smyslu, že český původní text bude absencí polovětných vět v textu kompenzovat pomocí deverbativních jmen, ale zjistili jsme, že naše úvaha byla pravdivá pouze zčásti. Rozdíl ve frekvenci deverbativních jmen v češtině a španělštině činí pouze 2,2% a autoři českého textu tíhnou k volnějším vyjádření pomocí verba finita ve větě hlavní.

V našem dvojjazyčném páru tedy zcela v rozporu s naším očekáváním nevykazuje vyšší míru slovesnosti původní španělský text, nýbrž původní text český.

Dále se však potvrdila celá řada našich předpokladů, ačkoli kvantitativní vyjádření výsledků, ke kterým jsme došli, se mnohdy výrazně liší od číselných výsledků našich předchůdců.

Věta jednoduchá byla skutečně častější v původním českém textu, v němž představuje 60,4% větných celků oproti 45,2% ve španělském. Potvrdilo se, že syntaktické celky jsou v původním českém textu kratší, a to dokonce o 2,3 propozice. Dokázali jsme také, že původní český text upřednostňuje koordinaci (v českém textu 23,3% oproti 13,6% ve španělském) na úkor subordinace. Frekvence bezespojkových spojení je však v původním španělském textu (6,2%) nepatrně častější než v českém (5,8%).

Díky analýze dvojjazyčné sady jsme zjistili, že v obou textech skutečně převládají vedlejší věty vztahné a poměr slučovací, ale tvrzení, že distribuce vztahů mezi větami v souvětí se v českém a španělském textu nebude zásadním způsobem lišit, bylo mylné. Zatímco český text je vyloženě chudý na koordinaci a bohatší na subordinaci, ve španělském původním textu je tomu právě naopak.

III.3 Analýza páru srovnatelných vzorků

III.3.a Český překlad

Materiál výzkumu

Materiál výzkumu v tomto případě tvoří česká verze původního španělského textu, který jsme analyzovali v kapitole III.2.a. V této fázi analýzy však budeme o textech hovořit jako o španělském originálu a jeho českém překladu.

Český překlad byl publikován jako součást dvojjazyčného katalogu k výstavě konané ve Strahovském klášteře na jaře roku 2007. Součástí textu jsou úryvky španělské literatury ze 17. – 19. století, které překladatel ponechává v originále a v závorce uvádí jejich překlad. Tyto pasáže ponecháváme zcela stranou naší analýzy.

Protože se chceme vyhnout zbytečné rozvláčnosti, rozhodli jsme se, že budeme výsledky kvantitativní analýzy českého překladu v tabulkách od počátku kontrastovat s výsledky, ke kterým jsme došli u českého původního textu, tzn. rovnou provedeme komparativní analýzu sady srovnatelných vzorků.

V následujících tabulkách tedy na prvním místě figuruje číselný údaj popisující absolutní četnost daného jevu v českém překladu, následuje informace o četnosti tohoto prostředku v procentech a v posledním sloupci, pro porovnání, uvádíme procentuální

vyjádření frekvence daného prostředku v českém původním textu. Výjimkou je první tabulka, která uvádí absolutní četnost popsanych jevů.

Analýza českého překladu (na pozadí výsledků analýzy českého původního textu)

Tabulka č. 22: Rozsah textů

	Český překlad	Český původní text
Počet slov	6017	8596
Počet větných celků	236	407
Počet propozic	958	1068
Středník a dvojtečka	18 + 4	3 + 2

Tabulka č. 23: Typ syntaktického celku

Typ syntaktického celku	Český překlad		Český pův. text
	Absolutní četnost	Relativní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Věta jednoduchá	75	31,8%	60,4%
Souvětí	161	68,2%	39,6%
Celkem	236	100,0%	100,0%

Tabulka č. 24: Typ predikace

Typ predikace	Český překlad		Český pův. text
	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Primární predikace	509	53,1%	58,3%
Sekundární predikace	449	46,9%	41,7%
Celkem	958	100,0%	100,0%

Tabulka č. 25: Syntaktická sevřenost vyjádření

Prostředek vyjádření	Český překlad		Český původní text
	Absolutní čet- nost výskytu	Relativní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
VF ve VH	317	33,1%	42,8%
VF ve VV	154	15,3%	12,9%
VF v nepravé VV	29	3,0%	1,7%
Apozice	26	2,7%	0,8%
Vsuvka	16	1,7%	1,7%
Transgresiv	-	-	0,1%
Participium	1	0,1%	0,3%
Infinitiv	16	1,6%	0,7%
Deverbativní adjek- tivum	177	18,5%	23,5%
Deverb. substanti- vum	229	23,9%	15,3%
Celkem	965	100,0%	100,0%

Tabulka č. 26: Syntaktické vztahy mezi propozicemi

Typ spojení propozic	Český překlad		Český původní text
	Absolutní čet- nost	Relativní četnost	Relativní četnost
Asyndetické spojení	30	9,1%	5,8%
Koordinace mezi VH	75	22,7%	21,7%
Koordinace mezi VV	7	2,1%	1,6%
Hypot. koordinace	29	8,8%	7,0%
Subordinace	147	44,5%	53,5%
Vsuvka	16	4,8%	3,5%
Apozice	26	7,9%	7,0%
Celkem	330	100,0%	100,0%

Tabulka č. 27: Mezipropoziční vztahy

Poměr/ Druh VV	Český překlad			Český původní text	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe	Relativní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe
Slučovací	49	18,6%	31,1%	19,4%	27,3%
Odporovací	9	3,4%		2,3%	
Stupňovací	1	0,4%		0,5%	
Důsledkový	8	3,0%		0,5%	
Důvodový	11	4,2%		3,2%	
Vysvětlovací	4	1,5%		1,4%	
Podmínková reálná	1	0,4%	58,6%	-	64,3%
Přípustková	9	3,4%		-	
Časová	7	2,7%		0,5%	
Způsobová	2	0,8%		0,5%	
Měrová	2	0,8%		1,0%	
Příčinná	4	1,5%		0,5%	
Zřetelově vymezo- vací	2	0,8%		-	
Účinková	2	0,8%		-	
Účelová	3	1,1%		0,5%	
Obsahová předmět- ná	6	2,3%		3,7%	
Neobs. předmětná	1	0,4%		-	
Obsahová podmětná	3	1,1%		1,8%	
Neobsahová pod- mětná	2	0,8%		-	
Pravá vztažná restr.	42	15,9%		16,1%	
Pravá vztažná ne- restr.	68	25,8%		39,2%	
Přísudková	-	-		0,5%	
Nepravá vztažná	12	4,5%	10,9%	4,6%	8,4%
Nepravá hypotaxe se souřadícím rela- tivem	11	4,1%		2,8%	
Nepravá hypotaxe se spojkou původně časovou	5	1,9%		1,0%	
Nepravá účelová	1	0,4%		-	
Celkem	258	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

III.3.b Komparativní analýza páru srovnatelných textů

V analýze dvojjazyčného páru jsme formulovali možnost, že se v původním českém textu ve stavbě vět výrazně projevují stylistické návyky autorů. Výše uvedené tabulky potvrzují, že se výsledky u jednotlivých vzorků tvořících srovnatelnou sadu textů značně liší. Abychom si mohli dovolit považovat český text za směrodatný pro daný žánr v češtině, museli bychom jich prostudovat více. Na druhou stranu si uvědomujeme, že neexistuje objektivní důvod, abychom jej jako takový nevnímali. Jeho autoři jsou renomovanými odborníky v daném oboru a vykazují rozsáhlou publikační činnost. Čí texty, když ne jejich, bychom pak měli brát jako reprezentativní? Přesto si na základě analýzy srovnatelné sady vzorků nedovolíme činit závěry stran překladovosti. Omezíme se na porovnání výsledků a pouhé pojmenování rozdílů, jež se zároveň pokusíme rozvést a vysvětlit. Můžeme je chápat jako určité naznačení tendencí existujících v žánru katalog k výstavě v obou jazycích.

Z předchozí kapitoly víme, že v českém původním textu vychází průměrně 21,1 slov na větu. V překladu však obsahuje průměrná věta o 4,4 slov více. Podobná tendence se projevuje také u kvantitativního poměru vět a propozic – v původním textu připadá na větu pouze 2,6 propozic, zatímco v překladu vychází 4,1 propozic na syntaktický celek. Platí tedy, že věty jsou v překladu o poznání delší.

Této tendenci také odpovídá průměrná délka v souvětí: V překladu vychází na 161 souvětí 242 souvětých vět hlavních, 154 vět vedlejších a 29 nepravých vedlejších vět, takže každé průměrně obsahuje 2,6 vět. Průměrné souvětí v původním českém textu dosahovalo pouze průměrné délky 2,3 vět.

Naznačené tendenci konečně odpovídá i rozložení vět jednoduchých a souvětí. V českém překladu představují věty jednoduché 31,8% všech větných celků a v porovnání s původním českým textem je jich o 28,6% méně. Tuto velkou diferenci vysvětlujeme nezvykle vysokým zastoupením vět jednoduchých v původním českém textu.

Povšimněme si také, že použití středníku a dvojtečky je v českém překladu téměř 8x častější než v původním textu. V tomto případě se přikláníme k vysvětlení, že se překladatel nechal ovlivnit španělským originálem.

Rozložení primární a sekundární predikace v překladu se od její distribuce v původním českém textu liší rozdílem pěti procent. Tento výsledek opět odráží vysokou frekvenci vět jednoduchých v Roytově a Mlčochově textu.

Tabulka syntaktické sevřenosti vyjádření dokládá, že český překlad tíhne k těsnějšímu vyjádření. V původním textu se verba finita podílejí na sevřenosti výrazu 57,4 procenty, zatímco v překladu je jejich podíl o 6% nižší. V souladu s touto tendencí činí podíl deverbativ na sevřenosti výrazu u původního textu pouze 38,8% a u překladu je o 3,6% vyšší.

Kvantitativní zastoupení syntaktických vztahů si je ve většině případů velmi blízké. Český překlad je charakterizován mírně vyšším zastoupením koordinace mezi větami hlavními i vedlejšími a nepatrně častějším výskytem hypotaktické koordinace, parentetického spojování a asyndet. Všechny tyto rozdíly jsou kompenzovány jediným jevem – český překlad je o 7,2% chudší na vedlejší věty. Tato poslední formulace však může být zavádějící. (Připomeňme si, že jsme v předchozí kapitole usoudili, že spektrum subordinálních vztahů je v původním českém textu již na první pohled velmi chudé a výsledky analýzy toto zjištění potvrdily. U překladu podobný dojem nevzniká, a přesto je podíl vedlejších vět nižší než u původního českého textu.) Zaměříme-li se na tabulku č. 27, vysvětlení je nasnadě. V porovnání s původním českým textem je překlad výrazně chudší pouze na vedlejší věty nerestriktivní (o 13,4%). Ostatní rozdíly jsou zanedbatelné a překlad naopak obsahuje celou řadu druhů vedlejších vět, které se v původním českém textu nevyskytují vůbec – jde o věty podmínkové, přípustkové, zřetelově vymežovací, účinkové, neobsahové předmětné a neobsahové podmětné – anebo s nižší frekvencí (věty časové, způsobové, příčinné a účelové).

Spektrum druhů vedlejších vět je tedy v překladu výrazně bohatší, ačkoli jejich frekvence je vyšší u původního textu, jehož autoři se převážně uchylují k opakovanému používání vztažných vět nerestriktivních.

Stejně jako v předchozích případech patří naše poslední poznámka nepravým větám vedleším. Ukázalo se, že v porovnání s původním českým textem je jejich frekvence v překladu o 2,1% častější. Nejvýraznější je tento rozdíl u nepravé hypotaxe se souřadícím relativem (1,5%), což však spíše než interferencím ze španělštiny přičítáme překladatelovu idiolektu a jeho zálibě v tomto řešení, které je z překladatelského hlediska velmi pohodlné a univerzální.

III.3.c Ověření hypotézy

Vzhledem k závěru, ke kterému jsme došli v předchozí kapitole (tj. nelze vyloučit, že se ve skladbě původního českého textu zásadním způsobem uplatňují stylistické návyky jeho autorů), je problematické, abychom na základě komparativní analýzy srovnatelného páru dokázali či vyvrátili naši hypotézu, že se překladatel neubrání tlaku originálu a jeho syntax ovlivní skladbu českého překladu.

Můžeme však říci, že analýza zcela vyvrátila naši domněnku, že výraz českého překladu bude v porovnání s původním textem volnější. Náš předpoklad vycházel z očekávání, že volnější bude v první řadě syntaktická sevřenost španělského originálu v porovnání s původním českým textem a to ovlivní překladatelská rozhodnutí. Analýza dvojjazyčného páru však ukázala, že již samotná premisa byla v tomto případě chybná. Syntaktická sevřenost vyjadřování v překladu je v porovnání s původním českým textem těsnější, neboť

1. v českém překladu představují verba finita pouze 53,1% propozic, zatímco jejich podíl v českém původním textu činí 58,3%.
2. v českém překladu připadá na jedno verbum finitum 0,88 kondenzátorů, zatímco v českém původním textu vychází 0,7 kondenzačního prostředku na sloveso.
3. v českém překladu se vyskytuje více prostředků, které na naší stupnici sevřenosti větné stavby figurují jako těsnější – obsahuje 1,7% nefinitních slovesných tvarů a 42,4% jmen odvozených od sloves, zatímco v českém původním textu se vyskytuje pouze 1,1% nefinitních slovesných tvarů a 38,8% deverbativ.

Výsledky, ke kterým jsme při analýze srovnatelného páru došli, také dokazují mylnost našeho přesvědčení, že se druhy mezipropozičních vztahů v překladu a původním českém textu nebudou výrazně lišit. Ukázalo se totiž, že druhy mezipropozičních vztahů jsou u překladu o mnoho pestřejší. Zároveň však platí, že počet vedlejších vět je v překladu výrazně nižší než v původním textu. Je to způsobeno vysokou frekvencí vět nerestriktivních v původním textu. Jejich výskyt je v původním českém textu o 12,8% častější než v překladu.

V souladu s naším očekáváním je počet vět jednoduchých v překladu nižší než v původním českém textu. V hypotéze jsme však vyslovili domněnku, že pokles jejich četnosti bude způsoben tlakem originálu. Poté co jsme se seznámili s českým původním textem, se jednoznačně přikláníme k názoru, že rozdíl u našeho srovnatelného páru vyplývá v první řadě z jejich nezvykle vysokého počtu v původním textu.

Potvrdila se také naše hypotéza, že délka syntaktických celků bude u překladu vyšší než v původním českém textu. V původním textu vychází 2,6 propozic na syntaktický celek, zatímco v překladu to bývá o 1,5 propozic více (4,1 propozic).

III.4 Analýza paralelních vzorků

III.4.a Komparativní analýza páru paralelních vzorků

Z předchozí analýzy dvojjazyčného a srovnatelného páru textů již disponujeme kvantitativní charakteristikou španělského originálu i jeho českého překladu. U paralelní sady vzorků můžeme tedy přikročit přímo ke komparaci.

Tabulka č. 30: Rozsah textů

	Španělský originál	Český překlad
Počet slov	8437	6017
Počet větných celků	219	236
Počet propozic	1067	958
Středník a dvojtečka	22 + 4	18 + 4

V tabulce č. 30 je na první pohled nápadné, že během procesu překladu došlo k významnému poklesu počtu slov. Úbytek činí celých 28,7% původního textu. Z analýzy již víme, že k žádným významným vynechávkám při překladu nedošlo. Tento rozdíl, odpovídající téměř jedné třetině objemu původního textu, tedy musíme přičítat výhradně odlišnému charakteru češtiny a španělštiny, jak jsme naznačili v našich úvahách v kapitole III.2.c. Odpovídá mu také změna počtu slov připadajících na jeden syntaktický celek: Ve španělském textu připadá na jednu větu průměrně 38,5 slov, v češtině je to pouze 25,5 lexikálních jednotek.

Počet vět při překladu naopak stoupl, a sice o 17 syntaktických celků, které odpovídají 7,8% původního stavu. Z pohledu procesu překladu to znamená, že překladatel se nebrání situace příležitostně řešit rozdělením větného celku.

Ačkoli se počet vět zvýšil, došlo k přibližně desetiprocentní redukci celkového počtu propozic. Jestliže se počet vět zvýšil, zatímco počet propozic poklesl, znamená to, že věty v českém překladu musí být kratší než ve španělském originále. Nahlédneme-li do předchozích analýz, snadno zjistíme, že ve španělském originále připadá na jednu

větu 4,9 propozic. V českém překladu se tento poměr liší o čtyři pětiny jedné propozice na větu - na jeden syntaktický celek vychází v českém překladu pouze 4,1 propozic.

Stejná tendence je patrná i u souvětí: V originále dosahují průměrné délky 3,4 vět na souvětí, v překladu pouze 2,6 věty.

Tabulka č. 31: Typ syntaktického celku

Typ syntakt. celku	Španělský originál		Český překlad	
	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
Věta jedn.	99	45,2%	75	31,8%
Souvětí	120	54,8%	161	68,2%
Celkem	219	100,0%	236	100,0%

Předchozí tabulka ukazuje, že se výrazně změnilo zastoupení vět jednoduchých a souvětí, a sice ve prospěch souvětí; počet vět jednoduchých poklesl přibližně o 13,4%. Rozložení primární a sekundární predikace přitom zůstalo prakticky zachováno – počet primárních predikací vzrostl pouze o 3,7%. Znamená to, že při překladu muselo dojít k nárůstu koordinačních spojení.

Tabulka č. 32: Typ predikace

Typ predikace	Španělský originál		Český překlad	
	Absolutní četnost	Relativní četnost výskytu	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost
Primární predikace	527	49,4%	509	53,1%
Sekundární predikace	540	50,6%	449	46,9%
Celkem	1067	100,0%	958	100,0%

Kdybychom se spokojili pouze s procentuálním vyjádřením frekvence jednotlivých typů predikace a neprováděli přímé srovnání paralelních vzorků, zdálo by se, že se výraz překladu vyznačuje větší volností než španělský originál. Z tabulky č. 32 totiž vyplývá, že primární predikace je u překladu o 3,7% častější než v originále a na jedno verbum finitum připadá 0,88 kondenzátorů, zatímco u překladu je tento poměr o 0,14 jednotky vyšší.

Údaje o absolutní četnosti typů predikace však na druhou stranu potvrzují významný fakt, že při procesu překladu výrazně poklesl celkový počet propozic. Konkrétně došlo k eliminaci 109 propozic, což odpovídá 10,2% původního stavu.

Zde se projevuje španělská tendence k sémanticky nasycenějšímu výrazu, kdy se vyjadřují “i takové vztahy mezi částmi myšlenky, které celkem jednoznačně vyplývají ze smyslu věty a vyjadřovat se nemusí” (Bečka 1992, s. 222), neboť je lze vyrozumět s kontextu. Tuto problematiku podrobněji rozpracujeme v závěrech této kapitoly a translatologické analýze.

Tabulka č. 33: Syntaktická sevřenost vyjádření

Prostředek vyjádření	Španělský originál		Český překlad	
	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu	Absolutní četnost výskytu	Relativní četnost výskytu
VF ve VH	268	25,1%	317	33,1%
VF ve VV	205	19,2%	147	15,3%
VF v nepravé VV	31	2,9%	29	3,0%
Vsuvka	23	2,2%	26	2,7%
Apozice	28	2,6%	16	1,7%
Gerundium	24	2,2%	-	-
Participium	3	0,3%	1	0,1%
Infinitiv	51	4,8%	16	1,6%
Deverbativní adjektivum	195	18,3%	177	18,5%
Deverb. substantivum	239	22,4%	229	23,9%
Celkem	1067	100,0%	958	100,0%

Tabulka syntaktické sevřenosti vyjádření potvrzuje, že během procesu překladu došlo k nárůstu ve frekvenci verb finit užitých v hlavní větě, a sice o 8%, a zároveň se snížil počet vět vedlejších - ale pouze o 3,9%.

Nárůst verb finit v hlavní větě se tedy musel odehrát nejen na úkor vedlejších vět, ale i jiného prostředku. Kterého? Většina změn, k nimž došlo (pokles apozic o 0,9%, nárůst deverbativních substantiv o 1,5% a další), není nijak výrazná. Výjimku tvoří kategorie slovesných tvarů, které ve španělštině mohou vystupovat jako součást tzv. polovětných vazeb (celkový pokles o 5,4%). Toto zjištění nás vede k domněnce, že jak při převodu konstrukcí tohoto typu, tak při převodu vět vedlejších překladatel nejčastěji volí uvolnění výrazu a převádí je pomocí hlavní věty. V translatologické analýze toto tvrzení ověříme.

Tabulka č. 34: Syntaktické vztahy mezi propozicemi

Typ spojení propozic	Španělský originál		Český překlad	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Asyndetické spojení	22	6,2%	30	9,1%
Koordinace mezi VH	41	11,6%	75	22,7%
Koordinace mezi VV	7	2,0%	7	2,1%
Hypotaktická koordinace	31	8,8%	29	8,8%
Subordinace	205	57,9%	147	44,5%
Vsuvka	20	5,6%	16	4,8%
Apozice	28	7,9%	26	7,9%
Celkem	354	100,0%	330	100,0%

Vidíme, že při překladu došlo k předpokládanému nárůstu koordinace mezi větami hlavními (o 11,1%) a ještě nápadnějším poklesu subordinace (o 13,7%) atd. Další změny, které se odehrály (pokles počtu vsuvek o 0,8% a nárůst asyndetických spojení o 2,9%), již nebyly tak významné, přičemž zdůrazníme, že frekvence hypotaktické koordinace zůstala zachována.

Tabulka č. 35: Mezipropoziční vztahy v souvětí

Poměr/ Druh VV	Španělský originál			Český překlad		
	Abso- lutní četnost	Rela- tivní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe	Absolutní četnost	Rela- tivní četnost	Parataxe/ Hypotaxe/ Nepravá hypotaxe
Slučovací	40	14,1%	16,9%	49	18,6%	31,1%
Odporovací	4	1,4%		9	3,4%	
Stupňovací	-	-		1	0,4%	
Důsledkový	-	-		8	3,0%	
Důvodový	-	-		11	4,2%	
Vysvětlovací	4	1,4%		4	1,5%	
Podmínková	1	0,4%	72,3%	1	0,4%	58,6%
Přípustková	8	2,8%		9	3,4%	
Časová	6	2,1%		7	2,7%	
Způsobová	3	1,1%		2	0,8%	
Měrová	1	0,4%		2	0,8%	
Příčinná	13	4,6%		4	1,5%	
Zřetelově vymezovací	2	0,7%		2	0,8%	
Účinková	2	0,7%		2	0,8%	
Účelová	2	0,7%		3	1,1%	
Obsahová předmětná	11	3,9%		6	2,3%	
Neobsahová předmětná	-	-		1	0,4%	
Obsahová podmětná	5	1,7%		3	1,1%	
Neobsahová podmětná	6	2,1%		2	0,8%	
Pravá vztažná res- tr.	54	19,0%		42	15,9%	
Pravá vztažná ne- restr.	87	30,6%	68	25,8%		
Přísudková	4	1,4%	-	-		
Nepravá vztažná	14	4,9%	10,9%	12	4,5%	10,9%
Nepravá hypotaxe se souřadícím relativem	7	2,5%		11	4,1%	
Nepravá hypotaxe se spojkou pů- vodně časo- vou	10	3,5%		5	1,9%	
Nepravá účelová	-	-		1	0,4%	
Celkem	284	100,0%	100,0%	258	100,0%	100,0%

Budeme-li v našich úvahách postupovat podle stejného schématu jako v komparativní analýze srovnatelného páru, dojdeme k následujícím závěrům:

1. ve španělském originálu je poměr parataxe : hypotaxe : nepravá hypotaxe přibližně 2 : 7 : 1, v českém překladu je tento poměr přibližně 3 : 6 : 1.
2. spektrum koordinačních vztahů, které se objevují v českém překladu, je pestřejší než ve španělském.
  - V českém překladu se vyskytuje o čtvrtinu více vět s poměrem slučovacím než ve španělském originále. To také vysvětluje častější výskyt asyndet v českém překladu (viz tabulka č. 34 - 6,7% v originále oproti 9,9% v překladu), neboť bezspojkové spojení se nejčastěji objevuje u tří a více vět hlavních s tímto poměrem.
  - Druhým nejčastějším poměrem v českém překladu je poměr důvodový, kterým španělština vůbec nedisponuje.
  - Zatímco vztah důsledku je ve španělském originále naznačován částicemi či jinými konektory, překladatel se v češtině přiklání k explicitnímu použití poměru důsledkového.
  - V českém překladu se setkáváme častěji také s poměrem odporovacím (1,4% v originále oproti 3,4% v překladu).
3. věty příčinné jsou v originále 3x častější než v překladu. Čeština totiž pro vyjádření příčiny disponuje oproti španělštině jedním prostředkem navíc (tj. poměrem důvodovým), který překladatel našeho textu s oblibou využívá.
4. při překladu došlo ke snížení počtu vět obsahových – u vět předmětných o 1,6% a u vět podmětných o 0,6%. Vyjádříme-li tento rozdíl v relativních číslech není sice nijak velký, ale přesto nás zajímá. Obsahové věty totiž představují obligatorní doplnění valenčního slovesa ve větě řídící a my se domníváme, že sledované jazyky se v tomto ohledu neliší. Tuto otázku proto podrobněji rozpracujeme v translatologické analýze.
5. nejdramatičtější změny se odehrály u vět vztazných, které představují jeden z nej-univerzálnějších prostředků pro vyjádření propozice, takže je lze vyjádřit celou řadou jiných prostředků. Číselné údaje naznačují, že překladatel této možnosti neváhá využít.
6. v českém překladu se, na rozdíl od španělského originálu, nevyskytuje ani jedna věta přísudková. Ve španělském originále se vedlejší věty přísudkové objevují vý-

hradně ve vytýkacích konstrukcích. Jejich absence v překladu svědčí o překladatelské snaze vyvarovat se jich.

7. ke změnám došlo také v oblasti nepravé hypotaxe. Zejména si všimneme, že
  - stoupl počet nepravých vět hypotaktických spojených s větou hlavní souřadícím relativem. Tento druh vět představuje elegantní alternativu k poměru slučovacímu a větám vztažným. Jde o pohodlné a univerzální překladatelské řešení, ale je třeba dbát, aby nedocházelo k jeho nadužívání.
  - počet vět uvozených spojkou původně časovou klesl na polovinu. Tento druh nepravé hypotaxe slouží k vyjádření poměru konfrontace - stejně jako poměr odporovací, jehož frekvence v českém překladu naopak vzrostla. Domníváme se, že tyto dva jevy by spolu mohly souviset. Tuto domněnku ověříme v translatické analýze.

III.5 Závěry

III.5.a Počet větných celků a propozic

Z předchozích zjištění vyniká v první řadě fakt, že při procesu překladu došlo k více než desetiprocentní redukci celkového počtu propozic, aniž by se překladatel rozhodl vynechat významnější množství textu. Vzhledem k tomu, že se eliminace propozic neodehrála na úkor srozumitelnosti textu, považujeme tento jev za důkaz španělské tendence k sémanticky nasycenému výrazu. Překladatel v 10% případů volil místo explicitního vyjádření vztahu mezi propozicemi buď jeho úplnou eliminaci, nebo se rozhodl vyjádřit jej pomocí nepropozičního prostředku – gramatickým slovem či pádovou koncovkou. Konkrétními případy se budeme zabývat v následujících odstavcích.

Protože při překladu stoupl počet vět a zároveň se výrazně snížil počet propozic, muselo nutně dojít i k redukci počtu propozic připadajících na větný celek. Přesto však průměrná délka větného celku v překladu zdaleka neodpovídá průměrné větě v českém originále a výrazně ji přesahuje. Budeme-li analyzovaný text považovat za směrodatný pro žánr katalog k výstavě, hrozí, že souvětí budou nepřiměřeně dlouhá, nepřehledná a nevhodně strukturovaná. Uveďme jeden příklad za všechny:

Dokonalé ovládnutí grafické techniky mu dovolilo kopírovat rytiny tištěné z kovu, jak na to upozornil Durán-Sanpere, což si lze ověřit na dřevorezu sv. Isidora bojujícího s nevěřícími, podepsaném v roce 1776 (kat. 76), který věrně reprodukuje rytinu Juana Barnatého Palomina z roku 1730 podle kresby Miguela

Jacinta Meléndez, malíře Filipa V., použitou jako ilustrace k dílu Fr. José Manzana Vida z protentosos milagros del glorioso San Isidoro (Život a podivuhodné zázraky přeslavného svatého Isidora), vydanému v Salamance v roce 1732 (s. 98).

Domníváme se, že po prvním přečtení nejsou souvislosti mezi jednotlivými částmi věty zcela jednoznačné. Aby příjemce toto sdělení dešifroval, musí značné množství pozornosti věnovat formě, místo aby se soustředil na jeho obsah, a tak dochází k narušení komunikačního procesu. To však není nezbytné, protože sdělovaná myšlenka není nijak složitá a stačilo by ji přeformulovat.

III.5.b Typ syntaktického celku

Charakteristickým rysem původního českého textu je velmi vysoké zastoupení vět jednoduchých. V překladu však tento fakt není reflektován. Naopak, překladatel počet vět jednoduchých, které se objevily v originálu, ještě o více než 13% snížil. Výsledkem je, že v překladu věty jednoduché vykazují o 28,4% nižší frekvenci než v původním textu. Výsledný rozdíl ve frekvenci souvětí a vět jednoduchých je natolik markantní, že se domníváme, že by český příjemce, zvyklý na jednoznačné strukturování informace, mohl reagovat negativně.

III.5.c Sevřenost výrazu

Díky analýze dvojjazyčného páru jsme došli k závěru, že distribuce prostředků sevřenosti výrazu se v obou původních textech značně liší: Sevřenost výrazu je v českém původním textu volnější než ve španělském; podíl verb finit v hlavní větě je totiž výrazně vyšší (o 17,7%). Na druhou stranu nižší frekvence verb finit ve vedlejších větách (o 6,3%) působí v opačném směru. Kategorie tzv. polovětných vazeb pak v češtině zcela chybí.

Při překladu došlo k výrazné redukci počtu propozic a jejich eliminaci či převedení na nepropoziční vyjádření. Z toho vyvozujeme, že výraz španělského originálu vykazuje tendenci k vyšší míře sémantické nasycenosti a analytičnosti vyjadřování.

Výraz španělského originálu je tedy více slovesný než český překlad, ačkoli procentuální vyjádření výsledků analýzy sevřenosti výrazu naznačuje, že výraz překladu je volnější než výraz originálu.

Překladatel se ve většině případů zachoval v souladu s doporučeními, které lze formulovat na základě porovnání dvojjazyčného páru, ale i přesto si je procentuální vyjádření výsledků u dvojjazyčného a srovnatelného páru textů vzdáleno: Překladatel na-

příklad zvýšil počet verb finit v hlavní větě na úkor vět vedlejších, nicméně výsledný rozdíl ani zdaleka nedosahuje oněch 17,7% z analýzy dvojjazyčného páru. Totéž platí pro převod vět vedlejších - jejich počet sice v souladu s tendencí, kterou naznačila analýza dvojjazyčného páru, poklesl, ale nikoli na hodnotu charakterizující český původní text.

III.5.d Syntaktické vztahy

Zatímco sevřenost výrazu se u původních textů výrazně lišila, vyjadřování syntaktických vztahů si bylo u obou vzorků blízké, a tak kvantitativně vyjádřené rozdíly nedosahovaly nijak vysokých hodnot. Výjimku tvořilo užití subordinace (rozdíl téměř 4%) a zejména koordinace mezi hlavními větami (rozdíl více než 10%), u nichž byla tendence jednoznačná a překladatel ji ve svých řešeních reflektoval.

III.5.e Mezipropoziční vztahy

Při převodu mezipropozičních vztahů překladatel postupoval podle tendence vyplývající z analýzy dvojjazyčného páru.

Došlo k výraznému zvýšení frekvence koordinačních vztahů a jejich spektrum v překladu bylo pestřejší než v originále. Překladatel nezapomínal využívat prostředky vlastní pouze cílovému jazyku (poměr důvodový) a objevily se poměry, které se v originále nevyskytovaly (poměr důsledkový a stupňovací).

Ze srovnání paralelních vzorků vyplynulo, že se překladatel snažil vyvarovat vytýkáčím konstrukcím – v překladu se nevyskytovala ani jedna věta přísudková a pouze jediná neobsahová věta podmětná. Zatímco ve španělštině tento typ konstrukcí slouží ke zdůraznění určité části věty, čeština disponuje jinými prostředky (aktuálním členěním, slovosledem a řadou částic), které mohou sloužit ke stejnému účelu.

Věty vztažné považujeme za jeden z nejuniverzálnějších prostředků pro vyjádření vztahu mezi propozicemi. Toto tvrzení dokládá fakt, že u tohoto typu subordinace došlo při překladu k nejvýraznějším změnám.

IV. Translatologická analýza

Tabulka č. 36: Kvantitativní vyjádření výsledků translatologické analýzy

Španělský text	Vyjádření propozice v českém textu	Absolutní četnost	Relativní četnost
VF v HV	Zachování těsnosti	236	89%
	Volnější vyjádření	8	3%
	Těsnější vyjádření	19	7%
	Propozice navíc	4	1%
VF ve VV nepravé	Zachování těsnosti	14	45%
	Volnější vyjádření	7	23%
	Těsnější vyjádření	10	32%
	Propozice navíc	-	-
VF ve VV	Zachování těsnosti	112	52%
	Volnější vyjádření	43	20%
	Těsnější vyjádření	50	23%
	Propozice navíc	12	6%
Vsuvka	Zachování těsnosti	13	50%
	Volnější vyjádření	1	4%
	Těsnější vyjádření	9	35%
	Propozice navíc	3	12%
Apozice	Zachování těsnosti	17	53%
	Volnější vyjádření	11	34%
	Těsnější vyjádření	-	-
	Propozice navíc	4	13%
Infinitiv	Zachování těsnosti	11	21%
	Volnější vyjádření	13	25%
	Těsnější vyjádření	27	52%
	Propozice navíc	1	2%
Participium	Zachování těsnosti	-	-
	Volnější vyjádření	-	-
	Těsnější vyjádření	3	100%
Gerundium	Zachování těsnosti	-	-
	Volnější vyjádření	14	58%
	Těsnější vyjádření	10	42%
Deverbativní subst.	Zachování těsnosti	172	66%
	Volnější vyjádření	14	5%
	Těsnější vyjádření	50	19%
	Deverbativum navíc	25	10%
Deverbativní adj.	Zachování těsnosti	108	47%
	Volnější vyjádření	21	9%
	Těsnější vyjádření	66	29%
	Deverbativum navíc	35	15%

IV.1 Hlavní věta

Při převodu hlavních vět jednoznačně převládalo zachování těsnosti vyjádření (89%), což považujeme za nejjednodušší řešení situace. Domníváme se, že jde o přirozený důsledek faktu, že hlavní věta je syntakticky nezávislá jednotka a jak ve španělštině, tak v češtině ji mohou kompletovat nebo determinovat jiné věty. Vzhledem k tomu, že se spektrum vedlejších vět v daných jazycích zásadním způsobem neliší, zůstala hlavní věta při překladu zpravidla zachována.

Ve 3% případů se překladatel rozhodl hlavní větu osamostatnit. Jednalo se zejména o souřadná spojení dvou vět hlavních, kdy jedna z nich následovala po středníku (7x), který představuje o mnoho volnější spojení než obvyklejší čárka (1x).¹⁶

Souvětí dvou souřadných vět spojených čárkou:

... la mayor parte de las entalladuras no fueron creadas ... por el propio artista, sino que respondían a una copia... (37)

Většinu dřevořezů ... neřezali přímo umělci. Výsledek byl kopií... (100)

Souvětí dvou souřadných vět spojených středníkem:

... el mismo texto ... era ilustrado también con un grabado distinto...; así se conseguía una mayor variedad... (10)

... stejný text ... doprovázel jiný obrázek... Tisky pak byly rozmanitější... (87)

V 7% případů byla hlavní věta převedena na těsnější prostředek, aniž by toto překladatelské rozhodnutí mělo negativní dopad na srozumitelnost textu – šlo o optativní možnost.

Los versos tallados en la parte inferior ..., con la función de explicar la imagen, están dotados de un gran ingenio y cierta carga de sorpresa... (31)

Verše vyryté v dolní části ... velmi vynalézavě a do značné míry překvapivě vykládají smysl obrazu. (96)

Po podrobnějším prostudování jednotlivých případů jsme došli k závěru, že rozhodnutí eliminovat větu hlavní bylo často důsledkem analytické povahy španělštiny, kdy překladatel necítil potřebu vyjadřovat v češtině určité vztahy explicitně. Jindy eliminace vyplynula z obsahové redundance originálu.

---

¹⁶ Číselný údaj v závorce popisuje, kolikrát při překladu k dané situaci došlo. Vztahuje se na celou kapitolu.

... el anciano se acompaña con un niño, en el que se apoya: ... (27)

... se stařec opírá o malého chlapce: ... (95)

La Academia ... y el Museo ... tienen la fortuna de poseer ... esta importante colección ..., que ahora presentamos, gracias a la generosa donación de Milagros Barceló. (1)

Dıky velkorysemu daru panı Milagros Barceló muzeme predstavit veřejnosti vyznamnou sbírku, kterou dnes vlastní ... Akademie ... a Muzeum... (83)

Propozice navíc v podobe hlavní vety se objevovala buď v souvislosti s eliptickym vyjádřením originálu, nebo s nekolikanasobnostı nektereho vetneho clenu.

A diferencia de sus obras religiosas no están fechadas, aunque sí firmadas... (23)

Na rozdíl od nabořenskych del nenesou vroenı, ale jsou signované... (93)

El primer peldaño es el de los sesenta años; el hombre en actitud de bajar lleva en su mano la bolsa con dinero... (27)

První schod na ceste dolu naleřı šedesatce; muř se chysta sestupovat a drřı v ruce meřec s penezi... (95)

En el cuarto, que se corresponde con los treinta años, el joven porta una bandera ... y espada al cinto. (26)

Na tvrtem, odpovıdajıcım třicıtce, mlady muř třıma vlajku ... a u pasu ma meč. (94)

... sus composiciones debieron tener una gran demanda y acogida... (36)

... musela po jeho kompozicıch bıt znana poptavka a dostavalo se jım dobreho pıjetı... (99)

IV.2 Nepravá hypotaxe

Při prevodu nepravé hypotaxe byla překladatelská řešení distribuována rovnomernejı, neř jak tomu bylo u hlavních vět. Ve 45% dořlo k zachování těsnosti vyjádření, ve 23% k převodu na hlavní větu s poměrem slučovacím (ale i odporovacím a dusledkovym) a ve 32% byla propozice eliminována, pıpadne vyjádřena prostředkem, který kvalifikujeme jako tesnejı.

Zachování těsnosti vyjádření

... el grabado podra ser del tamaño de la página, mientras que el texto se dispondrá afrontado en la siguiente. (9)

... obrázek zabıra celou jednu stranku, zatímco text je umıřen na protejı. (86)

Volnější vyjádření

... se hizo cargo de la empresa ... su hija..., quien se ocupó de la imprenta entre... (4)

... ujala se ... podniku ... její dcera ... a vedla jej v letech... (85)

Těsnější vyjádření/ eliminace propozice

... las más habituales son las maderas de peral y cerezo, siendo aconsejable el uso de las más duras, ya que permiten unos cortes más nítidos y precisos, lo que también posibilitará la estampación de un mayor número de pruebas. (37)

... se většinou používalo dřevo hrušňové a třešňové a doporučovalo se zpracovávat co nejtvrďší materiál, neboť umožňoval čistší a přesnější řez i větší počet tisků. (100)

V analýze paralelních vzorků jsme vyslovili domněnku, že zvýšená frekvence odporovacího poměru v českém překladu kompenzuje častý výskyt nepravé hypotaxe se spojkou původně časovou ve španělském originále. Translatologická analýza však tuto hypotézu vyvrátila. Překladatel tento druh hypotaxe nejčastěji zachoval či převedl na poměr slučovací a převod na poměr odporovací se objevil pouze v jediném případě.

Zachování těsnosti vyjádření

Los hombres suelen ir acompañados de diferentes animales..., mientras que las mujeres portan frutos y flores... (24)

Muže doprovází různá zvířata..., zatímco ženy nesou plody a květiny... (94)

Převod na poměr slučovací:

... el hombre en actitud de bajar lleva en su mano la bolsa con dinero ..., mientras que un lobo permanece sentado a sus pies: ... (27)

První schod na cestě dolů náleží šedesátce; muž se chystá sestupovat a drží v ruce měšec s penězi, o němž mluví text, u nohou mu sedí vlk: ... (95)

Převod na poměr odporovací:

Se trataba de unas imágenes realizadas con la finalidad de difundir el arte y la cultura, hasta que queden relegadas y comiencen a decaer con la Restauración... (3)

Jednalo se o obrázky, které měly šířit umění a kulturu, s obnovou starého režimu však jejich úroveň začala upadat a postupně je vytlačily nové tiskařské techniky... (84)

Nižší frekvenci nepravé hypotaxe se spojkou původně časovou (o 2,5%) v původním českém textu si tedy vysvětlujeme odlišností věcného obsahu v českém a španělském katalogu, kdy v českém nedochází k tak častému kontrastování dvou různých faktů.

IV.3 Věta vedlejší

U vedlejších vět byla sevřenost výrazu zachována v 52%. Těsnější vyjádření (23%) mírně převážilo nad volnějším (20%). Problematiku převodu vedlejších vět jsme rozpracovali v podrobnějších tabulkách. Číslice v tabulce udávají absolutní hodnotu daného jevu.

Tabulka č. 37: Převod vedlejších vět

	Nerestriktivní	Restriktivní	Předmětná obsahová	Podmětná obsahová	Podmětná neobsahová
Zachování	48	22	7	4	3
Volnější	12	10	3	1	1
Těsnější	24	19	1	-	2
Propozice navíc	4	4	-	-	1

	Podmínková	Přípustková	Příčinná	Účelová	Účinková
Zachování	1	7	1	1	2
Volnější	-	-	11	1	-
Těsnější	-	1	1	-	-
Propozice navíc	-	3	-	-	-

	Časová	Způsobová	Místní	Zřetelová	Přísudková
Zachování	6	2	1	1	-
Volnější	-	-	-	-	4
Těsnější	-	1	-	1	-
Propozice navíc	-	-	-	-	-

Vidíme, že u většiny druhů vedlejších vět jednoznačně převážilo zachování sevřenosti vyjádření. Jedinými druhy vedlejších vět, u nichž došlo k relevantnějším změnám, byly věty vztažné, příčinné, přísudkové a snad ještě předmětné obsahové.

K zachování sevřenosti výrazu za současné změny druhu věty vedlejší docházelo jen zcela výjimečně – zaznamenali jsme jej v šesti konkrétních případech. Šlo o situace, kdy změna druhu vedlejší věty představovala doprovodný efekt jiného jevu, např. vyjádření původně parentetického výrazu, změny slovesného rodu, použití slovesa s odlišnou valencí ve větě řídicí apod.

Změna druhu vedlejší věty:

... entre las matrices de estas características ... una de las más conocidas ... es la que representa a un hombre con la nariz tan larga, que... (17)

... snad nejlépe dokládá tuto charakteristiku štoček, který zobrazuje muže s tak dlouhým nosem, že... (90)

El hecho de que existan dos posibilidades de grabado en madera ... obliga a no utilizar una sola denominación... (36)

Vzhledem k tomu, že existují dva základní postupy při práci se dřevem pro vytváření grafických děl, ... nelze je označovat jedním obecným termínem... (99)

Del análisis ... se deduce que Talamantes no desarrolla en exclusividad imágenes propias de la devoción popular... (20)

Z přehledu ... lze dovodit, že Talamntes nezhotovoval výlučně obrazy náležející k ... lidové zbožnosti... (92)

Tal vez esta omisión se deba a que sus obras no han sido incluidas en el ámbito de la estampa culta y, por consiguiente, su personalidad no ha interesado lo suficiente como para incluirse en estos diccionarios. (18)

Možná je opomíjen, protože jeho díla nebyla považována za součást akademicky školené tvorby, a jeho osobnost nezaujala natolik, aby byl zařazen do slovníků. (91)

... hicieron suponer a Durán-Sanpere que también trabajase como tallista ... (34)

... vedly Durána-Snapera k domněnce, že snad také pracoval jako řezbář... (98)

... queremos dejar constancia de que este trabajo ha sido efectuado ... como homenaje... (38)

... bychom rádi uvedli, že tato studie byla vypracována jako hold památce... (100)

O větách vztažných a příčinných jsme uvažovali již v předchozích kapitolách. Věty vztažné jsou svou povahou velmi univerzální a pro jejich převod se nabízí řada alternativních prostředků. Translatologická analýza odhalila, že těmi těsnějšími jsou jmenné kondenzátory (deverbativní substantivum 4x, deverbativní adjektivum 22x),

předložky (7x), apozice (4x), nepropoziční vyjádření (3x) i úplná eliminace (4x) a těmi volnějšími hlavní věta (19x) a nepravá hypotaxe se souřadícím relativem (3x).

Těsnější vyjádření

Deverbativní substantivum:

... leyenda hace alusión al lugar en el que se venera... (20)

... popis zmiňuje místo jejího uctívání... (92)

... la */imagen/* correspondiente a ... Asunción, ... venerada en la villa de Elche, según nos indica la inscripción y podemos ver en el grabado, que además incorpora una panorámica de la ciudad con el mar al fondo... (23)

... dřevořez ... Nanebevzetí ..., uctívaného ve městě Elche, jak praví nápis, navíc s pohledem na město s mořem v pozadí obrázku... (93)

Apozice:

... incorporamos este pasaje de libro que Julio Caro Baroja escribiese sobre la literatura de cordel, de la que fue un gran conocedor... (15)

... ocitujeme pasáž z knihy, kterou o ní napsal Julio Caro Baroja, její velký znalec... (90)

Nepropoziční vyjádření:

... las mismas imágenes, en las que es fácil advertir ligeras variantes. (14)

... stejnými obrázky, u nichž snadno rozeznáme mírné odchylky. (89)

Eliminace:

... el hecho de que ... fuese nombrado Mayordomo de San Juan Evangelista, patrono de los impresores, según reza el título del folleto ..., que dice así: ... (35)

... skutečnost, že ... byl jmenován majordomem svatého Jana Evangelisty, patrona tiskařů, jak praví titul brožury... (99)

Volnější vyjádření

Hlavní věta s poměrem slučovacím:

En España, una de las primeras imágenes conocidas de estas características es la perteneciente a la casa Renard de Barcelona, que a su vez se inspira en una estampa francesa... (24)

Jeden z prvních obrázků tohoto druhu, které známe ze Španělska, se nachází v majetku barcelonského domu Renard a jeho inspirací byla francouzská rytina... (93)

Nepravá hypotaxe:

... las más indicadas ... son el chopo, el plátano y el abeto, pero tienen el inconveniente de su porosidad y veterado, que debe ser subsanado mediante una mano de cola... (37)

... se ... nejvíce hodí dřevo topolové, platanové a jedlové, mají ovšem tu nevýhodu, že jsou porézní a žilkovaná, čemuž se dá odpomoci silným ... klišovým nátěrem. (100)

U vedlejších vět příčinných je zajímavé, že překladatel formu vedlejší věty zachoval pouze v jediném případě. Ve všech ostatních se rozhodl pro použití souřadící spojky *neboť*, proti čemuž nelze nic namítat – jde o knižnější prostředek pro vyjádření téhož vztahu, který koresponduje s odborným zaměřením textu. Navíc již víme, že analýza původního českého textu vykazovala tutéž tendenci.

Zachování těsnosti vyjádření

... se les clasificaba junto a los carpinteros, debido, en parte, a que ninguno de ellos realizaba sus propios diseños. (37)

... byli přiřazováni k truhlářům, zčásti také proto, že žádný z nich neřezal vlastní návrhy. (100)

Volnější vyjádření

... carecemos de un estudio ... sobre la estampa popular ..., ya que los realizados atienden más al aspecto folclórico... (3)

Doposud postrádáme ucelenou studii o ... lidové grafice..., neboť dosavadní zkoumání se zabývají více folkloristickou ... stránkou... (84)

Při překladu dále došlo k úplné eliminaci vedlejších vět přísudkových. Koresponduje to s výsledky analýzy našeho dvojjazyčného páru, které ukázaly, že tento druh konstrukcí je vlastní daleko spíše španělštině než češtině, jež pro zdůraznění části obsahu věty disponuje jinými prostředky – např. adverbii, částicemi či pořádkem slov ve větě.

Será en el siglo XVIII cuando ... comiencen a salir de las prensas gran cantidad de impresos... (2)

... se v 18. století začal vydávat velký počet tiskovin... (83)

Los ciegos eran quienes los recitaban y vendían al público que previamente los había escuchado. (15)

Slepci je přednášeli a prodávali publiku, které je předtím vyslechlo. (89)

Stejně jako věty přísudkové mohou plnit funkci vytýkacích konstrukcí i věty podmětné. Překladaatel řešil situaci převodem na jiný druh věty vedlejší, uvolněním na hlavní větu či eliminací. V jednom případě přidal propozici tohoto typu navíc.

Převod na jiný druh VV:

... una de las más conocidas ... es la que representa a un hombre con la nariz tan larga, que... (17)

... snad nejlépe dokládá tuto charakteristiku štoček, který zobrazuje muže s tak dlouhým nosem, že... (90)

Uvolnění na HV:

La gran demanda de los gozos debió de propiciar su publicación, por lo que son numerosos los que se han conservado...

Vysoká poptávka přispěla k jejich vydávání, takže ... se dochoval velký počet exemplářů ...

Eliminace:

El procedimiento consiste en vaciar o ahuecar las zonas no dibujadas, cortando con los instrumentos adecuados: cuchillas y gubias para el grabado a fibra, mientras que para el grabado a contrafibra se utilizaran los mismos utensilios que los que se emplean para el grabado en metal. (38)

Pracovní postup spočívá ve vyhloubení nepokreslených míst vhodnými nástroji: u dřevořezu nožíky a dutými dlátky, zatímco u dřevorytu se používá stejně náčiní jako při rytí do kovu. (100)

Propozice navíc:

... concretamente las relativas a las escenas: ... (14)

... konkrétně ty, které se týkají figur: ... (89)

Co se týče vedlejších vět předmětných obsahových, ve většině případů překladaatel předmětnou větu zachoval nebo převedl na jiný druh vedlejší věty (příčinnou či restriktivní). Tři z jedenácti vět předmětných uvolnil na hlavní větu, přičemž však nešlo o všeobecnou tendenci, nýbrž o náhodně identická řešení, která vznikla ad hoc. Pouze v jednom případě překladaatel vyjádření sevřel a použil infinitiv ve větně-členské pozici předmětu:

Převod na jiný druh vedlejší věty:

... hicieron suponer a Durán-Sanpere que también trabajase como tallista ... (34)

... vedly Durána-Sanpera k domněnce, že snad také pracoval jako řezbář... (98)

Volnější vyjádření

Převod na hlavní větu a osamostatnění:

Del análisis ... se deduce que Talamantes no desarrolla en exclusividad imágenes propias de la devoción popular..., lo que nos demuestra que la fama del artista había transcendido y recibía encargos de diferentes lugares... (20)

Z přehledu ... lze dovodit, že Talamantes nezhotoval výlučně obrazy náležející k ... lidové zbožnosti. Jeho proslulost jako umělce přesáhla hranice regionu, takže dostával objednávky z různých míst kultu po celé zemi. (92)

Převod na hlavní větu:

El interés de ambos hizo posible que este conjunto permaneciese ... en Valencia... (38)

... soubor natrvalo zůstal ve Valencii jen díky zájmu manželů Villalbových.... (101)

Převod na hlavní větu s poměrem důsledkovým:

Del análisis ... se deduce que Talamantes no desarrolla en exclusividad imágenes propias de la devoción popular..., lo que nos demuestra que la fama del artista había transcendido y recibía encargos de diferentes lugares... (20)

Z přehledu ... lze dovodit, že Talamantes nezhotoval výlučně obrazy náležející k ... lidové zbožnosti. Jeho proslulost jako umělce přesáhla hranice regionu, takže dostával objednávky z různých míst kultu ... (92)

Těsnější vyjádření

El alto nivel cultural ... permitió que la imprenta llegase a la ciudad ... (2)

Vysoká kulturní úroveň ... umožnila ... uvést do města knihtisk ... (83)

IV.4 Vsuvka

Při převodu vsuvek převládlo zachování původní parentetické formy (50%). Překladač je však také často převáděl na nepravou hypotaxi se souřadícím relativem (20%). Překlad pomocí hlavní věty či těsnějšího deverbativa a eliminace představovaly méně obvyklé prostředky. Ve třech případech se objevila vsuvka navíc, přičemž se pokaždé opakovala stejná situace – uvedení příkladu, kdy autor španělského originálu vynechal verbum finitum, zatímco překladač jej vyjádřil explicitně.

Převod na nepravou hypotaxi se souřadícím relativem:

... lleva, en la mano, una rama de olivo, árbol que simboliza la sabiduría ..., tal y como se indica en la estrofa: ... (30)

... v ruce drží olivovou ratolest, větvíčku stromu, který symbolizuje moudrost ..., což vyjadřuje i sloka: ... (96)

Volnější vyjádření

El interés de ambos hizo posible que este conjunto permaneciese ... en Valencia, a pesar de que el multimillonario americano ... intentó adquirir la colección ... mediante el ofrecimiento de un cheque en blanco a Martín Villalba, tal y como nos relata Manuel González Martí, que ... (38)

... soubor natrvalo zůstal ve Valencii jen díky zájmu manželů Villalbových, přestože americký multimilionář ... se už v roce 1909 pokusil sbírku získat ... výměnou za bianco šek, který nabídl Martínovi Villalbovi. Děkujeme za tento poznatek Manuelovi Gonzálezovi Martínovi, který ... (101)

Těsnější vyjádření/ eliminace:

Los versos tallados en la parte inferior ..., con la función de explicar la imagen, están dotados de un gran ingenio y cierta carga de sorpresa, como se desprende de su lectura. (31)

Verše vyryté v dolní části ... velmi vynalézavě a do značné míry překvapivě vykládají smysl obrazu. (96)

Propozice navíc:

En los grabados ... están presentes personajes de la sociedad, como el bandolero, el pirata o el contrabandista... (16)

Na rytinách se vyskytují ... postavy, jako je loupežník, pirát nebo pašerák... (90)

IV.5 Apozice

Apozice zůstala v překladu v 53% případů zachována, ve 34% došlo k uvolnění vyjádření (převod na hlavní větu 6x, převod na nepravou hypotaxi 1x, převod na větu ne-restriktivní 4x) a ve 13% se objevila apozice navíc.

Převod na nepravou hypotaxi:

Hasta el siglo XVIII todas las técnicas ... eran de entalladura y no de xilografía, término que podría ser entendido genéricamente... (36)

Do 18. století se vždy jednalo o dřevořez, nikoliv o dřevoryt, (xylografii, xyloryt, což je termín, který byl někdy chápán jako obecné označení...). (99)

Převod na větu nerestriktivní:

Las publicaciones ... de Agustín Laborda y Campo, aragonés de origen, tuvieron una gran acogida... (6)
... publikace vydávané Agustínem Labordou y Campo, kteřý pocházel z Aragonu, ... (85)

Konkrétně u převodu apozice na hlavní větu (6x) šlo o stereotypizované řešení konkrétního druhu konstrukce, která se v originále několikrát opakovala. Šlo o konstrukci tohoto typu:

... la imprenta ... fue adquirida por Juan Martín Casanova, procedente de Alcoy, quien se hizo cargo de la misma, entre 1864 y 1867, período en el que salieron de sus prensas: ... (5)
... tiskárnu koupil a v letech 1864 až 1867 vedl Juan Martín Casanova, původem z Alcoy. V této době vydal: ... (85)

Apozice navíc

Al fallecimiento de Agustín Laborda, su viuda Vicenta Devís ..., continuó con el establecimiento de su marido... (4)

Po smrti Agustína Labordy provozovala dál manželův podnik Vicenta Devís ..., vdova po zesnulém, ... (85)

Ve dvou případech se překladatel rozhodl v přidat překladu apozici v souvislosti s odlišností věcných znalostí cílového adresáta sdělení:

... (kostková hra, v níž figurky po spirále postupují k cíli, zobrazení husy)...

... debido en parte a la colección de pliegos de cordel de su tío Pío Baroja: ... (15)

... díky sbírce starých tisků v majetku jeho strýce, spisovatele Pía Barojy: ... (90)

IV.6 Španělské polovětné vazby

Podívejme se nyní na převod tzv. *polovětných vazeb*. Analýza dvojjazyčného páru nám potvrdila, že podobné (nikoli stejné! – gerundiem a infinitivem na větně-členské pozici příslovečného určení čeština vůbec nedisponuje) konstrukce se v češtině vyskytují pouze zcela ojediněle. Překladatel tento typ situace musí tedy řešit transpozicí, což posléze potvrdila i analýza paralelního páru.

U infinitivu ve větň-členské pozici příslovečného určení převládá převod na těsnější vyjádření (70%, konkrétně deverbativní substantivum 8x, nepropoziční vyjádření 4x, eliminace v důsledku obsahové redundance originálu 2x, součást přísudku 1x) a k uvolnění došlo ve zbývajících 30% případů (převod na hlavní větu 4x, převod na větu vedlejší 4x).

Převod na deverbativní substantivum:

... al ser entintadas ... (37)

... po nanesení tiskařské černi... (100)

Součást přísudku:

... por lo que xilografía serviría para denominar un grabado en madera, realizado únicamente a contrafibra... (36)

... takže xylografie by měla označovat výlučně dřevoryt... (99)

Nepropoziční vyjádření:

... cada peldaño equivale a un decenio, hasta llegar a los 100 años. (24)

... každý schod odpovídá desetiletí, až do věku sta let. (94)

Eliminace (obsahová redundance originálu):

... al referirse al grabado a la fibra y a la testa con la denominación genérica... (36)

Převod na větu hlavní:

La cúspide la constituyen los cincuenta, ... a los que se ha llegado mediante la escalera ascendente para, después, comenzar el descenso. (24)

Vrchol představuje ... padesátka, k níž se dospěje po stoupajícím schodišti. Po ní začíná sestup.

Převod na větu vedlejší:

Antes de comenzar a hablar de la técnica ..., conviene hacer unas breves precisiones ... (36)

Dříve, než přistoupíme k popisu techniky..., bude užitečné krátce upřesnit ... (99)

Participium překladač převáděl výhradně těsnějšími prostředky – transpozicí na deverbativní substantivum (2x) a eliminací (1x).

Una vez disuelta la sociedad con Cosme Granja, ... (4)

Po rozchodu s Cosmem Granjou ... (84)

Una vez entintada la plancha, se coloca encima el papel y se efectúa presión vertical ... para que el papel entre en contacto con las partes entintadas. (38)

Po nanesení barvy se na desku přiloží papír a ručně ... se vyvolá ... tlak, aby došlo ke kontaktu papíru s barvou. (100)

... hasta bien entrado el siglo XIX... (6)

... až do 19. století... (85)

U gerundia naopak převládlo uvolnění (58%) nad těsnějším vyjádřením (42%). Ve 29% případů překladatel zvolil převod na hlavní větu s poměrem slučovacím (7x) či odporovacím (2x), nepravou větu vztažnou (2x), nepravou hypotaxi se spojkou původně časovou (1x), vedlejší větu doplňkovou (1x) a nerestriktivní (1x).

Převod na hlavní větu:

... eran repartidos por los santenarios, que recorrían los pueblos llevándolos por las capillas... (9)

Nábožní horlivci je rozdávali při svých putováních po venkově a roznášeli je do kaplí... (87)

La estampación ... puede realizarse en cualquier clase de papel, siendo más aconsejable la utilización de los que tienen mayor cuerpo... (38)

Tisk ... lze provést na jakýkoliv papír, doporučují se však silnější druhy papíru ... (100)

Převod na nepravou větu vztažnou:

Habitualmente se trata de unas hojas sueltas ... con un grabado más o menos grande, que se disponía en la parte superior, estando dedicada la parte inferior al texto de gozo... (9)

Obvykle jde o volné listy .... s větším či menším obrázkem, umístěným v horní části, zatímco dolní byla vyhrazena textu písní ... (86)

Převod na větu doplňkovou:

... nos presenta a la joven cosiendo. (29)

... ukazuje dívku, jak šije. (95)

Převod na větu nerestriktivní:

... este grabado religioso puede ir flanqueado por dos pequeños grabados de jarrones con flores, quedando todo el conjunto intercalado con el título. (9)

Jindy nábožnou rytinu po stranách doprovázejí dvě drobné rytinky váz s květinami, mezi něž je vložen titul. (87)

Převod na deverbativní substantivum:

... se suele realizar en un papel aparte ... para transportarlo sobre la superficie de la madera, intercalando un papel de carbón, volviendo a insistir en el dibujo ... (38)

... takže je možné ji přenést na povrch desky přes uhlový papír, velmi opatrným kopírováním kresby... (100)

Při převodu gerundia na těsnější vyjádření (zmiňovaných 42%) došlo pouze dvakrát k transpozici na deverbativum a ve všech zbývajících případech (8x) byla propozice eliminována. Překladatel si vystačil se spojkou, předložkou či pádovou koncovkou, aniž by jeho rozhodnutí mělo negativní dopad na srozumitelnost překladu.

Převod na deverbativní adjektivum:

... cada una de las estampitas que, formando serie, contienen un pliego de papel con la explicación... (12)

... každý jednotlivý obrázek, tvořící sérii na archu papíru s popiskami vysvětlujícími děj... (88)

Eliminace:

... repertorio que, estampado formando un cuadernillo, todavía podía adquirirse en los años setenta... (15)

Ještě v šedesátých letech ... bylo možné je zakoupit jako sešitek tištěných reprodukcí... (89)

... esto motivó la realización de gozos especiales teniendo como guía el orden marcado por el calendario... (10)

... realizovaly se speciální tisky podle pořádku stanoveného církevním kalendářem. (87)

El uso continuado de las matrices obliga a los impresores a tallarlas de nuevo, repitiendo la misma iconografía... (14)

Opakované používání desek nutilo tiskaře zhotovovat nové, ovšem z nezměněnou ikonografií... (89)

Vraťme se ještě k infinitivu, ale tentokrát ve větně-členských pozicích podmětu, předmětu a přívlastku neshodného, tedy k situacím, které se, na rozdíl od tzv. polovětných vazeb, vyskytují jak v češtině, tak ve španělštině. Ve 38% případů byl infinitiv zachován, ve 21% došlo k uvolnění na větu hlavní (2x), vztahnou (4x) či účelovou (1x) a ve 41% k převodu na těsnější vyjádření (deverbativum 6x, součást přísudku 3x, nepropoziční vyjádření 1x, úplná eliminace propozice 1x).

Převod na větu hlavní:

En ocasiones, es fácil advertir que... (10)

Někdy snadno zjistíme, že... (87)

Převod na větu vztažnou:

La Academia... y el Museo... tienen la fortuna de poseer y custodiar esta importante colección..., que ahora presentamos... (1)

... můžeme představit ... významnou sbírku..., kteřou dnes vlastní a uchovávají Akademie ... a Muzeum... (83)

Převod na větu účelovou:

... la mujer se apoya en el bastón, como ayuda para no caer. (31)

... se žena opírá u hůl, aby neupadla... (96)

Převod na deverbativum:

El procedimiento ... consiste en vaciar o ahuecar las zonas no dibujadas... (38)

Pracovní postup spočívá ve vyhloubení nepokreslených míst... (100)

Součást přísudku:

Se trataba de unas imágenes realizadas con la finalidad de difundir el arte y la cultura... (3)

Jednalo se o obrázky, které měly šířit umění a kulturu... (84)

Nepropoziční vyjádření:

... la mujer sólo se ocupa de controlar las llaves... (30)

... žena se stará jen o klíče... (96)

Úplná eliminace:

El procedimiento ... consiste en vaciar o ahuecar las zonas no dibujadas... (38)

Pracovní postup spočívá ve vyhloubení nepokreslených míst... (100)

IV.7 Deverbativní kondenzátory

Kategorie deverbativ byla zajímavá, ačkoli jednoznačně převládlo zachování sevřenosti vyjádření (celkově 57%). Opět totiž vypovídá o španělské tendenci k explicitnějšímu vyjadřování vztahů mezi propozicemi, jak jsme ji popsali v jednom z předchozích odstavců.

Například multiverbální vyjádření se objevovala jak v originále, tak v překladu, ale jejich frekvence se v obou textech výrazně lišila. V 19% případů se překladatel roz-

hodl vyjádření zachovat a v celých 65% zvolil univerbizaci. Tendence ovšem nebyla tak jednoznačná, jak by se na první pohled mohlo zdát, protože při překladu docházelo i k jevu opačnému, tj. k multiverbizaci, ačkoli byla vzácnější - detektovali jsme ji v 16% případech.

Zachování multiverbálního spojení:

... se efectúa una presión ... uniforme... (38)

... se vyvolá stejnoměrný tlak... (100)

Univerbizace:

... años en los que efectuó las siguientes ediciones: ... (5)

V tomto období vydal: ... (85)

Multiverbizace:

La formación de esta colección ... se inicia en torno a 1735... (4)

Naše sbírka ... má počátek kolem roku 1735... (84)

U deverbativních adjektiv jsme zaznamenali podobný jev: V celých 47% případech překladatel sevřenost výrazu zachoval. K volnějšímu vyjádření došlo pouze u 9%, zatímco k těsnějšímu u 29% případů. U 7% deverbativních adjektiv překladatel použil místo explicitního vyjádření vztahu pomocí deverbativního adjektiva pouze slovo gramatické či pádovou koncovku. Tyto výsledky bychom opět mohli označit za důkaz španělské tendence k analytickému vyjadřování, ale zároveň v překladu působila tendence opačná – v 15% případech se objevila situace, kdy se do pozice jazyka, který meziproponiční vztahy explicituje, dostala čeština.

Volnější vyjádření

La entalladura ... es la más antigua de las técnicas de grabado..., consistente en la elaboración de una matriz de madera... (37)

Dřevořez je nejstarší ... grafická technika a spočívá ve vypracování štočku... (99)

Těsnější vyjádření

... las entalladuras realizadas por Baltasar Talamantes... (18)

... dřevořezy z ruky Baltasara de Talamantes... (91)

Převod na gramatické slovo/ pádovou koncovku:

... existe una serie formada por dieciocho matrices... (15)

... se nachází série osmnácti štočků... (89)

Propozice navíc

... estos tres últimos propietarios... (6)

Poslední tři jmenovaní majitelé... (86)

IV.8 Závěry

Při formulaci závěrů translatologické analýzy nejprve ponecháme stranou nefinitní verbální tvary, které mohou figurovat jako součást tzv. polovětných vazeb. Český a španělský jazykový systém nejsou v tomto bodě symetrické, a sevřenost vyjádření proto nelze zachovat. Dochází zde k obligatorní transpozici.

Zaměříme-li se na kategorie, jimiž disponují oba jazyky, nejčastějším překladatelským řešením bylo zachování sevřenosti vyjádření – 57,4% případů. Jestliže překladatel zvolil transpozici, převládalo sevření výrazu (24,2%) nad jeho uvolněním (14%), což plně odpovídá námi formulované hypotéze.

Předchozí zjištění bychom mohli interpretovat jako interferenci skladby originálu do syntaxe překladu, neboť z analýzy dvojazyčného páru víme, že výraz českého původního textu byl volnější než u španělského. Zároveň však může jít o prostý důsledek nezvykle vysokého zastoupení vět jednoduchých v původním českém textu. Abychom rozhodli, která úvaha je na místě, museli bychom prostudovat větší objem textů od více autorů, abychom žánrové konvence v obou jazycích popsali na základě rozsáhlejšího materiálu.

U infinitivu rozlišujeme dvě situace: Buď vyjadřuje podmět, předmět či přívlastek neshodný, což je možné v obou jazycích, nebo je součástí španělské polovětné vazby, kde zaplňuje větně-členskou pozici příslovečného určení.

V prvním případě překladatel volil řešení, která šla proti strategii aplikované u ostatních prostředků disponibilních v obou jazycích – těsnější vyjádření (41%) nepatrně převládalo nad zachováním sevřenosti (38%) a uvolněním výrazu (21%).

V druhém případě docházelo k obligatorní transpozici, ale jinak také převládlo sevření výrazu (70%) nad jeho uvolněním (30%).

U zbývajících polovětných vazeb, gerundia a participia, nebyla strategie jednoznačná. Participium se v textu vyskytlo pouze třikrát a překladatel ho pokaždé převedl na těsnější prostředek. U gerundia naopak převládlo uvolnění (58%) nad těsnějším vyjádřením (42%).

Na základě těchto zjištění můžeme formulovat strategii, kterou překladatel použil při převodu propozic a mezipropozičních vztahů: Překladatel tíhl k zachování sevřenosti vyjádření. Preferoval také zachování druhu subordinace i koordinačního poměru. U koordinace byla jeho řešení „odvážnější“ než v případě subordinace. Jestliže se rozhodl pro změnu těsnosti vyjádření, sevření výrazu převládalo nad jeho uvolněním přibližně o jednu třetinu.

V. Shrnutí

V této práci jsme se zabývali prostředky pro vyjadřování propozic a mezipropozičních vztahů v jazykovém páru čeština-španělština a jejich realizaci v reálných, synchronních a reprezentativních textech. Při jejich analýze jsme uplatnili deskriptivně-kontrastivní přístup za použití kvalitativní a kvantitativní metody.

S vědomím, že realizace mezipropozičních vztahů je podmíněna žánrovými konvencemi, jsme se zaměřili pouze na žánr *katalog výstavě*. Chápali jsme jej v užším smyslu slova - výhradně jako text uměnovědného obsahu.

Nejprve jsme stylistickou analýzou ověřili, zda zvolené texty náleží k vytyčenému žánru. Jeden dílčí španělský text jsme z analýzy vyřadili, protože nesplňoval kritérium umělecko-historického zaměření.

Při realizaci vlastní analýzy jsme pracovali se třemi páry textů – dvojjazyčným, srovnatelným a paralelním. Kontrastivní analýzu jednotlivých textových párů jsme zavrhli translatologickou analýzou španělského textu a jeho překladu do češtiny.

Hypotézu jsme formulovali na základě diplomových prací obhájených v posledních letech na Ústavu translatologie FF UK. Výsledky analýzy naši hypotézu zčásti vyvrátily.

Především se ukázalo, že se výraz původního španělského textu vyznačuje vyšší mírou sevřenosti než český, což bylo dáno nezvykle vysokým zastoupením vět jednoduchých v původním českém textu. V rámci této práce jsme nedokázali určit, zda jde o konvenci žánru či idiolekt autorů.

Španělský text se vyznačoval delším souvětím a větným celkem vůbec, což již odpovídalo námi stanovené hypotéze. Potvrdilo se, že španělština je na prostředky pro vyjadřování propozic systémově bohatší než čeština a s oblibou využívá tzv. polovětných vazeb. Španělský text se vyznačoval nižší frekvencí koordinace a chudším spektrem koordinačních vztahů. Naopak byl výrazně bohatší na subordinaci a subordinační vztahy. Pro český původní text bylo charakteristické především nezvykle vysoké zastoupení vět jednoduchých. Co se týče mezipropozičních vztahů, v souladu s naší hypotézou v obou textech převládaly vedlejší věty vztahné a poměr slučovací.

Český překlad byl v porovnání s českým původním textem charakterizován delšími větnými celky a souvětími, což odpovídalo naší hypotéze. V rozporu s našimi předpoklady však zároveň tíhl k těsnějšímu vyjadřování než původní text. Kombinace

těchto dvou jevů v některých případech vedla nevhodnému strukturování vět a přesyce-
ní výrazu překladu.

Porovnání paralelních vzorků dalo vyniknout výrazné redukci slov (téměř 30%)
a počtu propozic (více než 10%), která se odehrála při procesu překladu. Dále došlo ke
zkrácení souvětí a větných celků, ale jejich délka zdaleka neklesla na hodnoty charakte-
rizující původní český text. Překladatel zvýšil četnost koordinačních vztahů na úkor
subordinace a jejich spektrum bylo pestřejší než v originále. Zredukoval také počet vět
jednoduchých, což bylo zcela v rozporu s tendencí, která vyplynula ze srovnání původ-
ních textů.

Na základě translatologické analýzy se nám podařilo popsat strategii aplikova-
nou překladatelem: U kategorií, jimiž disponují oba jazyky, se přikláněl k zachování
sevřenosti vyjádření. Jestliže zvolil transpozici, preferoval sevření výrazu nad jeho
uvolněním. U španělských polovětných vazeb nebyla strategie takto jednoznačná. U
infinitivu a participia převládalo těsnější vyjádření, zatímco u gerundia tomu bylo nao-
pak.

V rámci translatologické analýzy jsme nečinili závěry stran interferencí z jazyka
originálu do jazyka překladu. Vzhledem ke specifické skladbě českého původního textu
by bylo třeba provést analýzu většího množství materiálu, abychom ověřili, zda je daný
vzorek pro náš žánr skutečně směrodatný.

Resumen

El objetivo que la autora persigue con este trabajo es el análisis de los medios de expresión de las proposiciones, así como el estudio de los modos en que las relaciones interproposicionales toman cuerpo en ambos idiomas, el checo y el español. Para este fin, la autora aplica método tanto cualitativos como cuantitativos y trabaja con textos reales, sincrónicos y representativos con el objetivo de describir y comparar dichos fenómenos sintáctico-semánticos en ambos idiomas.

Consciente de que las convenciones del género influyen sobre la sintaxis, se enfoca exclusivamente en textos pertenecientes al género que denomina bajo el término “catálogo de exposición”, relacionándolo únicamente con textos de contenido histórico-artístico.

Su hipótesis se basa en las conclusiones a las que llegaron los autores de las tesinas que, desde 2000, han sido defendidas en el Instituto de Traducción e Interpretación de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad Carolina de Praga.

En primer lugar, la autora lleva a cabo un análisis estilístico para comprobar si todos los textos pertenecen al género planteado. Realizado este paso, decide renunciar a analizar uno de los textos españoles, puesto que no cumple el criterio de orientación histórico-artística.

Después lleva a cabo los análisis textuales, enfocándose en la proporción entre las oraciones simples y compuestas, los diferentes tipos de predicación y la proporción de la expresión verbal y no verbal.

Trabaja con tres parejas de textos: la bilingüe, la comparable y la paralela. La primera le permite definir las convenciones del género en las respectivas lenguas, aunque sus posibilidades se vean muy restringidas debido a la limitada extensión del presente trabajo. El objetivo de la segunda pareja es comprobar si la traducción se vio influida por la lengua del original. La tercera debe servir para detectar en qué medida la lengua del original ha influido la sintaxis de la traducción.

La autora llega a la conclusión de que los resultados de los análisis realizados en el marco del presente trabajo en parte refutan su hipótesis y que, en algunos casos, a consecuencia del carácter limitado de sus investigaciones, no se ve capaz de llegar a una conclusión definitiva.

El proceso de comparación culmina con el análisis traductológico que le permite definir la estrategia aplicada por el traductor a la hora de traducir las relaciones interproposicionales del español al checo.

Bibliografie

- ÁLVAREZ LUGRIS, A. 2001. *En torno a la unidad de traducción y la unidad de análisis de la traducción en Estilística Comparada*. In: *Hermeneus* č. 3, s. 59–81. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- BAKER, M. 1995. *Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research*. In: *Target* 1995, s. 223–243. Amsterdam: Benjamins.
- BEČKA, J. V. 1977. *Konfrontační stylistika odborných textů a překlad*. In: *Překlad odborného textu*, s. 91–98. Nitra: Pedagogické nakladatelství v Nitře.
- BEČKA, J. V. 1992. *Česká stylistika*. Praha: Academia.
- BUSTOS GISBERT, J. M. 1996. *La construcción de textos en español*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- ČECHOVÁ, M. 2000. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství.
- ČECHOVÁ, M. a kol. 1997. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV nakladatelství.
- ČERMÁK, P. 2008. *Acerca del corpus paralelo checo-español*. In: *Pasión por el hispanismo*, s. 73–77. Liberec: Technická univerzita Liberec.
- ČMEJRKOVÁ, M. 1994. *Jazyk vědy a paměť vědy*. In: *SaS* 1, 1994, s. 58–60. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- ČMEJRKOVÁ, S. a kol. 1999. *Jak napsat odborný text*. Voznice: Leda.
- DOORSLAER, L. VAN. 1995. *Quantitative and Qualitative Aspects of Corpus Selection in Translation Studies*. In: *Target* 2, s. 245–260. Amsterdam: Benjamins.
- DUBSKÝ, J. 1988. *Capítulos de estilística funcional comparada*. Praha: SPN.
- DUBSKÝ, J. 1992. *Vícesložkovost odborného textu v překladu*. In: *AUC Philologica* 4, *Translatologica Pragensia* IV, s. 9–16. Praha: UK Praha.
- GARCÍA LÓPEZ, R. 2000. *Cuestiones de traducción*. Granada: Comares.
- GARCÍA YEBRA, V. 1983. *En torno a la traducción*. Madrid: Gredos.

GECK, S. 2002. *Die Übersetzung verbaler phraseologischer Einheiten*. In: Hermeneus č. 4, s. 71–94. Valladolid: Universidad de Valladolid.

GREPL, M. – KARLÍK, P. 1986. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN.

GREPL, M. – KARLÍK, P. 1998. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.

HRABĚ, V. 1964. *Polovětné vazby a kondenzace "druhého sdělení" v ruštině a v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

HRBÁČEK, J. 1994. *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Trizonia.

HURTADO ALBIR, A. 2001. *Traducción y traductología: Introducción a la Traductología*. Madrid: Cátedra.

KARÁSKOVÁ, K. 2001. *Výběr jazykových prostředků při překladu do cizího jazyka*. Praha: ÚTrl FF UK.

KUKLOVÁ, V. 2004. *Koheze a koherence v překladu*. Praha: ÚTrl FF UK.

ILEK, B. 1977. *Místo teorie odborného překladu v soustavě věd o překladu*. In: *Překlad odborného textu*, s. 9–24. Nitra: Pedagogické nakladatelství v Nitre.

JEDLIČKA, A. 1977. *Lingvistické předpoklady vědy o překladu*. In: *Překlad odborného textu*, s. 25–38. Nitra: Pedagogické nakladatelství v Nitre.

JELÍNEK, M. 2001. *Stylistika*. In: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 699–780. Praha: NLN.

LEDEREROVÁ, G. 2000. *Koheze a koherence v překladu smluv*. Praha: ÚTrl FF UK.

LOUREDA LAMAS, O. 2003. *Introducción a la tipología textual*. Madrid: Arco Libros.

MALÁ, M. 2008. *Czech negative polar questions and their English counterparts in a parallel corpus of Czech and English*. In: *Gramatika a korpus*, s. 261–270. Praha: Academia.

MAN, O. 1978. *Otázky ekvivalence v odbornom překladu*. In: *Překlad společenskovedných textů*, s. 51–60. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor.

MARTINO ALBA, P. 2005/2006. *Exposiciones internacionales de arte: estudio traductológico*. In: *Hieronymus Complutensis 12*. Madrid: Universidad Complutense.

- MERINO, R. 1997. *Complejidad y diversidad en los Estudios Descriptivos de Traducción*. In: Aproximaciones a los estudios de traducción, s. 51–70. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- MIKO, F. 1977. *Štylistika odborného prekladu*. In: Preklad odborného textu, s. 39–50. Nitra: Pedagogické nakladateľství v Nitre.
- MLACEK, J. 1978. *Poznámky k štylistike odborného prekladu*. In: Preklad spoločenskovedných textov, s. 39–50. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor.
- NORDOVÁ, Ch. 2000. *What Do We Know About the Target-Text Receiver?* In: Investigating Translation, s. 195–212. Amsterdam: Benjamins.
- NOVOTNÁ, M. 2008. *Vyjadřování mezipropozičních vztahů v překladech bilaterálních mezinárodních smluv*. Praha: Úřel FF UK.
- OLOHAN, M. 2004. *Introducing corpora in Translation Studies*. New York: Routledge.
- PIZARRO SÁNCHEZ, I. 1997. *La traducción de artículos de prensa económica: Estudio teórico-práctico*. In: Aproximaciones a los estudios de traducción, s. 51–70. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- POKORNÁ, P. 2001. *Vztažné věty při překladech ze španělštiny do češtiny*. Praha: Úřel FF UK.
- POLDAUF, I. 1977. *Konfrontační lingvistika ve vztahu k odbornému překladech*. In: Preklad odborného textu, s. 71–90. Nitra: Pedagogické nakladateľství v Nitre.
- POPOVIČ, A. 1978. *Komunikačný aspekt odborného textu a preklad*. In: Preklad spoločenskovedných textov, s. 5–18. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor.
- RABADÁN, R. 1991. *Equivalencia y traducción: Problemática de la equivalencia transléctica inglés – Español*. León: Universidad de León.
- REYES, G. 1999. *Cómo escribir bien en español*. Madrid: Arco Libros.
- SÁNCHEZ NIETO, M. T. 2006. *Publicidad, vitivinicultura y traducción: estudio contrastivo de presentaciones de bodegas españolas y alemanas*. In: Hermeneus č. 8. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- SOTÁK, M. 1977. *Problémy a metodika odborného prekladu vo vyučovaní cudzích jazykov*. In: Preklad odborného textu, s. 51–58. Nitra: Pedagogické nakladateľství v Nitre.

ŠABRŠULA, J. 1974. *Problémy srovnávací stylistiky francouzsko-české a česko-francouzské*. Praha: SPN.

ŠNAJDROVÁ, K. 2002. *Koheze a koherence v překladu historických textů ze španělštiny do češtiny*. Praha: ÚTrl FF UK.

ŠTÍCHA, F. 1994. *Čas korpusové lingvistiky*. In: SaS 1, s. 141–145. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

ŠTÍCHA, F. – TESAK, J. 1994. *Poznámka o úspornosti a „inflaci“ slov*. In: Naše řeč 5, ročník 77, s. 252–255. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

UHLÍŘOVÁ, L. 1980. *K aktuálnímu členění podřadného spojení vět (konkurence vyjadřování větného a nevětného)*. In: SaS 1, s. 274–278. Praha: Ústav pro jazyk český ČS AV.

UHLÍŘOVÁ, L. 1994. *Vztažné věty v češtině: vztah mezi jejich syntaktickou strukturou a aktuálním členěním*. In: SaS 1, s. 90–98. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

VÁCLAVÍKOVÁ, M. 1999. *Explicitnost a implicitnost v originálu a v překladu*. Praha: ÚTrl FF UK.

VALEHRACHOVÁ, L. 2003. *Syntactic constancy of the object between English and Czech*. In: *Linguistica Pragensia XIII/1*, s. 5–15. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd.

ESPINÓS DÍAZ, A. – CAÑADA, R. 2006. *Imprenta valenciana. Siglos XVIII-XIX. Colección de entalladuras de la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia*. Valencia: Fundación Carlos de Amberes.

ROYT, J. – MLČOCH, J. 1991. *České nebe*. Havlíčkův Brod: Okresní vlastivědné muzeum.